

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
М. БӨКЕНБАЕВ атындағы АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ**

К.Ш. Жакенов

**ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ
ҚОРҒАУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ
ПРОБЛЕМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

оқу-әдістемелік құралы

Ақтөбе, 2024

ӘӨЖ340(075.8)

КБЖ67.0я73

Ж16

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы
Ақтөбе заң институтының Ғылыми кеңесі ұсынған

Рецензенттер:

Е.Е. Қайнар – Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе
заң институты бастығының орынбасары, (PhD) философия докторы,
полиция подполковнигі

Д.А. Амангельдиев – Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы
Ақтөбе заң институтының кәсіби даярлық факультетінің бастығы,
(PhD) философия докторы, полиция полковнигі

Ж16 Қазіргі жағдайда қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз етудің
проблемалық мәселелері: Оқу-әдістемелік құралы / К.Ш. Жакенов – Ақтөбе:
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
2024. – 151 б.

ISBN 978-601-384-133-5

Оқу-әдістемелік құралында Қазақстан Республикасы Ішкі істер
органдары қызметкерлерінің қазіргі жағдайда қоғамдық тәртіпті қамтамасыз
етудің проблемалық мәселелері қарастырылады.

Оқу-әдістемелік құралы Қазақстан Республикасы ІІО қызметкерлерінің
кәсіптік даярлық деңгейін арттыруға, ІІМ ведомстволық оқу орындарында
оқу процесінде пайдалануға арналған.

ӘӨЖ340(075.8)

КБЖ67.0я73

ISBN 978-601-384-133-5

© К.Ш. Жакенов, 2024 ж.

© ҚР ІІМ М. Бөкенбаев ат. АЗИ, 2024 ж.

Мазмұны

	Қысқартулар	4
	Кіріспе	5
1 Бөлім	Төтенше жағдай енгізілген кездегі ішкі істер органдарының функциялары	6-23
2 Бөлім	Төтенше жағдай кезіндегі құқықтық режим	24-30
3 Бөлім	Төтенше жағдай кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету	31-39
4 Бөлім	Төтенше жағдай кезінде міндетті мемлекеттік күзетке жататын объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету	40-44
5 Бөлім	Төтенше жағдай кезіндегі адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғаудың басымдығы	45-53
6 Бөлім	Құқық бұзушыны ұстау мен жеткізудің іс жүргізу тәртібі: ұстау шарттары мен негіздері	54-58
7 Бөлім	Авариялардың, өрттердің, дүлей зілзалалардың салдарын жою кезінде және басқа да төтенше жағдайлар кезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру	59-68
8 Бөлім	Стандартты емес жағдайлар	69-76
9 Бөлім	Төтенше жағдай кезіндегі Қазақстан Республикасының құқық қолдану практикасы	77-116
10 Бөлім	Төтенше жағдайдың енгізілуіне байланысты сот практикасының жекелеген мәселелері бойынша түсініктемелер	117-125
	Ұсыныстар	126
	Бақылау сұрақтары	128-131
	Тест тапсырмалары	132-142
	Қорытынды	143
	Глоссарий	144-148
	Пайдаланылғандереккөздердің тізімі	149-151

Қысқартулар

ҚР	Қазақстан Республикасы
ПӘ	- Президент әкімшілігі
ІМ	- ішкі істер министрлігі
ТҚО	- терроризмге қарсы орталық
АПК	- азаматтық-процестік кодексі
АК	- азаматтық кодекс
ҚАО	- қалалық, аудандық орган
ЖКО	- жол-көлік оқиғасы
ҚР ӘҚБтК	- Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі
ӘПК	- әкімшілік полиция комитеті
ДЖ	- дағдарыс жағдайы
АЕК	- айлық есептік көрсеткіш
НҚА	- нормативтік құқықтық актілер
ҰҰ	- ұлттық ұлан
ІО	- ішкі істер органдары
АҚО	- азаматтық қорғау органдары
ПП	- патрульдік полиция
ЖТТ	- жедел тергеу тобы
КҚ	- көлік құралы
ҚК	- қылмыстық кодекс
ҚПК	- қылмыстық-процестік кодексі
ҚАК	- қылмыстық-атқару кодексі
МКҚБ	- мамандандырылған күзет қызметі басқармасы
УПИ	- учаскелік полиция инспекторы
ТАӘ	- тегі, аты, әкесінің аты
ЖБО	- жедел басқару орталығы
ЖШБ	- жедел штаб бөлімі
ТЖ	- төтенше жағдай
РЖШ	- республикалық жедел штаб
АЖШ	- аймақтық жедел штаб
ӘСТЖ	- әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдай
БАҚ	бұқаралық ақпарат құралдары
ҚР ТЖМ	- Қазақстан Республикасы төтенше жағдай министрлігі
ТЖД	- төтенше жағдай департаменті
КПД	- көліктегі полиция департаменті

Кіріспе

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес төтенше жағдайдың негізгі мақсаты, оны енгізу үшін негіз болған мән-жайларды жою, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының қауіпсіздігін қорғалуын, Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын қорғауды қамтамасыз ету болып табылады[1].

Төтенше жағдай режимі азаматтардың құқықтары мен бостандықтарына жекелеген шектеулер белгілеуге мүмкіндік беретін, сондай-ақ оларға қосымша міндеттер жүктейтін мемлекеттік органдар, ұйымдар қызметінің заңмен бекітілген құқықтық режимін білдіреді.

Осы субъектілер жүйесінде Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары ерекше орын алады. Кең ауқымды өкілеттіктерге ие бола отырып, олар төтенше жағдай режимін (ТЖ) енгізудің негізгі мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған әрекеттерді жүзеге асырады.

Ішкі істер органдарының (ИО) қызметкерлері ТЖ кезіндегі туындайтын күрделі жағдайларда жиі кездеседі. Билік өкілдері ретінде олар құқық бұзушылықтарға жауап беріп, олардың жолын кесу үшін шаралар қабылдауы керек. Тактикалық сауатты іс-әрекеттер құқық бұзушылықтардың тез жолын кесуге және оларға жол берген адамдарды ұстауға ғана емес, сонымен қатар азаматтардың заңдылығын, жеке қауіпсіздігін сақтауға кепілдік береді.

Оқу құралында ТЖ кезіндегі Қазақстан Республикасы ИО қызметкерлері қызметінің негізгі аспектілері қарастырылады. Сондай-ақ төтенше жағдайларды енгізу шарттары туралы негізгі ұғымдар мен ережелер, адамның конституциялық құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мәселелері және ТЖ кезіндегі ИО қызметкерлерінің іс-қимыл алгоритмдері келтіріледі.

Оқу құралында төтенше жағдайдағы ИО қызметкерлерінің негізгі әрекеттерінің шамамен тізімі берілген. Сонымен қатар, олардың әрекеттерінің реттілігі басқаша болуы мүмкін.

Төтенше жағдайдағы қоғамдық тәртіпті қорғау жөніндегі жұмыстың сәттілігі көбінесе жедел жағдайды үнемі есепке алуға және талдауға, оның өзгеруін болжауға және қазіргі жағдайдың асқынуын болдырмау үшін уақтылы шаралар қабылдауға байланысты екенін үнемі есте ұстаған жөн.

ИО қызметкерлерінің іс-әрекеттерінің тиімділігі азаматтармен өзара қарым-қатынас орнату қабілетіне, қолданыстағы заңдардың, ведомстволық бұйрықтар мен нұсқаулықтардың, жоғары және жергілікті мемлекеттік билік пен басқару органдарының шешімдерінің дәл және тұрақты орындалуына, сондай-ақ қызмет көрсету аумағының барлық ерекшеліктерін білуге байланысты төтенше жағдайкезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету бойынша ИО қызметкерлерінің кәсіби шеберлігін жетілдіру міндетін жүктейді.

1 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ ЕНГІЗІЛГЕН КЕЗДЕГІ ІШКІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ФУНКЦИЯЛАРЫ

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары төтенше жағдай режимін қамтамасыз ету субъектілері жүйесінде ерекше орын алады.

Адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғауға, қоғамдық тәртіпті қорғауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге арналған құқық қорғау органы бола отырып, ТЖ режимін енгізудің негізгі мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған әрекеттерді ішкі істер органдары жүзеге асырады.

ПО өз құзыреті шегінде төтенше жағдайлардың алдын алу және жою және ТЖ режимін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыруға міндетті.

ПО көліктің кез келген түрін (дипломатиялық иммунитеті бар шет мемлекеттер өкілдіктері мен халықаралық ұйымдардың көлік құралдарынан басқа) қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдіктенген адамдарды қудалау, төтенше жағдайды қолданылу кезеңінде, қарулы қақтығыс жағдайында, төтенше жағдайды жою кезінде оқиға орнына келу, сондай-ақ шұғыл медициналық көмекке мұқтаж адамдарды жеткізу үшін пайдалануға құқылы медициналық ұйымдарға көмек көрсету, егер кешіктіру адамдардың өміріне немесе денсаулығына нақты қауіп төндіруі мүмкін жағдайда.

«Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 17-бабының 2-бөлігіне сәйкес соғыс жағдайы немесе төтенше жағдай қолданылған, терроризмге қарсы операция жүргізілген кезеңде, қарулы қақтығыс жағдайында, төтенше жағдайлардың зардаптарын жою кезінде ішкі істер органдарының қызметкерін оған жүктелген міндеттерді орындауға тартуға: қызметтік уақыт режимін өзгертуге, оған қосымша міндеттер жүктеуге, басқа жерге іс-сапармен жіберуге, қызмет сипатын өзгертпей басқа бөлімшеге уақытша ауыстыруға, сондай-ақ қызметкердің келісімінсіз өзге де ерекше жағдайлар мен қосымша шектеулер белгілеуге жол беріледі. Мұндай жағдайларда ішкі істер органдары қызметкерінің қызмет мерзімінің бір күні үш күн болып есептеледі және үш есе мөлшерде ақшалай қамтылым төленеді[2].

Төтенше жағдайдың құқықтық режимін қамтамасыз ету жөніндегі ПО қызметін ТЖ-ның ерекше құқықтық режимінің нақты емес аумағын қолданысқа енгізуге және мемлекеттегі конституциялық құқықтар мен бостандықтарды толық Конституциялық көлемде қалпына келтіруге негіз болған төтенше жағдайдың салдарын жоюға немесе азайтуға бағытталған жүйелі және заңды сипаты бар мақсатты билік қызметі ретінде айқындауға болады[3, 68].

Төтенше жағдайды енгізу ПО функцияларының көлемін арттырады. Қалыпты өмір сүру жағдайында функцияларды жүзеге асырудан басқа, оларға төтенше жағдайларға байланысты қосымша функцияларды орындау жүктеледі. Б.П.Кондрашовтың пікірінше, төтенше жағдайды енгізуге себеп болған жағдайларға байланысты оның режимін қамтамасыз ету бойынша ПО функцияларын шартты түрде үш топқа қысқартуға болады.

Бірінші топқа келесі функциялар кіреді:

- азаматтардың қоғамдық және жеке қауіпсіздігіне қатер төндіретін қоғамдық тәртіпті жаппай бұзушылықтардың алдын алуға, жолын кесуге және жоюға қатысу;

- қарулы және аса қауіпті қылмыскерлерді іздестіру және ұстау;

- заңсыз құралымдар қызметінің жолын кесу (қарусыздану және жою);

- қоғамдық тәртіпті және халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ететін объектілерді қорғауды күшейту;

- жеке, лауазымды және заңды тұлғалардың құқықтарын растайтын немесе айқындайтын түрлі құжаттар беру;

- коменданттық сағаттың қолданылу кезеңінде жеке басын куәландыратын құжаттар мен өкілеттіктерді өндіру;

- төтенше жағдай енгізілген және ерекше режим орнатылған аумаққа кіруді бақылау;

- жекелеген заттардың, тауарлардың және өзге де заттардың айналысына бақылауды жүзеге асыру;

- азаматтардағы құжаттарды тексеру, заттар мен көлік құралдарын тексеру;

- құқық бұзушыларды және қылмыс жасады деп күдіктелген адамдарды ұстау;

- тыйым салынған жаппай акцияларды өткізудің жолын кесу;

- көліктің, байланыстың, кәсіпорындардың, мекемелер мен ұйымдардың жұмысын бұзатын жаппай тәртіпсіздіктер мен топтық әрекеттердің жолын кесу кезінде аумақтың учаскелерін қоршау;

- елді мекеннің құлпын ашу жөніндегі іс-шараларға қатысу;

- өзге де арнайы іс-шараларды (операцияларды), оның ішінде ПО тұрақты орналасқан орындардан тыс жерлерде азаматтардың қауіпсіздігін және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды (операцияларды) жүргізуге қатысу.

Екінші топты азаматтардың қауіпсіздігі мен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті сақтау функциялары құрайды:

- жер сілкінісі, су тасқыны, дауыл және басқа да табиғи апаттар кезінде;

- эпидемиялар, эпизоотиялар, экологиялық апаттар кезінде карантиндік және өзге де іс-шараларды жүргізу кезінде;

- ірі өндірістік авариялар, техногендік апаттар кезінде;

- аймақтың радиациялық және уытты ластануы жағдайында;
- ірі өрттерде (өнеркәсіптік, орман);
- жарылыс қаупі бар заттар, оқ-дәрілер табылған және жер бедерін минадан тазарту кезінде.

Үшінші топ келесі функциялардан тұрады:

- адамдарды құтқаруды ұйымдастыру және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін шұғыл шаралар қабылдау;
- зардап шеккендерге және дәрменсіз күйдегі адамдарға алғашқы медициналық көмек көрсету;
- халықты және құндылықтарды эвакуациялауға қатысу;
- қараусыз қалған мүлікті қорғау;
- ТЖ-дан зардап шеккен аумақтардың тұрғындарын тіршілікпен қамтамасыз етудің маңызды объектілері мен жүйелерін қорғау;
- жедел медициналық көмектің, техниканың, авариялық-қалпына келтіру, құтқару және жөндеу құралымдарының (бригадаларының) кедергісіз өтуін қамтамасыз ету;
- халықтың шығынын есепке алу, мәжбүрлі қоныс аударушыларды (босқындарды) тіркеу;
- ПО арнаулы мекемелеріндегі адамдарды эвакуациялау;
- ТЖ жағдайында жағымсыз салдарларды жою және халықтың өмірі мен қызметінің қалыпты жағдайларын қалпына келтіру жөніндегі өзге де іс-шараларды жүргізуге жәрдемдесу.

Аталған функциялар ТЖ кезіндегі ПО-ның жалпы «міндеттері-функциялары» болып табылады, бұл белгілі бір төтенше жағдайдың ерекшеліктеріне байланысты басқа, қосымша функциялардың пайда болуын жоққа шығармайды[4, 88-90].

Ішкі істер органдары бөлімшелерінің төтенше жағдай кезіндегі қызметі

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, Қазақстан халқына қызмет етуге шақырылған ПО қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында мынадай міндеттерді жүзеге асырады:

- 1) құқық бұзушылықтар профилактикасы;
- 2) қоғамдық тәртіпті сақтау;
- 3) қылмыстылықпен күрес;
- 4) қылмыстық жазаларды және қылмыстық-құқықтық ықпал етудің өзге де шараларын, сондай-ақ әкімшілік жазалауларды орындау;
- 5) төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою, өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету, азаматтық қорғанысты ұйымдастыру[2].

Төтенше жағдай кезіндегі ПО-ның жоғарыда көрсетілген «міндет-функцияларының» мазмұнын ашу үшін ПО-ның жекелеген бөлімшелерінің функцияларын анықтау қажет.

Криминалдық полицияның қызметі

Криминалдық полицияның негізгі міндеттері қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу, жолын кесу, анықтау және ашу, өз құзыреті шегінде қылмысқа қарсы күрес саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру, жасалған құқық бұзушылықтар үшін жазаның бұлтартпастығын қамтамасыз ету жөніндегі жұмысты ұйымдастыру және жүзеге асыру болып табылады.

Жоғарыда аталған міндеттерді орындау үшін криминалдық полицияға келесі функциялар берілген:

- қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алуға, жолын кесуге, анықтауға және ашуға, сондай-ақ қылмыскерлерді іздестіруге бағытталған жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыру.

- заңнамада белгіленген тәртіппен жедел-іздестіру іс-шараларын, қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды ұстау жөніндегі операцияларды ұйымдастыру және жүргізу, сондай-ақ оларды жүргізуге және өзге де құқық қорғау және арнаулы мемлекеттік органның жүзеге асыруына жәрдем көрсету;

- діни экстремизм көріністерінің жолын кесу, алдын алу бойынша жедел-іздестіру іс-шараларын жүргізу;

- қылмыстық құқық бұзушылық жасаған, тергеуден, соттың анықтауынан жасырынған, қылмыстық жазаны орындаудан жалтарған, әскери қызметке шақырылған, хабар-ошарсыз кеткен және өзге де адамдарды іздестіруді, белгісіз мәйіттерді бірдейлендіруді ұйымдастыру және жүзеге асыру;

- жедел-іздестіру және арнайы іс-шараларды, оның ішінде оларды өткізуге құқығы бар ішкі істер органдарының бөлімшелері мен қызметкерлерін өткізуді бақылауды жүзеге асыру;-

ПО-ның бағынысты органдары мен бөлімшелерінің қызметіне бақылауды жүзеге асыру;

- ПО жүргізетін өңіраралық және мемлекетаралық сипаттағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашуды ұйымдастыру;

- қылмыстық құқық бұзушылықтар мен олардың байланыстарын ашу үшін ақпараттық-талдау жүйелерін қалыптастыру және орындау;

- ПО есебінде тұрған адамдардың мінез-құлқына жедел бақылауды ұйымдастыру және жүзеге асыру;

- криминалдық полиция бөлімшелерінің қызметі, ұйымдасқан қылмыс пен экстремизмге қарсы күрес саласындағы нормативтік құқықтық актілердің жобаларын әзірлеу;

- құқық бұзушылықтардың алдын алуды жетілдіруге бағытталған шараларды әзірлеу;

- қылмысқа қарсы іс-қимыл саласындағы мемлекеттік бағдарламаларды орындау;

- өз құзыреті шегінде Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын қорғауға бағытталған жедел-іздігіру іс-шараларын жүргізу;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметін Қазақстан Республикасының шекаралас аудандарындағы, белгісіз жағдайларда тұрғылықты жерінен кеткен адамдардың, қылмыстық топтардың және Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасына және Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметіне қатысты құқыққа қайшы ұмтылыстары бар адамдардың құқықтық тәртіптің жай-күйі туралы хабардар ету[2].

Тергеу бөлімшелерінің қызметі

Төтенше жағдайларда құқық қорғау қызметінің негізгі бағыттарының бірі жаппай тәртіпсіздіктерді, ұлтаралық қақтығыстарды, қарулы қақтығыстарды тергеу болып табылады.

Бұл жұмыстың өзіндік ерекшелігі бар. ІІО құрылымында тергеу функцияларына ІІО-дағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды тергеуді, анықтауды және ашуды қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасы ІІМ-нің құрылымдық бөлімшесі болып табылатын тергеу органдары берілген[5, 25-27].

Төтенше жағдайдағы тергеу бөлімшелерінің жұмысының ерекшелігі - олар тәртіпсіздіктердің, толқулардың және экстремистік топтардың ортасында болуы керек.

Жергілікті мемлекеттік және басқару органдары, құқық қорғау органдары әдетте сал болып қалады, әскери бөлімшелермен өзара әрекеттесу қажеттілігі туындайды. Халық белгілі бір ұлттарға, партияларға, рулық құрылымдарға немесе басқа белгілерге байланысты қарама-қарсы топтарға бөлінеді, олардың араздығы қарулы қақтығысқа жетеді. Кейде халықтың бір бөлігі оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін аймақтан эвакуацияланады. Осы мақсатта ТЖ құқықтық режимі енгізіледі.

Жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтардың сипаты ерекше. Олардың арасында тергеу тәжірибесінде сирек кездесетін қылмыстық құқық бұзушылықтар, мысалы, тәртіпсіздіктер, ұлттық және нәсілдік тең құқықты бұзу, конституциялық құрылысты күшпен құлатуға немесе өзгертуге шақыру және басқалар бар. Тергеу тақырыбы көбінесе жоғары лауазымды тұлғалардың, саяси партиялардың және басқа да қоғамдық бірлестіктердің әрекеттері болып табылады.

Тергеу бөлімшелерінің алдында қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды уақтылы әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жазаның сөзсіздігін қамтамасыз ету міндеттері тұр.

Функциялары:

1) ПО үшін қылмыстық-процестік заңнамада белгіленген құзырет шегінде, оның ішінде әскери қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша тергеп-тексеруді жүзеге асыру.

2) өңіраралық, шекарааралық және халықаралық сипаттағы аса күрделі немесе ерекше қоғамдық маңызы бар қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша қылмыстық істерді тергеп-тексеру жөніндегі жұмысты өз өндірісіне қабылдау және ұйымдастыру, қажет болған жағдайларда өңіраралық, гарнизонаралық топтар құру;

3) соттардың ұйғарымдарын, судьялардың қаулыларын, прокурорлардың заңда көзделген іс жүргізу туралы жазбаша тапсырмаларын ұйымдастыру және орындау.

Учаскелік полиция инспекторларының қызметі

УПИ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес өз құзыреті шегінде өзіне жүктелген міндеттерді орындайтын, қызмет көрсетілетін әкімшілік учаскедегі аумақтық ПО-ның негізгі өкілі болып табылады.

УПИ-дің құқықтық жағдайының ерекшелігі-оларға қойылған міндеттерді шешу үшін ПО орындайтын қызметтің барлық практикалық түрлерімен айналысу тапсырылды.

УПИ мен олардың көмекшілерінің негізгі міндеттері қылмыстық және әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу, жолын кесу, қызмет көрсетілетін әкімшілік учаскенің аумағында қоғамдық тәртіпті сақтау болып табылады.

Әкімшілік учаске - қалалық немесе ауылдық жерлердің аумағы, оған қалалық, аудандық ішкі істер органы бастығының бұйрығымен УПИ бекітіледі.

Қызметтік уақытты ұтымды пайдалану және еңбек тиімділігін арттыру үшін полиция УПИ қызмет көрсетілетін учаскедегі жағдай туралы жедел ақпаратқа ие болуы керек. Жедел жағдайды зерделеу және бағалау учаскелік полиция инспекторының өз міндеттерін дұрыс орындауын ұйымдастырудың міндетті шарты болып табылады. Онсыз ол жұмыстағы басты нәрсені анықтай алмайды, оны дұрыс жоспарлай алмайды және оны жүзеге асырудың ең тиімді түрлерін тандай алмайды. Учаскедегі жедел жағдай туралы ақпаратты жинақтау, оны зерттеу және бағалау - үздіксіз процесс. Ол сайтты қабылдаған кезде басталады, содан кейін жүйелі болады.

УПИ өз құзыреті шегінде білуге міндетті:

- әкімшілік учаскенің аумағы, оның ерекшеліктері, жолдар жүйесі, орналасқан жері, жұмыс режимі және барлық меншік нысанындағы ұйымдарды, базаларды, қоймаларды, тауарлық-материалдық құндылықтар мен ақша қаражатын сақтайтын өзге де орындарды, көлік құралдарының, сондай-ақ лицензиялық-рұқсат беру жүйесінің, дәріханалардың, ал ауылдық

жерлердегі объектілердің тұрақ орындарын күзету тәртібі жер бедері - барлық елді мекендер, фермерлік және шаруа қожалықтары, гараж, орман және саяжай алқаптары, дайындау және өңдеу кәсіпорындары, құрамында есірткі заттары бар жабайы және мәдени өсімдіктердің өсу орындары;

- әкімшілік учаскенің халқы, оның жұмыспен қамтылу сипаты, этникалық құрамы, жергілікті әдет-ғұрыптары, тұрғылықты халықтың салт-дәстүрлері;

- әкімшілік учаскеде жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтардың саны, оларды жасау түрлері, тәсілдері, орны мен уақыты бойынша бөлу, оларды жасауға ықпал ететін мән-жайлар;

- мінез-құлқын заңда белгіленген тәртіппен ПО бақылайтын, оның ішінде дәстүрлі емес діни ағымдарды ұстанатын адамдар;

- іздеуде жүрген қылмыскерлердің, хабар-ошарсыз кеткен азаматтардың және қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдіктенген адамдардың, іздеуде жүрген көлік құралдарының ұрланған заттарының белгілері, жәбірленушілер туралы деректер;

- құқыққа қайшы мінез-құлқы бар адамдарды шоғырландыру орындары, сондай-ақ қоғамдық тәртіпті бұзуға жиі жол берілетін және қылмыстық құқық бұзушылықтар жасалатын орындар;

- әкімшілік учаскеде қоғамдық тәртіпті қорғауға, қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алуға, жолын кесуге және ашуға қатысатын күштер мен құралдар;

- діни және діни ғұрыптарды жеңу орындары.

УПИ және олардың көмекшісі қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдіктелген адамдарды қудалау, оқиға орнына, төтенше немесе соғыс жағдайы кезінде, қарулы қақтығыс жағдайында, төтенше жағдайларды жою кезінде келу үшін көліктің кез келген түрін (шет мемлекеттер өкілдіктерінің және дипломатиялық иммунитеті бар халықаралық ұйымдардың көлік құралдарынан басқа) пайдалануға құқылы, сондай-ақ шұғыл медициналық көмекке мұқтаж адамдарды медициналық ұйымдарға жеткізу үшін, егер кідірту Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен келтірілген жағдайда меншік иелеріне материалдық залалды өтей отырып, адамдардың өміріне немесе денсаулығына нақты қауіп төндіруі мүмкін [6].

Қазақстан Республикасы ІІМ Мамандандырылған күзет қызметінің әрекеті

ҚР ІІМ МКҚ ТЖ кезінде өмірлік маңызды объектілерді күзету жөніндегі аталған міндеттерден басқа, арнайы жоспарларды әзірлеуге және ПО объектілерін, өзге де мемлекеттік органдарды, тіршілікті қамтамасыз ету жүйесінің объектілерін (су құбыры, су тораптары, бөгеттер, электр станциялары, газ құбырлары) қорғау бойынша қажетті жұмыстарды жүргізуге көп көңіл бөлінеді.

Ерекше маңызды мемлекеттік және стратегиялық объектілер; стратегиялық маңызы бар және Жарғылық капиталында мемлекет акциялардың (қатысу үлестерінің) бақылау пакетін тікелей немесе жанама иеленетін заңды тұлғаларға тиесілі экономика салаларының объектілері мемлекеттік қорғалуға жатады.

Мемлекеттік күзетке жататын объектілерді күзетуді Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары, ПО-ның мамандандырылған күзет бөлімшелері, Қарулы Күштері, басқа да әскерлері мен әскери құралымдары, сондай-ақ мамандандырылған органдар жүзеге асырады.

ПО мамандандырылған күзет бөлімшелері мемлекеттік мекемелер болып табылады және күзетті жүзеге асырады:

- аса маңызды мемлекеттік және стратегиялық объектілер;
- стратегиялық маңызы бар және Жарғылық капиталында мемлекет акциялардың (қатысу үлестерінің) бақылау пакетін тікелей немесе жанама иеленетін тұлғаларға тиесілі экономика салаларының объектілері.

Қазақстан Республикасы ПО бірыңғай жүйесіне кіретін және өз құзыреті шегінде мемлекеттік күзетке жататын объектілер мен жеке тұлғаларды қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыратын мемлекеттік мекеме.

МКҚБ қызметінің мәні:

1) мемлекеттік қорғауға жататын объектілерді күзетуді ұйымдастыру мәселелері бойынша талдамалық жұмыс;

2) объектілерді қамтамасыз ету саласындағы жұмысты жетілдіруге бағытталған шараларды әзірлеу.

МКҚБ қызметінің мақсаты-мемлекеттік қорғалуға жататын объектілер мен жеке тұлғаларды, оның ішінде шарттық негізде күзетуді қамтамасыз етуді ұйымдастыру. Мақсатқа жету үшін МКҚБ келесі қызмет түрлерін жүзеге асырады:

1) мәселелер бойынша талдамалық жұмысты:

- күзетілетін объектілердің техникалық нығаяуы (мониторинг);
- объектілер мен жеке тұлғаларды күзетуді ұйымдастыру;
- ПО мамандандырылған күзет бөлімшелерінің қаржылық қызметі;
- республикалық бюджеттің шығыс бөлігіне қаражат түсімдері[5].

ТЖ енгізу кезіндегі Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының қызметі

«Қазақстан Республикасының Мемлекеттік басқару жүйесін одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 21 сәуірдегі Жарлығымен Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Ішкі әскерлері ПО бірыңғай жүйесіне кіретін Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы болып қайта құрылды.

Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы (ҰҰ) жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғауға арналған.

2015 жылғы 10 қаңтардағы «Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 4-бабы 2-тармағының 2-тармағына сәйкес ҰҰ-ның негізгі міндеттеріне ІІО-мен бірлесіп қоғамдық тәртіпті қорғауға, жаппай тәртіпсіздіктердің жолын кесуге, қоғамдық қауіпсіздікті және Төтенше және соғыс жағдайының құқықтық режимдерін, терроризмге қарсы операцияны қамтамасыз етуге қатысу, оған қатысу, сондай-ақ табиғи, техногендік және әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайдың салдарын жою жөніндегі іс-шараларда.

ҰҰ-ға төтенше жағдайлардың алдын алу және жою және төтенше жағдай режимін қамтамасыз ету бойынша мынадай өкілеттіктер берілген:

- жаппай тәртіпсіздіктердің, топтық бағынбаушылықтардың жолын кесуге және төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жөніндегі іс-шараларға қатысу;

- терроризмге қарсы операциялар мен күзет іс-шараларын жүргізуге қатысу;

- заңсыз әскерилендірілген немесе қарулы құралымдардың (топтардың), террористік ұйымдардың, ұйымдасқан қылмыстық топтардың (қоғамдастықтардың) қызметін болғызбау жөніндегі, сондай-ақ кепілге алынғандарды босату жөніндегі арнайы операцияларға қатысуға;

- әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жөніндегі іс-шараларға қатысу;

- Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес төтенше және әскери жағдайдың құқықтық режимдерін қамтамасыз етуге қатысу;

- әскери (жауынгерлік) іс-қимылдарды жүргізу, төтенше және соғыс жағдайында, сондай-ақ қарулы қақтығыстар жағдайында міндеттерді орындау;

- ерекше маңызды мемлекеттік объектілерді қоспағанда, Ұлттық ұланның күзетілетін объектілерінде табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларды және олардың салдарын жоюға қатысу;

- табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларды және олардың салдарын жою аймағында қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге және карантин кезіндегі режимдік-шектеу іс-шараларына қатысуға шаралар жасалады [7].

1.2 Жедел штабтар, олардың негізгі міндеттері мен функциялары

Әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою мақсатында тұрақты жұмыс істейтін республикалық және өңірлік (облыстық, республикалық маңызы бар қалалар, астаналар) жедел штабтар құрылады.

Жедел жағдай күрделенген кезде облыс (астана, республикалық маңызы бар қала) әкімінің шешімі бойынша АЖШ кеңейтіледі, оның мүшелері мен ұйымдастыру-талдау тобының жиналысы жарияланады. АЖШ жұмысы оның Ережесіне сәйкес жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы шектес мемлекеттердің аумақтарынан жаппай көшкен; Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын күштеп өзгерту әрекеттері; терроризм актісі; Қазақстан Республикасының Конституциясын бұза отырып, билікті күштеп басып алуға немесе билікті күштеп ұстап қалуға бағытталған әрекеттер; диверсиялар болған жағдайларда; жергілікті атқарушы орган жедел штаб құрады, оның құрамына жедел штаб басшысының орынбасары ретінде Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің өкілі, сондай-ақ өзге де мемлекеттік органдардың өкілдері кіреді.

Терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі жедел штабтар «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес құрылады [8].

Жедел штабтар өз қызметін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жүзеге асырады [1].

Республикалық жедел штаб - уәкілетті мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарын басқару, әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлар кезінде олардың қызметін үйлестіру, бірыңғай әскери-техникалық саясат жүргізу органы.

АЖШ негізгі міндеттері:

- әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайдың алдын алуға және уақтылы жолын кесуге, оның салдарын азайтуға және жоюға бағытталған шаралар әзірлеу және шешімдер қабылдау;

- бірыңғай әскери-техникалық саясат мәселелері бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Терроризмге қарсы күрес жөніндегі республикалық жедел штаб (штаб басшысы - ҰҚК төрағасы) - терроризмге қарсы операцияны жүргізуге тартылатын мемлекеттік органдардың күштері мен құралдарын жедел басқарудың тұрақты жұмыс істейтін органы.

АЖШ негізгі міндеттері:

- терроризмге қарсы операцияны жүргізу бойынша күштер мен құралдардың әзірлігін қолдау және дамыту жағдайларын жасау;

- шұғыл медициналық көмек көрсету, медициналық-психологиялық сүйемелдеу, авариялық-құтқару және басқа да шұғыл жұмыстарды жүргізу,

сондай-ақ күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жолымен терроризм актісінің жолын кесу, оның салдарын барынша азайту және (немесе) жою жөніндегі терроризмге қарсы операцияны дайындау және жүргізу.

Жедел штабты ішкі істер органының бастығы басқарады, ол штабтың құрылымы мен дербес құрамын бекітеді. Жедел штаб басшысы жедел жағдайдың жай-күйіне және әрекетке тартылған бағынысты күштердің сандық құрамына қарай өз өкілеттігін өзінің орынбасарларының біріне бере алады. Жедел штаб (жедел басқару тобы) төтенше жағдай туралы ақпарат алған немесе жедел жоспар қолданысқа енгізілген сәттен бастап өз жұмысын өрістетеді.

Жедел штаб төтенше жағдайларда іс-қимылға тартылатын ведомстволық және берілген күштер мен құралдарды жедел басқару органы болып табылады. Штаб басшылығына штаб басшысы мен оның орынбасарлары кіреді.

ЖІШ басшысының орынбасарлары министрдің, ІІО басшысының бұйрығымен тағайындалады, олар Департаменттің (басқарманың) штаб бастығы, Ішкі істер министрінің (департамент, басқарма бастығының) қоғамдық қауіпсіздік жөніндегі орынбасарлары, криминалдық полиция, ҚР Ұлттық ұланы құрамаларының, бөлімдерінің офицерлері болуы мүмкін.

ІІМ, ІІД аппаратының тиісті дербес бөлімшелерінің бастықтары немесе олардың орынбасарлары жұмыстың әртүрлі бағыттары бойынша жедел штаб мүшелері болып тағайындалады.

Жедел штаб жағымсыз оқиғаның ауқымы мен салдары жергілікті ішкі істер органдарына өз алдына тұрған міндеттерді өз күштерімен орындауға мүмкіндік бермейтін жоғары дайын-жаңалықтар немесе төтенше режимдерде жұмысқа кіріседі.

Штабтың жұмыс аппараты құрылымдық Штаб бөлімшесінің базасында қалыптастырылады, ол барлық дербес бөлімшелер мен қызметтердің өкілдері есебінен күшейтіледі және мынадай топтардан тұруы мүмкін:

- байланыс ұйымдары;
- барлау;
- ұйымдастырушылық-аналитикалық;
- тылдық қамтамасыз ету;
- жеке құрамды қорғау.

Нақты жағдайларға байланысты жұмыс аппаратының құрамына басқа бөлімшелер кіруі мүмкін (есептеу-талдау тобы, эвакуация тобы, әскери жедел топ).

ЖІШБ жұмыс аппараты топтарының саны, сондай-ақ олардың мақсаты әртүрлі төтенше жағдайларға қауіп төнген, туындаған және жойылған кездегі

ауқымдарға, нақты салдарларға және тиісті міндеттерге байланысты орналастырылады.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің шешімі бойынша департамент жанынан тартылатын ПО кешенді күштері мен құралдарын өзара іс-қимылды ұйымдастыру, үйлестіру және басқару үшін жедел басқару орталығы күшейтіледі.

Дағдарыс жағдайының кезеңіне байланысты ЖІШ негізгі міндеттерін іске асыру мақсатында мынадай іс шараларды жүргізу қажет:

ДЖ пайда болу қаупі кезінде (дағдарыс алдындағы жағдайда):

- өңірдегі жедел жағдай туралы ақпаратты жинақтайды және талдайды, оның мүмкін болатын өзгерістері мен оқиғалардың даму барысын болжайды;

- қоғамдық-саяси жағдайды тұрақтандыру бойынша ұсыныстар әзірлейді;

- уәкілетті мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарының ДЖ жанындағы іс-қимылдарға дайындығы туралы деректерді зерделейді;

- тартылған мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарымен өзара іс-қимылды, жедел басшылықты ұйымдастырады;

- арнайы операцияны дайындауға шешім қабылдайды;

- тартылған мемлекеттік органдарға күштер мен құралдарды ұсынуға және өрістетуге міндеттер қояды жүзеге асырады;

- арнайы операцияны жүргізу үшін материалдық-техникалық қамтамасыз ету мәселелерін шешеді.

ДЖ пайда болған кезде:

- жедел жағдайды бағалайды, мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарының іс-қимылдың басталуына дайындығын тексереді;

- арнайы операция жүргізуге шешім қабылдайды және міндеттер қояды, қабылданған шешімдердің орындалуын бақылайды;

- жедел жағдайдың өзгеруі және мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарының іс-әрекеттері туралы деректерді жинақтайды және талдайды;

- мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарын арнайы операция жүргізілетін жерге (орындарға) тасымалдауды (тасымалдауды) ұйымдастырады;

- ішкі істер министрін арнайы операцияның басталуы, жағдайдың дамуы және қабылданған шешімдер туралы хабардар етеді;

- арнайы операцияны жүргізу кезінде заңдылық пен тәртіптің сақталуын қамтамасыз етеді.

ДЖ салдарын жою кезінде (дағдарыстан кейінгі жағдайда):

- жағдайды толық қалыпқа келтіргенге дейінгі кезеңге қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды әзірлейді және орындауды және белгіленген құқықтық тәртіпті сақтауды ұйымдастырады;

- арнайы операцияны жүргізу ауданынан кешенді күштер мен құралдарды шығару және оларды тұрақты орналасу пункттеріне қайтару туралы шешім қабылдайды;

- қоғамдық тәртіпті қайта топтық бұзушылықтарға жол бермеу бойынша іс-шараларды әзірлейді және жүргізеді;

- арнайы операцияны жүргізу кезінде мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарының іс-қимылдарына талдау жүргізеді, ПО-ның арнайы жедел жоспарларына олардың жүргізген арнайы операция тәжірибесінен туындайтын қажетті түзетулер енгізу жөнінде ұсыныстар әзірлейді.

Ұйымдастырушылық тұрғыдан ЖШ, штаб басшысынан, оның орынбасарларынан, мүшелерінен, сондай-ақ ЖШ жұмысын қамтамасыз ететін топтардан тұрады. ЖШ мүшелерінің құрылымы, дербес құрамы және лауазымдық міндеттері ПО бастығының бұйрығымен немесе ДЖ таратуға тартылған мемлекеттік органдар басшыларының бірлескен бұйрығымен белгіленеді және бекітіледі.

Жедел штаб басшылары:

облыста (Астанада, Республикалық маңызы бар қалаларда) - ПД бастығының орынбасары;

аудандарда-қызмет көрсетілетін аумақта криминалдық жағдай туындау немесе туындау қаупі пайда болған ПО бастығы.

Жедел штаб басшысының өкілеттігі, ДЖ ауқымына қарай да жүктелуі мүмкін:

ПД (КПД) - ішкі істер министрінің шешімі бойынша ПМ орталық аппаратының өкіліне;

қалалық аудандық ПО-да-ПД(КПД) бастығының шешімімен ПД (КПД) аппаратының өкіліне жүктеледі.

Қойылған міндеттер мен функцияларды қалыптасқан жағдайға, сондай-ақ ДЖ ауқымына қарай жедел шешу мақсатында ПО басшысы өз өкілеттіктерінің бір бөлігін қызметтің жетекшілік ететін бағыттары бойынша орынбасарларының біріне беруге құқылы.

ЖШ басшысының орынбасарлары болып жергілікті полиция қызметінің бастықтары, ҚАЖД, ТЖД бастығының орынбасары, қызмет көрсету аумағында орналасқан Ұлттық ұланның әскери бөлімінің командирі тағайындалады. МКҚБ басшысының орынбасарлары ретінде арнайы мақсаттағы бөлімшелердің командирлері де тағайындалуы мүмкін.

ЖШ мүшелері болып ПО қызметтері мен бөлімшелерінің басшы құрамынан адамдар тағайындалады.

Көліктегі ішкі істер басқармаларының (бөлімдерінің) органдары мен бөлімшелерінен, мамандандырылған күзет қызметінен көлік объектілерінен және күзетілетін объектілерден тыс ДЖ пайда болған кезде ЖШ-да бірлескен іс-қимылдарды үйлестіру үшін жедел топтар (қызметкерлер) бөлінеді.

ЖШ-ның сандық құрамы ПО алдында тұрған қызметтік-жауынгерлік міндеттердің уақтылы және сапалы орындалуын қамтамасыз етуі тиіс.

ЖШ басшысының, оның орынбасарлары мен ЖШ мүшелерінің іс-қимылдарының реттілігі ЖШ міндеттері мен функцияларына, сондай-ақ ДЖ пайда болу ерекшеліктерін, жергілікті жағдайларды және ДЖ кезінде шешілетін нақты міндеттерді ескере отырып, ПО қызметінің жалпы бағыттарына негізделе отырып айқындалады.

ЖШ басшысының өкілеттіктері:

ДЖ пайда болу қаупі туралы ақпарат алған кезде:

- ДЖ пайда болу уақыты, орны және сипаты туралы ақпаратты жинауды ұйымдастырады және нақтылайды;

- жағдайдың ықтимал даму барысын бағалайды және болжайды;

- құқықтық тәртіптің кешенді күштерінің күштері мен құралдарының есептеулерін нақтылайды;

- ДЖ кезіндегі іс-қимылдарға күштер мен құралдарды әзірлікке келтіруге алдын ала өкім береді;

- өз шешімдерінің іске асырылу барысын бақылауды қамтамасыз етеді;

- аудандық ЖШ-пен, сондай-ақ ДЖ тарату кезінде тартылған өзге де мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылды қамтамасыз етеді;

- қызметтік-жауынгерлік тәртіп топтарын басқаруды қамтамасыз етеді, қажет болған жағдайда күштер мен құралдарды қайта топтастыруды (маневр), оларды жедел-қызметтік (қызметтік-жауынгерлік) қолдануды ұйымдастырады;

- қалыптасқан жағдай туралы жоғары тұрған басшылықты хабардар етеді.

ДЖ пайда болған кезде және ДЖ кезінде жедел-қызметтік (қызметтік-жауынгерлік) міндеттерді орындау барысында:

- бағынысты бөлімшелермен және өзара іс-қимыл жасайтын органдармен үздіксіз басқаруды, тұрақты және уақтылы байланысты қамтамасыз етеді;

- оқиғалардың даму барысына тұрақты бақылауды жүзеге асырады, арнайы операция жүргізілетін ауданда да, одан тыс жерлерде де жедел жағдай туралы мәліметтерді жинауды және келіп түсетін ақпаратты талдауды қамтамасыз етеді;

- бағынысты бөлімшелерді қажетті материалдық-техникалық құралдармен қамтамасыз ету шараларын қабылдайды;

- жергілікті және орталық мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылды қолдайды, өзара іс-қимыл жасайтын органдарды жағдайдың өзгеруі және қосымша іс-шаралар өткізу қажеттілігі туралы уақтылы хабардар етеді;

- кейіннен ЖШ басшысы қалыптасқан жағдайға сүйене отырып, басқарушылық шешімдер қабылдайды, ДЖ салдарын жою жөніндегі міндеттерді орындау барысында күштер мен құралдарды басқарады.

Жедел штаб күнделікті режимде күштер мен құралдардың тұрақты қызметтік-жауынгерлік дайындығын қамтамасыз етуге және ұйымдық сипаттағы іс-шараларды жүзеге асыруға арналған:

- жағдайды талдау және төтенше жағдайлардың туындауына әкелуі мүмкін оқиғалардың ықтимал дамуын болжау;

- төтенше жағдайларда жедел іс-қимыл жоспарларын әзірлеу және түзету;

- төтенше жағдайларда күштер мен құралдардың іс-қимылдарға қызметтік-жауынгерлік әзірлігінің жай-күйін бақылауды жүзеге асыру, осы әзірлікті арттыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу және іске асыру;

- күштер мен құралдарды жедел басқару жүйесін, сондай-ақ белгіленген сигналдар бойынша жеке құрамды құлақтандыру және жинау жүйелерін құру және жетілдіру;

- күштер мен құралдардың іс-қимылдарының озық тәжірибесін зерделеу және енгізу.

Төтенше жағдай кезіндегі іс-қимылдарға жоғары дайындық режимдерінде жедел штаб мынадай іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге міндетті:

- тиісті жедел жоспарды қолданысқа енгізу, жеке құрамды жинау және бағынысты күштер мен құралдарды белгілі бір дайындық деңгейіне келтіру;

- тиісті басқару пункттерін өрістетуге және байланысты ұйымдастыру;

- жағдай туралы ақпаратты жинау және талдау, күштер мен құралдардың ұйымдастырылуы мен әрекеттері бойынша басқарушылық шешімдер қабылдау;

- жергілікті әкімшілік, жоғары тұрған жедел штаб басшыларының, сондай-ақ тиісті прокурордың ахуалы мен қабылданған шешімдері туралы хабардар ету;

- жедел жоспарға сәйкес іс-әрекетке тартылатын өзге министрліктер мен ведомстволар бөлімшелерінің басшыларын жағдай туралы хабардар ету, оларға қабылданған шешімді жариялау, міндеттер қою және өзара іс-қимылды ұйымдастыру;

- жеке құраммен түсіндіру және тәрбие жұмысын ұйымдастыру;

- күштер мен құралдарды іс-қимыл орындарына ауыстыруды ұйымдастыру;

- берілген өкімдердің орындалуын бақылау, қойылған қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындауға көмек көрсету; қалыптасқан жағдайда арнайы іс-шаралар өткізуді қамтамасыз ету;

- бағыныштылық бойынша қойылған міндеттердің орындалуы туралы баяндама;

- қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындау нәтижелерін жинақтау, Жедел жоспарға өзгерістер мен толықтырулар енгізу, күштер мен құралдарды даярлауды жетілдіру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу.

Осы жағдайларда ЖШ жұмысының мазмұны:

- тартылатын күштер мен құралдарды пайдалану, жеке құрамды оның өмірі мен денсаулығы үшін қауіпті жағдайлардан қорғау, қауіпсіздік шараларын сақтау бойынша басқарушылық шешімдер қабылдау үшін іс-қимыл аудандарында барлауды ұйымдастыру;

- тиісті сигналды (өкімді) алған кезде күштер топтамасын қалыптастыру және оны іс-қимыл ауданына орналастыру;

- жедел әрекет ету күштерін іс-қимыл ауданына жіберу;

- күштер топтамасы жүргізетін іс-шаралардың орындалуын есепке алу, жұмыс картасын, ерекшеліктері журналдарын және берілген өкімдерді жүргізу, күштер топтамасының іс-әрекеттеріндегі кемшіліктердің себептерін талдау және оларды жою жөнінде шаралар қабылдау;

- күштер мен құралдардың іс-қимылдарын үйлестіру, қалыптасқан жағдайды ескере отырып, бірлесіп дайындалатын және өткізілетін іс-шараларды нақтылау, оларға қажетті ақпаратты белгіленген тәртіппен беру және олардан алу;

- бөлімшелері арнайы іс-шараларды дайындауға және өткізуге қатысатын билік және басқару органдарымен өзара іс-қимыл.

Терроризмге қарсы операцияны ұйымдастыру және жүргізу кезіндегі ІІО әрекеттері.

Терроризмге қарсы операция террористік акцияның жолын кесу және жеке және лауазымды адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, террористерді, жарылғыш құрылғыларды залалсыздандыру, сондай-ақ террористік акцияның салдарын барынша азайту мақсатында жүргізіледі.

Терроризмге қарсы операцияны ҰҚК, ІІМ органдары мен бөлімшелерінің бөлінген күштері мен құралдары және басқа да мемлекеттік органдар жүзеге асырады.

Өзге де мемлекеттік органдар терроризмге қарсы операцияны жүргізуге қаржы қаражатын, ақпаратты, көлік және байланыс құралдарын, медициналық жабдықтарды, дәрі-дәрмектерді және медициналық қызмет көрсетуді, материалдық-техникалық қамтамасыз етуді беру жолымен қатысады.

Терроризмге қарсы операцияға басшылық ету, өзара іс-қимыл жасайтын мемлекеттік органдар беретін күштер мен құралдардың жоғары ұтқырлығы мен тұрақты дайындығын қамтамасыз ету үшін терроризмге тікелей қарсы күресті жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың ведомствоаралық бұйрығымен осы операцияны Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында ұйымдастыратын және жүргізетін жедел штабтар құрылады. Қоғамдық қауіптіліктің ауқымы мен дәрежесіне, Террористік акцияның күтілетін теріс салдарына байланысты республикалық және облыстық жедел штабтар құрылады.

Терроризмге қарсы операцияны жүргізуге тартылатын күштер мен құралдардың өзара іс-қимылының тиімділігін арттыру мақсатында жедел штаб басшысы бекітетін терроризмге қарсы операцияны жүргізудің чиптік жоспары алдын ала әзірленеді және келісіледі, онда нақты көзделуге тиіс:

- 1) операцияның негізгі міндеттері;
- 2) өзара іс-қимыл жасайтын мемлекеттік органдар бөлетін күштер мен құралдар және оларды жедел топтар бойынша бөлу;
- 3) жедел топтардың саны, атауы, саны, орналасуы, қару-жарағы, техникалық жарақтандырылуы және міндеттері, олардың бастықтары мен орынбасарлары;
- 4) жедел штабтың орналасқан жері және жедел топтардың жеке құрамын жинау;
- 5) операцияға қатысушыларды хабардар ету схемасы;
- 6) операцияны жүргізудің жалпы тетігі;
- 7) өзара іс-қимылды ұйымдастыру, операцияны жан-жақты қамтамасыз ету және басқару.

Республикалық және облыстық жедел штабтардың құрамы мен функциялары.

Республикалық жедел штабты Қазақстан Республикасы ҰҚК Төрағасы басқарады. Терроризмге қарсы операция басталғаннан бастап ол барлық әскери қызметшілер, қызметкерлер және оны өткізуге тартылған мамандар үшін оның басшысы және бір мезгілде бастығы болады.

Республикалық жедел штаб басшысының бірінші орынбасарлары:

1. Терроризмге қарсы күрес мәселелеріне жетекшілік ететін ҰҚК төрағасының орынбасары,
2. Қазақстан Республикасы ҰҚК Терроризмге қарсы орталығының басшысы;
3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің орынбасары.

ҰҚК Терроризмге қарсы орталығының ведомствоаралық үйлестіру комиссиясының мүшелері республикалық жедел штабтың тұрақты мүшелері болып табылады.

Терроризмге қарсы операцияны жүргізу жөніндегі облыстық жедел штабтар Республикалық жедел штабқа ұқсас ҰҚК аумақтық органдары жанындағы Қазақстан Республикасы ҰҚК Терроризмге қарсы орталығының үйлестіру топтары негізінде қалыптастырылады.

Облыстық жедел штабтың құрамына міндетті түрде облыстық (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) әкімдіктің өкілі - қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздік мәселелеріне жетекшілік ететін әкімнің орынбасары енгізіледі.

Қалалық және аудандық жедел штабтардың құрамына ҰҚК аудандық бөлімшелерінің, аудандық басқармалар мен ішкі істер бөлімдерінің, Көліктегі ішкі істер органдары бөлімшелерінің бастықтары, әскери бөлімдердің, Шекара қызметінің қолбасшылығы, әскери бөлімдер бойынша әскери қарсы барлау бөлімдерінің бастықтары кіреді.

Терроризмге қарсы операцияға басшылықты қалалық және аудандық жедел штабтар жоғары тұрған жедел штаб басшысының келісімі бойынша және оның нұсқауларына сәйкес жүзеге асырады.

Терроризмге қарсы операцияны жүргізу үшін қажетті күштер мен құралдардың құрамы (санаттары мен түрлері) алдағы іс-қимылдардың сипатына қарай айқындалады. Олардың саны Террористік акцияның түріне, терроризмге қарсы операция аймағына, террористер санына және ықтимал зиянға байланысты.

Терроризмге қарсы операцияны ұйымдастыру және жүргізу кезінде ІІО Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-І «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңына сәйкес қатысады[8].

Терроризмге қарсы операцияны жүргізу кезеңінде қолданылатын шаралар мен уақытша шектеулер.

Терроризмге қарсы операцияны жүргізу аймағында терроризмге қарсы операцияға қатысатын адамдардың:

1) жеке басын куәландыратын құжаттарға тексеру жүргізуге, ал олар болмаған жағдайда Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен жеке тұлғаларды ұстауды жүзеге асыруға және оларды жеке басын анықтау үшін ішкі істер органдарына немесе басқа да мемлекеттік органдарға жеткізуге;

2) жеке тұлғаның жанындағы заттарды жеке тексеріп қарауды және тексеріп қарауды, көлік құралдарын, оның ішінде техникалық құралдарды қолдана отырып, куәгерлердің қатысуынсыз тексеріп қарауды жүргізуге;

3) Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен терроризмге қарсы операцияға қатысатын адамдардың заңды талаптарына кедергі келтіруге бағытталған құқық бұзушылықтарды немесе өзге де әрекеттерді жасаған немесе жасаған адамдарды, сондай-ақ терроризмге қарсы операцияны жүргізу аймағына рұқсатсыз кіруге немесе кіруге

әрекеттенуге байланысты әрекеттерді ұстауға және ішкі істер органдарына жеткізуге;

4) жеке тұлғаларды жергілікті жердің жекелеген учаскелерінен және объектілерден алып тастауға, оларды сүйретуді қоса алғанда, көлік құралдарының, оның ішінде дипломатиялық және консулдық өкілдіктердің көлік құралдарының қозғалысын уақытша шектеуге немесе тыйым салуға;

5) арнаулы байланыс құралдарын, соның ішінде радиоэфир мониторингін жүргізу, телефон келіссөздерін және телекоммуникациялық жүйелер арналары арқылы берілетін өзге де ақпаратты бақылау үшін, сондай-ақ электр байланысы арналарында және почта жөнелтімдерінде іздеуді жүзеге асыру үшін қызметтік мақсаттарда пайдалануға;

6) шұғыл медициналық көмекке мұқтаж адамдарды емдеу мекемелеріне жеткізу, терроризм актісі жасалған жерге бару үшін көлік құралдарын (дипломатиялық иммунитеті бар шет мемлекеттер өкілдіктері мен халықаралық ұйымдардың көлік құралдарынан басқа) пайдалануға, сондай-ақ егер кідіріс нақты медициналық көмек көрсетуі мүмкін болса, терроризм актісін жасады деп күдіктелген адамдарды қудалау және ұстау үшін адамдардың өміріне немесе денсаулығына қатер төндіре отырып, меншік иелеріне материалдық залал келтірілген жағдайда оны тәртіппен өтей отырып, Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын;

7) террористерге қатысты Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген ескертулерсіз және шектеулерсіз дене күшін, қызметтік иттерді, жауынгерлік және өзге де техниканы, қару мен арнайы құралдарды қолдануға;

8) егер кешіктіру адамдардың өмірі мен денсаулығына нақты қауіп төндіруі мүмкін болса, жеке және заңды тұлғалардың меншігіндегі немесе иелігіндегі және пайдалануындағы тұрғын және өзге де үй-жайларға және оларға жеке меншік құқығымен немесе жер пайдалану құқығымен тиесілі жер учаскелеріне кедергісіз кіруге міндетті.

2 БӨЛІМ.ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ КЕЗІНДЕГІ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМ

Төтенше жағдай кезіндегі құқықтық режим кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 1-кестемен сипатталады (1-кесте)

1-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызмет түрінің атауы	
1.1	НҚА	- Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамыздареспубликалық референдумда қабылданды [9]. - «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 ақпандағы № 387-ІІ Заңы [1]. - Қазақстан Республикасының Конституциялық заңына және Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әртүрлі заңнамалық актілердің құқық нормалары арасындағы қайшылықтарды, оқшылықтарды, коллизияларды және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін нормаларды жою мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 3 шілдедегі № 121-V Конституциялық Заңы [10]. - Әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдай аймағына бару үшін, сондай-ақ, егер кідірту адамдардың өмірінен немесе денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін болса, шұғыл медициналық көмекке мұқтажда адамдарды медициналық ұйымға жеткізу үшін меншік иелеріне материалды қалал келтірілген жағдайда оны өтей отырып, көлікті (дипломатиялық имунитеті бар шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың өкілдіктерінен басқа) пайдалану қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 20 желтоқсандағы № 1357 қаулысы. - «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі, ақпараттандыру саласындағы ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге туралы»

		Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 18 наурыздағы № 237-VI Заңы [11]. - «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне азаматтық қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 189-V Заңы [12]. - «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне терроризмге қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 8 сәуірдегі № 266-IV Заңы [13]. - Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне төтенше жағдайлардың алдына және оларды жою мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуге туралы Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 26 мамырдағы N 34-IV Заңы - «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V Заңы [14]. - «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V Заңы [15].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	Әлеуметтік сипаттағы ТЖ құқықтық режимі ТЖ енгізу үшін негіз болып табылатын әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдына және жоюды жүзеге асыратын мемлекеттік органдардың шұғылден қоюы мен жұмыс істеуінің ерекше режимін білдіреді. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ құқықтық режимі әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдына және жою жөніндегі мемлекеттік орган басшысының шешімі бойынша жекелеген жерлерде енгізіледі. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ құқықтық режимі кезінде шұғылден қою және басқару жүйесінің жұмыс органы жедел штаб болып табылады. Мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар әлеумет

	тіксіпаттағы ТЖ қауіп төнген немесе туындаған кезде әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдына лужәне жою жөніндегі мемлекеттік органға жәрдем көрсетуге және қажеттік көмек көрсетуге міндетті. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдына лужәне жою мақсатында әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдына лужәне жою жөніндегі мемлекеттік орган: - көлікті (дипломатиялық иммунитеті бар шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың өкілдіктерінен басқа) әлеуметтік сипаттағы ТЖ аймағына келу үшін, сондай-ақ шұғыл медициналық көмекке мұқтаж адамдарды емдеу мекемелеріне жеткізу үшін, егер кідірту адамдардың өміріне немесе денсаулығына нақты қауіп төндіруі мүмкін болса, меншік иелеріне материалдық залал келтірілген жағдайда оны өтей отырып, пайдалануға Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен; - Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген өзге де шараларды қабылдау; - әлеуметтік сипаттағы ТЖ мен оның салдарларының алдын алу және жою жөнінде шаралар қабылдау үшін әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдын алу және жою жөніндегі мемлекеттік орган Мемлекеттік материалдық резервтің материалдық құндылықтарын пайдалануға құқылы. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ мен оның зардаптарының алдын алу және жою жөнінде шаралар қабылдау үшін броньсыздандыру тәртібімен мемлекеттік материалдық резервтен материалдық құндылықтарды шығару Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен мемлекеттік материалдық резерв саласындағы уәкілетті органмен келісім бойынша әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдын алу және жою жөніндегі мемлекеттік органдардың шешімі бойынша жүзеге асырылады. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ және оның зардаптарының алдын алу және жою жөнінде шаралар қабылдау үшін пайдаланылған Мемлекеттік материалдық резервтің материалдық құндылықтары үшін шығындарды өтеу Қазақстан Республикасы Үкіметінің резервінің қаражаты есебінен жүзеге асырылады.
--	---

		Әлеуметтік сипаттағы ТЖ туындаған немесе ТЖ енгізілген жағдайларда мемлекеттік материалдық резервтің материалдық құндылықтарын тасымалдауды көлік ұйымдары бірінші кезектегі тәртіппен жүзеге асырады. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ және оның зардаптарының алдын алу және жою жөнінде шаралар қабылдау үшін мемлекеттік материалдық резервтен шығарылған материалдық құндылықтарды көлік ұйымдары алдын ала төлемсіз материалдық құндылықтарды көрсету бойынша тасымалдауға қабылдайды. Мемлекеттік материалдық резервтің материалдық құндылықтарын тасымалдағаны үшін шығындарды өтеу Қазақстан Республикасы Үкіметі резервінің қаражаты есебінен жүзеге асырылады. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ құқықтық режимінің қолданылу мерзімі оны енгізуге негіз болған мән-жайларды жою мерзімінен аспауға тиіс. ТЖ Қазақстан Республикасының демократиялық институттары, тәуелсіздігі мен аумақтық тұтастығы, саяси тұрақтылығы, оның азаматтарының қауіпсіздігіне елеулі және тікелей қауіп төнген және мемлекеттің конституциялық органдарының қалыпты жұмыс істеуі бұзылған жағдайда енгізіледі. ТЖ енгізу негіздері ретінде қызмет ететін мән-жайларға мыналар жатады: 1) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасының іргелес мемлекеттердің аумақтарынан жаппай өтуінен; Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын күштеп өзгерту әрекеттерінен; терроризм актілерінен; Қазақстан Республикасының Конституциясын бұза отырып, билікті күштеп басып алуға немесе билікті күштеп ұстап қалуға бағытталған әрекеттерден; жаппай тәртіпсіздіктерден, ұлтаралық және конфессияаралық қақтығыстардан; жекелеген елді мекендерді қоршаудан немесе басып алудан туындаған әлеуметтік сипаттағы ТЖ; аса маңызды және стратегиялық объектілер; заңсыз қарулы құралымдарды даярлау және олардың қызметі; қарулы көтеріліспен; диверсиямен; қарулы жанжал қою мақсатында басқа
--	--	---

	мемлекеттер тарапынан арандатушылық әрекеттермен; Қазақстан Республикасының аумақтық тұтастығын бұзумен; 2) дүлей зілзалалардан (жер сілкінісі, сел, көшкін, су тасқыны және басқалар), дағдарыстық экологиялық жағдайлардан, табиғи өрттерден, эпидемиялар мен эпизоотиялардан, ауыл шаруашылығы өсімдіктері мен ормандардың аурулармен және зиянкестермен зақымдануынан, өнеркәсіптік, көліктік және басқа да авариялардан, өрттерден (жарылыстардан), шығарындылармен (қауіппен) авариялардан туындаған табиғи және техногендік сипаттағы ТЖ және биологиялық қауіпті заттар, ғимараттар мен құрылыстардың кенеттен құлауы, бөгеттердің жарылуы, тіршілікті қамтамасыз етудің электр энергетикалық және коммуникациялық жүйелеріндегі, тазарту құрылыстарындағы және жағдайды тезірек тұрақтандыруды, құқықтық тәртіпті қамтамасыз етуді, қажетті құтқару және авариялық-қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу үшін жағдай жасауды талап ететін авариялармен. Азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті органның ұсынысы негізінде табиғи зілзаланың немесе ауқымды аварияның (апаттың) нақты қаупі де ТЖ енгізу үшін негіз бола алады. ТЖ Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында немесе оның жекелеген жерлерінде Қазақстан Республикасының Президенті тиісті Жарлықпен Қазақстан Республикасының Парламентін дереу хабардар ете отырып, Премьер-Министрмен және Қазақстан Республикасы Парламенті палаталарының төрағаларымен ресми консультациялардан кейін енгізіледі. ТЖ қалыптасқан жағдайды өзге шараларды қолдану арқылы реттеу мүмкін болмаған жағдайда енгізіледі. ТЖ енгізу туралы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес ресми баспа басылымдарында дереу жариялануға тиіс және оны барлық бұқаралық ақпарат құралдары халықтың назарына жеткізеді. ТЖ енгізу туралы Қазақстан Республикасы
--	--

		Президентінің Жарлығы Қазақстан Республикасының Президенті белгілейтін мерзімдерде қолданысқа енгізіледі.
1.3	Әлеуметтік сипаттағы ТЖ	- Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасыми гранттарының іргелес мемлекеттердің аумақтарынан жаппай көшуі; - Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын күштеп өзгерту әрекеті; - терроризм актілері; - Қазақстан Республикасы халқының наразылығына алып келген заңнаманың өзгеруі аясындағы әлеуметтік толқулар; - Қазақстан Республикасының Конституциясын бұза отырып, билікті күшпен басып алуға немесе билікті күшпен ұстап қалуға бағытталған әрекеттер; - ұлтаралық және конфессияаралық қақтығыстар аясында жаппай тәртіпсіздіктер; - жекелеген елді мекендерді, аса маңызды және стратегиялық объектілерді қоршау немесе басып алу; - заңсыз әскерилендірілген құралымдарды даярлау және олардың қызметі; қарулық көтеріліс; - диверсия; - Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын өзгерту немесе қарулы жанжалтуғызу мақсатында басқа мемлекеттер тарапынан арандатушылық әрекеттер; - Қазақстан Республикасының аумақтық тұтастығын бұзу.
1.4	Әрекет ету алгоритмі	ПО қызметкерлерінің ТЖ оқшаулау және жою жөніндегі бастапқы әрекеттері

		1. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ-ны оқшаулау және жою жөніндегі бірінші кезектегі іс-қимылдар мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарын тарта отырып, мемлекеттік органдардың бұрын бекітілген жоспарларына сәйкес, ал «Төтенше жағдай туралы» 2003 жылғы 8 ақпандағы № 387-ІІ Қазақстан Республикасы Заңының 3-2-бабының 1-тармағында көзделген әлеуметтік сипаттағы ТЖ-ны оқшаулау және жою жөніндегі бірінші кезектегі іс-қимылдарды, - әлеуметтік сипаттағы ТЖ алдын алу (анықтау, жолын кесу) жөніндегі мемлекеттік органдармен бұрын келісілген және жергілікті атқарушы органдар бекіткен жоспарларға сәйкесұйымдастырады. 2. Әлеуметтік сипаттағы ТЖ жою жөніндегі бірінші кезектегі іс қимылдар кезінде жедел штаб басшысының шешімі бойынша мынадай уақытша шектеулер қолданылуы мүмкін: 1) қауіпті өндірістік объектілердің қызметін тоқтата тұру; 2) Жеке және (немесе) заңды тұлғаларға байланыс қызметтерін көрсетуді тоқтата тұру және (немесе) байланыс желісі мен құралдарын пайдалануды шектеу; 3) қоғамдық тәртіпті, мемлекеттік қорғалуға жататын объектілерді және халықтың тыныс-тіршілігін және көліктің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін объектілерді, сондай-ақ ерекше материалдық, тарихи, ғылыми, көркемдік немесе мәдени құндылығы бар объектілерді қорғауды күшейту; 4) әлеуметтік сипаттағы ТЖ аймағында тұратын жеке тұлғаларды уақытша қоныстандыру; 5) қаруды, оқ-дәрілерді, жарылғыш заттарды, күшті әсер ететін химиялық және улы заттарды сатуға шектеу немесе тыйым салу, дәрілік заттар, есірткі құралдары, психотроптық заттар, олардың аналогтары мен прекурсорлары, этил спирті мен алкоголь өнімі айналымының ерекше режимін белгілеу.
--	--	---

3 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ КЕЗІНДЕ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

3.1. Жол-көлік оқиғаларының (ЖКО)салдарын жою кезіндегі құтқару жұмыстары

Жыл сайын Қазақстанда ЖКО-да 28 мыңнан астам адам қайтыс болады, бұл барлық басқа ТЖ үшін осындай көрсеткіштерден едәуір асып түседі. Әр түрлі дәрежедегі жарақат алған және оларға құтқарушылар мен медициналық персоналдың білікті көмегін қажет ететін зардап шеккендердің саны бірнеше есе көп.

Көптеген жарақаттары бар тірі зардап шеккендердің болуы құтқарушылардан зардап шеккендерді автокөліктен қысқа мерзімде блоктан шығару бойынша әрекеттерді орындауды талап етеді. Бұл құтқару жұмыстарына және құтқару жұмыстарына тартылатын персоналдың қауіпсіздігіне өз ерекшелігін жүктейді.

Құтқарушылардың дербес қауіпсіздігі оқыту мен даярлық деңгейіне, жеке қорғаныс құралдарын дұрыс пайдалануға, авариялық-құтқару құралын пайдалану кезінде қауіпсіздік талаптарын орындауға, құтқару жұмыстарын жүргізу технологиясын сауатты таңдауға және сақтауға байланысты болады.

1. ЖКО кезіндегі қауіпті және зиянды факторлардың сипаттамасы

Жол-көлік оқиғаларында зардап шеккендерді блоктан шығару және эвакуациялау бойынша құтқару жұмыстарын жүргізу кезінде қауіпті және зиянды факторлар мыналарға байланысты болуы мүмкін:

1. Апат орнындағы жағдаймен, яғни құтқарушылар апат орнына келген кезде жұмыс істеуге тура келетін жағдайлармен;

2. Авариялық КО – ның жай-күйі-автомобильдің қауіпсіздік жүйелерінің барлық кешені;

3. Құтқару жұмыстарын орындау технологиясымен;

4. Техникалық құралдарды-авариялық-құтқару құралдары мен жабдықтарын пайдалану арқылы жүзеге асырылады.

Жағдайға байланысты қауіпті және зиянды факторларға мыналар жатады:

- апат орны орналасқан жол бойымен қозғалатын көлік құралдарының жоғары жылдамдығы;

- КО-дан және авариялық-құтқару құралынан шу жүктемесі;

- ЖКО-ға түскен КО-ның табанды жағдайы;

- апат болған жерде сынған әйнек;

- тұман жағдайында және түнде нашар көріну;

- апат орнындағы метеожағдайлар-жел жүктемесінің жоғарылауы, қоршаған ортаның төмен және жоғары температурасы, жауын-шашын;

- жанар-жағармай материалдары-құю кезінде бу-ауа қоспасының пайда болуы мен тұтануына қауіп төндіреді;

- қауіпті жүктердің шығарылуы (радиациялық және биологиялық қауіпті заттар, жарылғыш заттар және жарылғыш заттар);

- электр желісіне соқтығысқан кезде КО-ға ілінетін немесе тиетін жоғары вольтты сымдар.

ЖКО-ны жою кезіндегі жағдайға байланысты қайталама қауіпті зиянды факторларға мыналар жатады:

- автокөліктің өртенуі нәтижесінде апат орнындағы түтін;

- жабық кеңістіктерде ЖКО кезінде өрт туындаған кезде бөлінетін улы заттар (туннельдер, жабық тұрақтар);

- соққы толқыны, сынықтардың зақымдануы, жарылыс кезіндегі жылу әсері;

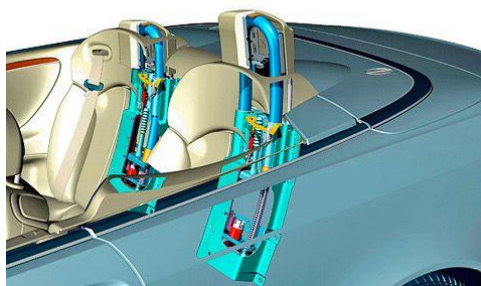
Қазіргі заманғы автомобильдерде белсенді және пассивті қауіпсіздік жүйелерінің болуы апаттық көлік құралдарының жағдайына байланысты қауіптердің пайда болуына әкеледі. Мұндай қауіптерге мыналар жатады:

- қауіпсіздік жастықтары-соқтығысу кезінде жастықтардың іске қосылуы жүйе қауіпсіз дегенді білдірмейді. Ең қауіптісі-ауа жастықшасының үрлегішін кесу операциясы – цилиндр ішіндегі үлкен қысыммен сығылған газды шығару немесе цилиндрдің өзін бұзу зардап шеккендерге де, құтқарушыларға да ауыр жарақат әкелуі мүмкін(1-сурет);

№1 сурет. Қауіпсіздік жастықшаларын іске қосу (алдыңғы және «перде» типті жастықтар)

- аударылған кезде автоматты қорғаныс жүйелері (R. O. P. S жүйелері) - құтқарушылар мен медициналық қызметкерлер R. O. P. S жүйесі кездейсоқ іске қосылған кезде айтарлықтай жарақат алуы мүмкін құтқару жұмыстары кезінде(2- сурет);

№ 2 сурет. Автоматты аударылған қорғаныс жүйесі (R. O. P. S. жүйелері)

- қауіпсіздік белдіктерінің кергіштері-құлыптан босату кезінде іске қосу құтқарушыларды жарақаттауы мүмкін. Кейбір автомобильдерде сенсорлары бар механикалық кергіштер бар, олар батареяны өшіргеннен кейін де дайын болады;

- соқтығысқаннан кейін кернеулі күшейткіштер мен жоғары беріктігі бар материалдардан жасалған корпус элементтері, оларды кесу көлік құралы элементтерінің жылдам және бақыланбайтын сығылысуы немесе оның қозғалысына әкелуі мүмкін;

- ток өткізгіш сымдардан (трамвай, троллейбус) электр жетегі бар КҚ-да жоғары кернеу;

- гибриді жетегі бар автомобильдердегі жоғары вольтты сымдар - жоғары вольтты сымдар мен жоғары вольтты компоненттерді ұстауға, кесуге немесе ашуға болмайды. Гибриді көліктерде жоғары вольтты сымдар оқшаулау және қызғылт сары түсті қосқыштармен анықталады(3-сурет);

№ 3 сурет. Гибридті жетекті автомобильдерде жоғары вольттысымдар мен компоненттерді орналастыру

- шыны, металл және көміртекті пластикалық материалдарды кесу кезінде пайда болатын ұсақ бөлшектер мен шаң тыныс алу мүшелерін зақымдауы немесе тез тұтануы мүмкін.

Зардап шеккендерді блоктан шығару және эвакуациялау технологиясын таңдау апатқа ұшыраған көлік құралдарының түріне, апат түріне, жарақаттардың санына, ауырлығына және зардап шеккендердің жағдайына, оларды блоктау сипатына және басқа факторларға байланысты болады. Құтқару жұмыстарын жүргізудің белгілі бір технологиясын таңдау келесі қауіптерге әкеледі:

- көлік құралының тұрақсыз жағдайы-құтқару жұмыстарын жүргізер алдында автокөлікті немесе оның фрагменттерін жоспардан тыс жылжыту немесе құлату мүмкіндігін толығымен болдырмайтын автомобильді тұрақтандыру қажет;

- құрылымның бақыланбайтын элементтері (есіктер, шатырлар, тіректер) кесу, жырту кезінде зардап шеккендер мен құтқарушыларға құлау немесе автокөліктің қажетсіз қозғалысы, әсіресе ауыр көлік құралы қатысуымен апат болған жерде жұмыс жүргізу кезінде қауіп төндіреді;

- аман қалған әйнектерді алып тастаған кезде сынықтар мен бөлшектер бөлінеді, бұл терінің ашық жерлеріне зақым келтіруі мүмкін, сонымен қатар тыныс алу және көру мүшелеріне зақым келтіруі мүмкін;

- автомобиль корпусының элементтерін кесу және жырту орындарындағы өткір жиектер.

Техникалық құралдарды пайдаланумен байланысты қауіптер туралы ұмытпау керек. Бұл, ең алдымен, сөндіргішті пайдаланумен, сондай-ақ пневматикалық құралдарды, механикалық құрылғыларды пайдаланумен байланысты. авариялық-құтқару құралын пайдаланумен байланысты қауіпті және зиянды факторлардың алдын алу үшін келесі жұмыс ережелерін орындау қажет:

- апаттық-құтқару құралының жұмыс беттеріне немесе кесу жиектеріне қол тигізбеңіз;

- құралды пайдалану кезінде бұл құрал мен көлік арасында болмау керек;
- пайдалану кезінде шлангтар оңай зақымдалуы мүмкін, сондықтан оларды пайдалану кезінде өте сақ болу керек;
- жұмыста зақымдалған шлангтар мен жабдықтарды пайдаланбаңыз;
- құралдар мен сорғыларды жылжыту үшін шлангтарды пайдаланбаңыз
- құралды тек осы үшін берілген тұтқалар үшін тасымалдау;
- гидравликалық шлангтарды баспаңыз;
- кесу процесінде секіретін КО фрагменттері мен бөліктері үнемі бақылауда болуы керек;
- ағымдағы жұмыстарды орындау процесінде пайдаланылмайтын құрал оған бөлінген алаңда бейтарап күйде болуы тиіс.

3.2 Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар

ЖКО салдарын жою жөніндегі жұмыстарды жүргізу кезінде құтқарушылардың жеке қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін мынадай іс шараларды жүргізу қажет:

1. Авариялық-құтқару машиналарын, сондай-ақ жедел жәрдем, өртке қарсы қызмет және машиналарын орналастыру. Апат болған жерге жеткенде авариялық-құтқару автомобильдері апат болған жерді көлік ағынынан қорғай отырып, «көлденең» күйде тұруы тиіс.

2. Мүмкін болса, құтқарушылардың көзқарасы зардап шеккен адаммен байланыс орнатуға тырысып, көліктің алдында орындалуы керек, бұл көліктегі кез келген ықтимал зардап шеккендердің жақындап келе жатқан құтқарушылармен байланысу үшін бастарын бұру ықтималдығы аз болуын қамтамасыз етеді. Көлік ішіндегі зардап шеккендермен байланыс орнатқаннан кейін, бұл байланыс зардап шеккен адамды жедел жәрдемнің медициналық персоналына бергенге дейін үзілмеуі керек(4-сурет).

№4 сурет. ЖКО-ғатүскен КҚқызметкерлерінің көзқарасы, Алдыңғы жағында орындалады

1. *Өрт сөндіру құралдарын дайындау.* Жұмыстарды жүргізу кезінде қауіпсіздікке жауапты құтқарушы өрт сөндіргішті дайындап, ЖКО орнынан 8-10 метр қашықтықта орналастыруы, ал қажет болған жағдайда оны өрт ошақтарын оқшаулау үшін пайдалануы тиіс.

2. ЖКО аймағын қоршау және жұмыс аймақтарын дайындау. ЖКО ауданында құтқару жұмыстарын қауіпсіз және ұйымдастырылған жүргізуді қамтамасыз ету үшін тексеру басталар алдында арнайы аймақтар ұйымдастырылады. Келген күштерді орналастыру көлік ағынынан қорғау үшін құтқару жұмыстарын жүргізудің қауіпсіздігі мен тиімділігін қамтамасыз етуі тиіс. Қауіпті бағыттарда нақты жағдайда басқа жүргізушілердің уақтылы ескертуін қамтамасыз ететін қашықтықта ескерту белгілері қойылады (елді мекендерде 15 метр емес және елді мекендерден тыс жерлерде 30 метр емес).

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету және құтқару жұмыстарын ұйымдастыру үшін жұмыс аймақтарын дайындау қажет.

Бірінші аймақ-жұмыс аймағы, әр апаттық көліктің айналасында радиусы 3-5 метр болатын қиял шеңбері. Бұл алаң қазіргі уақытта Авариялық-құтқару жұмыстарына тікелей қатыспайтын бөгде адамдардан бос болуы тиіс.

Екінші аймақта (радиусы 5-10 метр) алаңды дайындайды және оған авариялық-құтқару құралдарын, тұрақтандыру жабдықтары мен құралдарын, өрт сөндіру және жұмыс орнын жарықтандыру құралдарын орналастырады. Егер шарттар мүмкіндік берсе, онда аймақ периметрі бойынша сигнал таспасымен, сигнал конустарымен және жыпылықтайтын маяктармен коршалады.

Екінші аймақтың шекарасында авариялық-құтқару жұмыстарының қалған қатысушылары ЖКО салдарын жою үшін қажетті күштер мен құралдарды қолдануға дайындықта, сондай-ақ авариялық КҚ шанағының бөлшектелген бөліктеріне арналған алаң орналасады.

Апат болған жерді тексеру. Қызметкерлер көліктердің айналасында, үстінде және астында апат болған жерді тексереді қуат кабельдері, отынның ағуы немесе басқа зардап шеккендер сияқты ықтимал жасырын қауіп көздерін анықтау. Барлық олжалар туралы қауіпті болдырмау бойынша қажетті іс-қимылдар туралы шешім қабылдайтын құтқару жұмыстарының басшысына дереу хабарлау қажет(5-сурет).

№ 5 сурет. Көлікті тексеру, жасырын қауіп көздерін анықтау

1. *Тұрақтандыру.* Автокөлікті толық тексеру аяқталғаннан кейін және қауіп көздерін анықтағаннан кейін, көлік тұрақтандырылуы керек – қозғалудан немесе құлаудан тұрақты түрде бекітілуі керек (6 - сурет).

№6 сурет. Автокөлікті тұрақтандыру

1. *Тұтануды өшіру.* КҚ электрондық жүйелерін ажырату және қысқа тұйықталудан өрттің алдын алу үшін авариялық автомобильдің құлыптыңдағы тұтануды өшіру қажет (егер терезелердің электр жетегі болса, тұтануды өшірмес бұрын әйнекті түсіруге тырысу керек) және батарея контактілерін ажырату керек (ең алдымен теріс «масса» сымы).

Батарея қуатын ажырату мүмкін болмаған жағдайда қуат сымдары терминалдар аймағында ажыратылып алынады. Осыдан кейін, аккумулятор құралмен немесе корпусың қашықтағы бөліктерімен қысқа тұйықталуды болдырмау үшін оқшаулағыш материалмен жабылған (қазіргі заманғы автомобильдерде бірнеше аккумулятор болуы мүмкін, ал қауіпсіздік жүйелерінде автономды қуат болуы мүмкін).

Егер батареяны өшіру мүмкін болмаса, құтқару жұмыстарының қалған мүшелерін ескерту үшін дабылдарды қосу керек.

Гибридті қозғалтқышы бар автомобильдер тұтануды өшіріп, тұтану кілтін құлыптан шығаруы керек. Бұл электр қозғалтқышын басқару жүйесін блоктайды.

2. *Зардап шеккендер мен қызметкерді (дәрігерді) сынықтардан қорғау.* Әйнекті сындыру және алып тастау шараларын бастамас бұрын, көліктегі барлық зардап шеккендердің сенімді қорғалуы қажет, ол үшін жәбірленуші (мүмкін оның жағдайын бақылайтын құтқарушымен бірге) оның жағдайын бақылауға мүмкіндік беретін түссіз материалдан жасалған қорғаныш жамылғымен жабылған (7 сурет).

8 сурет. Жәбірленуші және қажет болған жағдайда қызметкерлер целлофан пакеттен дайындалған жамылғысымен сынықтардан қорғалуы керек

1. Әйнекті алып тастау. Кейбір жағдайларда жәбірленушіге қол жеткізу үшін әйнекті сындыру қажет. Бұл жағдайда сіз зардап шеккен әйнектен ең алыс жерден бастауыңыз керек. Сонымен қатар, зардап шеккендерді автокөліктен шығару кезеңінде сынуы мүмкін барлық әйнектер алынып тасталады.

Әйнекті алып тастау, шыны балғамен орындалады немесе қажет болған жағдайда шыны кескіштің көмегімен (триплекстен жасалған әйнектер үшін).

Егер құтқарушылар саны мүмкіндік берсе, онда әйнектің сынықтарын алып тастау керек (сыпырылған немесе тығыз материалдан жасалған қақпақпен жабылған)(8 сурет).

№8 сурет.

Шыныбалқытылған әйнектерді кетіру үшін шыныбалғамен пайдалану

1. Қауіпсіздік белдіктерін кесу, *алып тастау.*
Зардап шеккендерді ұстайтын барлық қауіпсіздік белдіктері,
егер олар зардап шеккендерді ұстамаса,
кесілуі немесе алынып тасталуы керек (9 сурет).

№9 сурет. Қауіпсіздік белдіктерін кесу

1. *Қауіпсіздік жастығынан қорғауды орнату.* Руль бағанына және бақылау тақтасына арнайы қақпақтар орнатылуы керек жұмыс істе меген қауіпсіздік жастықшаларының қимал орналастырудан қорғау үшін (10 сурет).

№ 10 сурет. Қорғаныс қақпақтарын орнату

1. *Қайталама зақымдаушы факторларды жою және оқшаулау:*

- жанар-жағар майдың ағуы немесе төгілуі;
- өрт;
- қауіпті заттардың ағуы немесе төгілуі;
- зақымдалған нысандардың құлау қаупі (ағаштар, тіректер) – жою немесе тұрақтандыру;

-

апат аймағындағы жоғары кернеулі электр желісінің сымдарының үзілуі және құлауы – сымдарды оқшаулау немесе кернеуді өшіру.

4 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ КЕЗІНДЕ МІНДЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІК КҮЗЕТКЕ ЖАТАТЫН ОБЪЕКТІЛЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗЕТУ

Төтенше жағдай кезінде міндетті мемлекеттік күзетке жататын объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 2 - кестемен сипатталады:

2-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызмет түрінің атауы	
1.1	НҚА	- «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 19 қазандағы N 85 Заңы [16]. - «Мемлекеттік қорғауға жататын кейбір мәселелер туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 7 қазандағы № 1151 қаулысы [17]. - «Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы (01.05.2023 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен) [2].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	Мемлекеттік қорғауға жататын Қазақстан Республикасының объектілерінің айналысында. Объектілерді аса маңызды мемлекеттік объектілерге жатқызу критерийлері Тұтастығының бұзылуы мемлекеттің қауіпсіздігіне теріс әсер етуі, оған жүктелген функциялардың нақты іске асырылуы, экономикаға елеулі залал келтіруі, мемлекет аралық қатынастарды қиындатуы, сондай-ақ мемлекет пен қоғам үшін маңызды маңызы бар объектілер аса маңызды мемлекеттерге жатады. Аса маңызды мемлекеттік объектілер санатына мыналар жатады: 1) Қазақстан Республикасының Республикалық және облыстық маңызы бар орталық және жергілікті атқарушы мемлекеттік органдарының, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының,

		жергілікті және басқа да соттардың, Бас прокуратураның, облыстар прокуратурасының, Республикалық маңызы бар қалалар мен Астана прокуратурасының, қалалық және оларға теңестірілген әскери және басқа да мамандандырылған прокуратуралардың әкімшілік ғимараттары мен объектілері, құқықтық статистика және арнайы есепке алу және оның аумақтық бөлімшелері; 2) Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің объектілері, оның филиалдары мен қоймалары; 3) Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан шетелдік дипломатиялық өкілдіктер, шетелдік консулдық мекемелер, халықаралық ұйымдар және халықаралық ұйымдардың өкілдіктері. Объектілерді стратегиялық объектілерге жатқызу критерийлері: Стратегиялық объектілерге зиян келтіру Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігінің жай-күйін теріс әсер етуі, азаматтардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін қазақстандық қоғамның орнықты дамуы үшін әлеуметтік-экономикалық маңызы бар объектілер жатады. Стратегиялық объектілер санатына мыналар жатады: 1) Қазақстан Республикасының Президенті бекітетін тізбеге енгізілген Қазақстан Республикасының Мемлекеттік күзет қызметі Ішкі істер органдарының бөлімшелері мен бірлесіп күзететін Қазақстан Республикасының объектілері, сондай-ақ маңызды мемлекеттік маңызы бар объектілер; 2) Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлер мен әскери құралымдардың әскери бөлімдері; 3) мемлекеттік материалдық резервтері бар объектілер – медициналық препараттарды, жанар-жағармай материалдарын сақтау қоймалары, азық-түлік және киім-кешек қоймалары; 4) аса қауіпті, бактериологиялық, биологиялық, химиялық, есірткі құралдары мен прекурсорларды әзірлеу, өндіру, сынау, зерттеу және сақтау жөніндегі мемлекеттік ұйымдар
--	--	---

		мен мекемелердің объектілері; 4-1) ғарыш инфрақұрылымының объектілері; 5) атом энергиясын пайдалану объектілері; 6) тіршілікті қамтамасыз ету объектілері, оның ішінде: жылу мен жабдықтау, жылу электр орталықтары (50 Гкал астам); ауыз су мен жабдықтау - су жинау құрылыстары. Экономика салаларының объектілеріне жатқызу критерийлері Жарғылық капиталында мемлекеттік елей немесе жанама түрде тиесілізанды тұлғалардың стратегиялық маңызы акцияларын (қатысу үлестерінің) бақылау пакетіни иеленеді: Стратегиялық маңызы бар және Жарғылық капиталында мемлекет акциялардың (қатысу үлестерінің) бақылау пакетін тікелей немесе жанама иеленетін заңды тұлғаларға тиесілі экономика салаларының объектілеріне қызметі ТЖ туындау қаупі жоғары мемлекеттің жарғылық капиталына қатысатын ірі салық төлеушілерге жатқызылған Қазақстан Республикасының объектілері жатады: Объектілердің осы санатына мыналар жатады: 1) су шаруашылығы объектілері-гидротехникалық құрылыстар: су тораптары, шлюздер, бөгеттер; су ресурстарын басқару үшін пайдаланылатын су қоймалары; 2) республикалық маңызы бар байланыс, теле - және радио хабарларын тарату объектілері; 2- 1) жарылғыш және улызаттарды сақтау жөніндегі заңды тұлғалардың объектілері.
1.3	Әрекет ету алгоритмі	Міндетті мемлекеттік күзетке жататын объектілерге жасалған шабуылға тойтарыс беру кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері Шабуылға тойтарыс беру орны мен тәсілі қалыптасқан жағдаймен және бөгде адамдарға зиян келтіруді болдырмайтын басқа да факторлармен айқындалады. Шабуылға тойтарыс берудің шарттары мен тәртібі ҚР заңнамасымен регламенттелген.

		Күзетілетін объектіге шабуыл жасалған жағдайда (зорлық-зомбылық, қару қолдану арқылы)ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері: - белгіленген тәсілмен «дабыл» сигналын беру, барлық хабарламаларды хабарлау; - шабуылға тойтарыс беру және шабуылдаушыларды ұстау үшін батыл шаралар қабылдау; - жедел кезекшіге, ПО басшылығына, объектіні күзету бастығына, егер болып жатқан оқиғалар туралы «жедел жәрдем» шақыру қажет болса, дереу хабарлау; - қажет болған жағдайда зардап шеккендерге алғашқы көмек көрсету; - объектіні қорғауды күшейту, объектіге кіруді және адамдар мен көлікті шығаруды тоқтату; - оқиға орнын күзетуді ұйымдастыру, құқық бұзушылық жасалған сәтте жағдайды дұрыс ұстау; - егер қаза тапқандар болса, тергеу тобы келгенге дейін мәйіттер мен жақын маңдағы заттарға қол тигізбеңіз. Егер өте қажет болса мәйіттерді басқа жерге алдын ала бормен немесе бояумен жылжытыңыз олардың орналасқан жерін контурлаңыз; - оқиға орнынан бөгде адамдарды, ал куәгерлерді тергеу тобы келгенге дейін жеке үй-жайға алып тастау; - қару табылған жағдайда оны жылжытпау және қолға алмау, оны және құқық бұзушылық орнындағы басқа заттарды қолда бар материалмен жабу; - өте қажет болған жағдайда қаруды жылжытыңыз, оның орналасқан жерінің контурын сызыңыз, қаруды тұтқаның немесе белдіктің ойық бөліктерінен алыңыз, қарудың құлауына жол бермеңіз, оқпанды төмен қаратып күзет үй-жайына апарыңыз және мүмкіндігінше сейфке немесе құлыпталатын шкафқа салыңыз; - мүмкін болса, фото немесе бейнекамераға түсіріңіз; - шабуылдаушы құқық бұзушыларды ұстау кезінде қару мен қауіпті заттардың бар-жоғына жеке тексеру жүргізу. Қаруды, оқ-дәрілерді және қауіпті заттарды алып қою, әрқайсысын қайда, қашан және не
--	--	--

		алынғанын көрсете отырып, жеке-жеке орау. Оқиға орнын күзету Оқиға орнын күзету бекетін қою, сол жерге жақындауды бұғаттау немесе кез келген басқа мүмкін тәсілдермен жүзеге асырылады; - оқиға орнынан барлық азаматтар, оның ішінде жәбірленушілер де іздер мен заттай дәлелдемелерді жоймайтындай немесе бүлдірмейтіндей қашықтыққа шығарылады; - мәйіттер оқиға орнынан жедел тергу тобы келгенге дейін жойылмайды және қозғалмайды. Қылмыс құралдарының, саусақ іздерінің, аяқ киімнің, көлік құралдарының, қан дақтарының, киім заттарының, мата бөлшектері жағдайының сақталуын және өзгермейтін жағдайдың сақталуын қамтамасыз етуге ерекше назар аудару керек.; - оларды жою қаупі төнген жағдайда ПО қызметкері өз іздерін қалдырмай, оларды сақтау шараларын қолдана алады; - оқиға орнында қалған адамдарға ПО қызметкері оқиға орнына қатысты өз бетінше әрекет жасамау туралы өтініш жасайды, мүмкіндігінше олардың жеке басын анықтайды, құжаттары бойынша деректерін жазады. ПО қызметкерлерінің жеке қауіпсіздікке қол сұғу кезіндегі әрекеттері ПО қызметкері: - батыл және тез әрекет етеді, қару-жарақ пен арнайы құралдарды, қоян-қолтық техникасы мен физикалық күш қолдану арқылы шабуылды тойтарады, ал егер шабуылшы ұзақ қашықтықтан атыс жүргізсе, мүмкіндігінше табиғи баспана қолдана отырып, атыс сызығынан кетеді; - белгіленген тәртіппен «дабыл» сигналы беріледі; - арнайы құралдарды қолдана отырып, шабуылдаушыларды ұстау шараларын қолданады; - ішкі істер органдарына жедел кезекшіге дереу баяндайды; - егер зардап шеккендер болса - оларға дәрігерге дейінгі көмек көрсетеді;
--	--	---

		- оқиға іздерін сақтау үшін шаралар қабылдайды және куәгерлердің айғақтарын қамтамасыз етеді; - объектінің қорғауды күшейтеді; - 3 дана да баян жасайды.
--	--	--

5 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ КЕЗІНДЕГІ АДАМ МЕН АЗАМАТТЫҢ МҮДДЕЛЕРІН, ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН БОСТАНДЫҚТАРЫН ЗАҢДЫ ҚОРҒАУДЫҢ БАСЫМДЫҒЫ

Төтенше жағдай кезінде адам мен азаматтың мүдделерін, құқықтары мен бостандықтарын заңды қорғаудың басымдығын орындау кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 3-кестемен сипатталады:

3-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызмет түрінің атауы	
1.1	НҚА	Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V кодексі [18].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	ТЖ кезінде күдікті адамдар мен көлік құралдарын тексеру кезінде қауіптілік дәрежесін төмендету. ТЖ туралы сигнал алған кезде іс-шараларды жүргізу, ТЖ кезіндегі күдікті адамдар мен көлік құралдарын тексеру ерекшеліктерін сипаттайды.
1.3	Әрекет ету алгоритмі	ТЖ кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері: ТЖ туралы дабыл немесе баяндама алғаннан кейін ПО бастығы ТЖ кезіндегі іс-шаралар жоспарына сәйкес іс-шаралар жүргізеді, прокурорға және жергілікті билік және басқару органдарына хабарлайды. Жедел жағдай мен дағдарыстық жағдайдың күрт асқынуы кезіндегі басқару органдары ЖБО, кезекші бөлім және жедел штаб болып табылады. Жедел штаб жеке құрамды жинағанға дейін ЖБО және кезекші бөлім: 1) қажетті шешімдерді өз бетінше қабылдайды; 2) нарядтарға тиісті өкімдер береді, кейіннен ПО

	бастығына баяндайды. Алдағы уақытта барлық басқарма жедел штабқа беріледі. Жедел штаб басшысы: 1) Тапсырманы түсіндіреді; 2) күштер мен құралдарды дайындау туралы алдын ала өкім береді; 3) уақытты есептейді; 4) жағдайды бағалайды; 5) шешім қабылдайды; 6) жедел ден қою топтарына міндеттер қояды; 7) өзара іс-қимылды, басқаруды және операцияны жан-жақты қамтамасыз етуді ұйымдастырады. Жедел әрекет ету топтары: 1) қылмыскерлердің (топтардың) санын, олардың іс-әрекеттерінің сипатын айқындайды; 2) қылмыскерлердің ниеттерін, олардың қарулануын, жарақтандырылуын және іс-қимыл, байланыс тактикасын айқындайды; 3) баспана орнын белгілейді; 4) кепілге алынғандарды анықтайды (саны, орналасқан жері, күзет, олармен жұмыс істеу); 5) қылмыскерлерді ПО қызметкерлерінің ниеттеріне және операцияны дайындау кезінде жағдайды бағалау және оны жүргізуге негізделген шешімдер қабылдау үшін қажетті басқа да деректерді алуға қатысты жаңылыстырады. Бұл әрекеттер жедел қондырғыларды құқықтандыру , бақылау, арнайы аппаратты пайдалану, жедел-техникалық құралдар мен жедел комбинацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады. ТЖ кезіндегі іс-қимылдарға ПО, ҰҰ бөлімшелері тартылады. ТЖ кезіндегі әрекеттерге тартылатын күштерді есептеу мынадай нормаларды негізге ала отырып жүзеге асырылады: - орналасу пунктіндегі ішкі істер органдары-60%, тұрақты орналасу пункттерінен тыс жерлерде - 50% дейін, жеке құрамның тізімдік саны, желілік полиция органдары - 10%. Арнайы операциядағы ПО мен ҰҰ әрекеттерінің
--	---

		негізгі тәсілдері: - бұғаттау; - іздеу; - қудалау; - қоршаған орта; - қоршау; - дисперсия; - алыпқою (басыпалу). Күдікті адамдарды тексеру кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері: 1. Кез келген байланыс кезінде ПО қызметкері әрқашан адамның (адамдардың) әрекеттерін бейнетіркегішке тіркейді. 2. Ұсынылған қашықтықты әңгімелесушіден кемінде 1,5 м қашықтықта ұстайды. 3. Ауызша агрессия, қорлау, қорқыту және адам тарапынан физикалық зиян келтірмейтін басқа да әрекеттер кезінде: 1) кек қайтарудан және физикалық агрессиядан бас тартады; 2) тыныш үнмен адамға оның әрекеттерінің салдарын түсіндіреді. Мысалы: «Қылмыстық кодекстің 378-бабына сәйкес билік өкілін қорлағаны үшін жауапкершілік туралы ескертемін»; 4. Белгілі бір іс-әрекетте не мынадай іс-әрекеттер жиынтығында көрсетілген құқық бұзушы тарапынан физикалық қарсылық пен бағынбау кезінде: - итеру, ұстау; - қашуға және қашуға тырысу; - форманы зақымдауға тырысу; - сызат түсіруге; - қызметкердің қолынан қандай да бір заттарды жұлып алу; - қызметкердің денсаулығына және айналасындағыларға зиян келтіре алмайтын сұйықтықтарды құю; - полиция органына жеткізу үшін қызметтік машинаға отырудан бас тарту: 1) құқық бұзушыға күш қолдану ниеті туралы
--	--	--

	ескертеді; 2) қолдарын сындырады, ауырсыну нүктелерін басады және кісендерді (әйелдерді, мүгедектік белгілері айқын адамдарды және жас балаларды қоспағанда) қолдана алады. 4. Белгілі бір іс-әрекетте не мынадай іс-әрекеттер жиынтығында көрсетілген қарусыз құқық бұзушының агрессивті физикалық қарсылығы кезінде: - қолынан, бастан соққылар; - пышақтамайтын және кеспейтін және полиция қызметкері мен айналасындағылардың өліміне немесе денсаулығына ауыр зиян келтіруге қабілетсіз заттарды пайдалану: 1) құқық бұзушыға күш қолдану ниеті туралы ескертеді; 2) арнайы құралдар мен арнайы жауынгерлік даярлық дағдыларын қолданады. 5. Құқық бұзушының қаруды, пышақтау және кесу сипатындағы заттарды қолданумен қарсыласуы, террористік акт жасау немесе оны жасау қаупі кезінде: 1) құқық бұзушыға күш қолдану ниеті туралы ескертеді; 2) өзіне қатысты атыс қаруы мен өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін, полиция қызметкерінің талаптарын орындау үшін ақылға қонымды уақыт мөлшерін қолдану болжанатын құқық бұзушыға береді; Атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін қолдануды кейінге қалдыру азаматтардың, қызметкерлердің өмірі мен денсаулығына тікелей қауіп төндіретін, өзге де ауыр зардаптарға әкеп соғуы мүмкін жағдайларды қоспағанда немесе мұндай ескерту орынсыз немесе мүмкін болмаған жағдайда; 3) мән-жайларға байланысты атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды немесе дене күшін қолданады; 4) бөлімше (топ) құрамында атыс қаруы және өзге де қару, арнаулы құралдар мен дене күші
--	---

		қолданылған жағдайда, көрсетілген ескертуді бөлімше (топ) басшысы не арнаулы атағы жоғары лауазымды тұлға жасайды; 5) жеке тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, зардап шеккендерге шұғыл медициналық көмек көрсету үшін қажетті шараларды қабылдайды; 6) тікелей басшыға атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін қолдану туралы дереу баяндайды; 7) адамдардың қаза болуына немесе өзге де ауыр зардаптарға әкеп соққан атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін қолданудың әрбір жағдайы туралы аумақтық полиция органының бастығы арқылы прокурорға дереу хабарлайды. Қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдік бойынша ұсталған адамның киімін, заттарын сырттай қарау кезінде ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері: Қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдікпен ұсталған адамның киімін, заттарын сырттай қарау полицейдің жеке қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған және полицейге және басқа да азаматтарға шабуыл жасау үшін пайдаланылуы мүмкін қару мен өзге де заттарды алып қою мақсатын көздейтін ескерту шарасы болып табылады. Бұл ретте: а) заттар мен киімдерді сырттай қарау қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдіктінің адамы ұсталғаннан кейін немесе басқа полиция қызметкерлерінен немесе азаматтардан көмек алуға болатын ыңғайлы сәтте дереу жүргізілуі керек; б) заттар мен киімдерді сыртқы тексеру үшін: - ұсталған адамға «қолдарыңызды жоғарыға көтеріңіз!», бетіңізді қабырғаға (ағашқа, тірекке) бұрып, оған қолдарыңызбен сүйеніп, аяқтарыңызды алшақ қойып, алға қарай иіледі бұйырыңыз; - ұсталғандар полицейге шабуыл жасау үшін пайдалануы мүмкін қару-жарақ пен өзге де заттарды табу және алып қою мақсатында сыртқы
--	--	---

		жағынан қалталарды, жеңдерді, белдікті тексеріңіз; - жекелеген жағдайларда, қылмыстық құқық бұзушылық құралдарын мұқият бүркемелеуге болады деп күдіктенуге негіз болған жағдайда сыртқы киім мен заттарды тексеру аса мұқият жүргізілсін; - сыртқы тексеру жүргізу кезінде ұсталған адамның әрбір қимылын мұқият қадағалау керек. Егер қызметтік-ізвестіру иті болса, ол ұсталған адамнан 2-3 метр қашықтықтатұру керек; в) күдікті ұсталған сәтте болған орынды мүмкіндігінше қарап-тексеру және іс бойынша заттай дәлелдемелер бола алатын, өзі тастаған заттарды табу мақсатында сыртқы қарап-тексеру жүргізу; г) сыртқы тексеру кезінде алынған құжаттарды, қаруды және басқа заттарды ішкі істер органы бойынша кезекшіге тапсыруға міндетті. Көлік құралдарын тексеру кезінде ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері 1. Көлікке артқы жағынан жақындау керек, ашылатын есіктің амплитудасын ескере отырып, одан бір жарым қадам қашықтықта болуға тырысыңыз (тротуар жағынан жақындаған дұрыс). 2. Құжаттарды тексеруді патрульдік автокөліктің оң есігінің артында тұрған және атыс қаруын қолдануға дайын (көздеу жағдайында немесе қолын тапаншаның ашық тұтқасында ұстайтын) әріптесінің сақтандыруымен жүзеге асыру қажет. 3. Қозғалтқышты өшіруді, жарықтандыруды қосуды (түнде) және құжаттарды көрсетуді талап етіңіз. 4. Құжаттарды тексере отырып, ПО қызметкері келесі жағдайларға назар аударуы керек: - құжаттарды тексеру кезінде қаруды жылдам алу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін бір қолды бос ұстау қажет; - дене күші мен арнайы құралдарды қолдануға дайын болу; - қылмыскерлерге арқаңызды бұрмаңыз; - құқық бұзушылардың қызметіне алданбаңыз, олардың мінез-құлқын, әсіресе қолдарын
--	--	---

		қадағалаңыз; - қауіпті аймақтарға бармаңыз және сақтандырушы мен бұзушы арасында болмаңыз; - автокөлікке қарамау, оған кірмеу, ұсталғандардың атыс болуы мүмкін секторына алға шықпау. Жағдайдың шиеленісуіндегі сақтандыру қызметкерінің рөлі өте маңызды. Тоқтатылған көліктен біршама қашықтықта ол күдіктілердің қауіпті әрекеттерінен озып кетуге үнемі дайын болуы керек. Көлік құралдарының жүргізушілері мен жолаушыларының құжаттарын тексеру қызметкерлер үшін елеулі қауіппен байланысты, егер олар командаларды орындамаса және көліктен шықпаса, онда көлік құралы бұғатталып, полицияның қосымша жасағы келгеннен кейін оларды көлік салонынан күшпен алып тастайтынын есте ұстаған жөн. Сыртқы тексеру кезінде қызметкер қаруды мұқият іздеуі керек. Полицияның екінші қызметкері сыртқы тексеру кезінде ұсталғандарды мұқият қадағалап, әріптесін күтпеген шабуылдан сақтандырады. Сыртқы тексеру кезінде полиция қызметкері келесі қауіпсіздік ережелерін сақтауы керек: - ұсталған адамға ыңғайсыз позаны алғанға дейін қол тигізбеңіз, егер қабырғаға да, көлікке де, басқа тік жазықтыққа да жақын болмаса, онда ұсталған адамға тізе бүгіп, қолдарын өзінен жоғары көтеруге бұйрық беріледі, ең агрессивті ұсталғандарды жерге қою керек, саусақтарын бастың артқы жағына жабыстыруға бұйрық беру керек; - тексеруші полиция қызметкеріне екі ұсталған адамның арасында болуға немесе сақтандырушының өрт желісіне шығуға тыйым салынады; - ұсталғандардың жанында болғанда жерге түскен заттарды еңкейіп көтеругетыйым салынады; - ұсталған адам басынан аяғына дейін толық тексерілгенге дейін сыртқы тексеруді тоқтатпау; - ұсталған адамның оң жағын тексергенде, қызметкер сол аяғын іздеушінің оң аяғына жақын қояды, сол қолындағы тапаншаны жамбас
--	--	---

		деңгейінде, ал сол жағын тексергенде - аяқтары өзгеріп, тапаншаны оң қолына ауыстырылады. Мұндай өзін-өзі сақтандыру шаралары ұсталған адамға күрестің жауынгерлік әдістерін дереу қолдануға, оны оң (сол) аяғымен тепе-теңдіктен шығаруға, қажет болған жағдайда қаруды қолдануға мүмкіндік береді. Ұсталғандарды ішкі істер органына жеткізу ережелері қызметкерлерден мыналарды талап етеді: 1. Жеткізу қызметтік автокөлікпен жүзеге асырылады. Мұндай көлік болмаған жағдайда ұйымдар мен жекелеген азаматтарға тиесілі автомобильдерде. Осы мақсаттар үшін қоғамдық көлікті пайдалануға жол берілмейді (екі немесе одан да көп ұсталғандарды тасымалдау арнайы автокөлікті талап етеді). 2. Ұсталған адамды отырғызбас бұрын, көліктің артқы орындығы тексеріліп, қауіпті заттарды алып тастап, есіктердің әйнектерін көтереді. 3. Ұсталған адамды отырғызу кезінде төмендегілерге ерекше назар аудару керек: - жасақ мүшелеріне шабуыл жасау немесе қашу; - өзіне зиян келтіру (жүгіріп, басын көліктің корпусына соғу); - заттай дәлелдемелерді лақтырып тастау немесе біреуге беріп жіберу; - серіктестерден қару немесе басқа шабуыл құралдарын алу. Қону кезінде сыбайластардың тұтқынды қашуға немесе күштеп босатуға жағдай жасау әрекеттерін болдырмау қажет. 4. Автокөлікке бірінші болып нарядтың аға қызметкері кіреді және сол жақ артқы орындықты алады. Ұсталған адамды кісенмен оң жақ артқы орындыққа отырғызады. Екі есіктің құлыптарының сақтандырғыштары қосылады. Автокөліктің ішінде кісен салуға қатаң тыйым салынатынын есте ұстаған жөн. 5. Қозғалыс кезінде киімнің аға қызметкері ұсталған адамды, әсіресе оның қолын үнемі бақылап отырады, оңға бұрылып, оң қолын орындықтың
--	--	---

		артына, күдіктінің басының артына, ал сол қолын жүргізушінің артына қояды. 6. Ішкі істер органына келгеннен кейін автомобиль: кері реттілікпен кетеді. Осыдан кейін полиция қызметкері көліктің салонын тағы бір рет тексереді. Кісен салу ережелері: 1. Кісен салмас бұрын, ұсталған адамды өзіне ыңғайсыз позаны қабылдауға мәжбүрлеу керек. 2. Металл кісендер оларды шалбар белбеуінің астынан өткізгеннен кейін қолдың білегіне киіледі,. 3. Пластикалық кісендер (байлау) қолдың білегіне крест тәрізді орналастырылған: бір алақан денеге бағытталған, ал екіншісі керісінше жасалады. 4. Қозғалыс мүмкіндігін шектеу және ықтимал шабуылдың алдын алу үшін екі ұсталған адамды байланыстырады. Бұл жағдайда бір ұсталған адамның қолындағы қолдар арқылы екіншісінің қолдары тартылып, кісен салынады. 5. Ең агрессивті ұсталғандарды жеткізу үшін қосымша екі қызметкерді бөліп алу ұсынылады, олар ұсталғанның қолына екі жұп кісен тағып, оны өзіне қосады. 6. Ұсталған адамға кісен салынғанша атыс қаруын қорапқасалуға болмайды. Кісенді кигеннен кейін ғана тапаншаны қоранпқа салып, оны мұқият бекітіп, кісендерді жабуға болады. 7. Әрқашан қосымша кісен кілттері болуы керек.
--	--	--

6 БӨЛІМ. ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫНЫ ҰСТАУ МЕН ЖЕТКІЗУДІҢ ІС ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІ: ШАРТТАР МЕН ҰСТАУ НЕГІЗДЕРІ

Құқық бұзушыны ұстау мен жеткізудің іс жүргізу тәртібі: шарттар мен ұстау негіздері кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 4-кестемен сипатталады:

4-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызмет түрінің атауы	
1.1	НҚА	- Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі [19]. - Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V Қылмыстық процесілік кодексі [20]. - Қазақстан Республикасының «Құқық қорғау қызметі туралы» 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы. - Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі, 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Заңы [18].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	Құқық бұзушының жеке басын анықтау, оны жасау міндетті болған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау, бірақ жергілікті жерде хаттама жасау мүмкін емес. Бұл бөлімде әкімшілік ұстаудың негіздері сипатталған.
1.3	Әрекет ету алгоритмі	Құқық бұзушыны ұстау кезіндегі ПО қызметкерлерінің әрекеттері 1) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын заңсыз қолданудан келтірілген зиян үшін жауапты болады; 2) әкімшілік ұстау туралы хаттама жасайды; 3) хаттамада мыналарды көрсетеді: - күні, уақыты (минутқа дейін) және оны жасау орны; - өз лауазымы, аты-жөні; - ұсталған адамның жеке басы туралы мәліметтер; - ұстау уақыты, орны және негіздері. 4) хаттамаға қол қояды және ұсталған адамның қолын алады; 5) ұсталған адам хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда онда бұл туралы жазба жасайды; 6) Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін

		ұсталған адамға ұстау туралы хаттаманың көшірмесін тапсырады; 7) Әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін ұсталған адамның өтініші бойынша оның тұрған жері туралы оның туыстарына, жұмыс немесе оқу орны бойынша әкімшілікке, қорғаушыға дереу хабарлайды, – <i>шетелдік азамат болған кезде</i> -ҚР заңнамасында белгіленген тәртіппен шет мемлекеттің елшілігі, консулдығы немесе өзге де өкілдігі; - <i>кәмелетке толмаған жағдайда</i>-оның ата-анасы немесе оларды алмастыратын адамдар міндетті түрде; - <i>әскери жиындарға шақырылған әскери қызметші</i> немесе <i>азамат</i>-әскери бөлім мен әскери полиция органдары өз құзыреті шегінде, онда ұсталған адам әскери жиындардан (әскери қызметтен)өтеді; 8) ұсталған адамға оның құқықтары мен міндеттерін оқиды, ол туралы әкімшілік ұстау туралы хаттамаға тиісті жазба жасайды; Ескерту Ұсталған адамға оның құқықтары мен міндеттерін түсіндірмеу әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізудің елеулі бұзылуы болып табылады және ҚР заңнамасында көзделген жауаптылыққа әкеп соғады. Әкімшілік заңнама тәртібімен ұсталған адам оны ұстауға негіз болған мән-жайлар жоғалған кезде дереу босатылуға жатады. 9) адамға әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларын қолдануға қолданыстағы заңнамада көзделген тәртіппен шағым жасалуы мүмкін екенін хабарлайды; 10) адамды осы мақсаттар үшін арнайы бөлінген үй-жайға алып барады. Құқық бұзушыны ПО-ға жеткізу тәртібі Жаяу жеткізу кезінде сізге қажет: - жеткізуді әдетте екі немесе одан да көп ПО қызметкерлері жүзеге асырады; - жеткізілетін тұлғанын іс-әрекетін үнемі қадағалап отыру; - күдіктініңсыбайластарытарапынанқашунемесесоңғыс
--	--	---

		ын күштеп босату үшін әрекет жасауғатырысқан жағдайда шаралар көздеу; - жеткізушінің заттай дәлелдемелер ретінде қызмет ете алатын заттарды, құжаттарды лақтырып жіберуіне немесе біреуге беруіне немесе шабуыл қаруы ретінде пайдаланылуы мүмкін қару-жарақ пен басқа заттарды серіктестерден алуына жол бермеу. Құқық бұзушыны жаяу екі және одан да көп полиция қызметкерлері жеткізген кезде: - бір қызметкер жеткізілетін заттың жанына барып, оны басқаруы керек; - басқа қызметкерлер мен көмек көрсететін азаматтар жеткізілетін және айналасындағы азаматтардың іс-әрекеттерін екі, үш қадам артта қадағалап отыруы тиіс. Жаяу жеткізу кезінде бір қызметкер: - жеткізілетін тұлғаның 2-3 қадам артында немесе оның оң жағында жүріңіз; - алға бармаңыз, жеткізілетін нәрсеге жақын иілмеңіз; - артынан біреу жақындаған жағдайда, жеткізілетін адаммен бірге тоқтап, өтіп бара жатқан адамды алға қарай өткізіп жіберіңіз; - жеткізу кезінде адамдар көп жиналатын жерлерден, аулалардан, саябақтар мен орман алқаптарынан аулақ болу керек; - құқық бұзушыны қызметтік-іздістіру итімен бірге қызмет атқаратын бір қызметкер жаяу жеткізген кезде, итті қысқа қарғыбаумен, тұмылдырықсыз ұстай отырып, оның және жеткізілетін адамның арасында бөгде адамдардың болуына жол бермей, артынан 3-4 метр қашықтықта жеткізілгендердің соңынан еруге міндетті. Құқық бұзушыны көлікте жеткізу кезінде қажет: - машинаға жеткізілген адамды отырғызу кезінде оған жарақат алу мүмкіндігін болдырмайтын сақтық шараларын қолдану; - отырғызғаннан кейін автокөліктің есіктерін құлыптарға жабыңыз; - автокөліктің қозғалысы кезінде жеткізілетін адамның мінез-құлқын мұқият қадағалаңыз, оның тарапынан машинаның материалдық бөлігіне зақым келтіруі
--	--	---

		немесе полиция қызметкерлеріне шабуыл жасау үшін жағдай туғызуы мүмкін мұндай әрекеттерге жол бермеңіз; - көлік жүргізу кезінде жеткізушінің құлап кетпеуін немесе көліктен әдейі шығып кетпеуін қадағалаңыз; - машинадан жеткізілгенді шығарғаннан кейін, іс бойынша заттай дәлелдемелер болуы мүмкін, оларға қалдырылған заттарды табу мақсатында машинаның ішін қарап шығу; - құқық бұзушыны ПО-ға тиесілі емес көлікпен жеткізген кезде жүргізушінің жол парағында сапардың ұзақтығы, жүріп өткен қашықтық туралы белгі қою, жеткізу уақыты мен өзінің тегін, лауазымын, қызметтік куәлігінің нөмірін және қызметтік телефон нөмірін көрсету; - құқық бұзушыларды жеткізу үшін қоғамдық көлікті, үкіметтік, өрт, авариялық, инкассаторлық, жедел және шұғыл көмекті және арнайы белгілермен жабдықталған басқа да машиналарды, сондай-ақ дипломатиялық және консулдық өкілдіктерге тиесілі көлікті пайдалануға тыйым салынады. Қылмыскерді ұстаған полиция қызметкері ұсталған адам жеткізілген тиісті ПО бастығына берілетін баянат жасайды. Баянатта жеткізілген адамның Т.А. Ә. және тұрғылықты жері, ұстау уақыты, орны, мән-жайы, қылмыскерді ұстау және ПО-ға жеткізу кезінде жәрдем көрсететін адамдардың тегі мен мекенжайы көрсетіледі. Қылмыс жасады деп күдіктелген адамды ұстаудың кез келген жағдайы туралы ұстаудың негіздері мен себептері көрсетілген хаттама жасалуы тиіс. Хаттама құқық бұзушылық жасаған адам ұсталған адамдарды ұстау орындарына орналастырыл атын іс жүргізу құжаты болып табылады. Дене күшін, арнайы құралдарды және атыс аруын қолдану 1. Атыс қаруы және өзге де қару, арнайы құралдар, дене күші заңнамада көзделген жағдайларда қалыптасқан жағдай негізінде қолданылады. 2. Қызметкерлер атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдар мен дене күшін қолдануға байланысты жағдайларда іс-әрекетке жарамдылығына
--	--	--

		арнайы даярлықтан, мерзімді тексеруден өтуге міндетті. 3. Қажетті қорғаныс және аса қажет болған жағдайларда немесе қылмыс жасаған адамды ұстаған кезде қызметкер оның қажетті арнаулы құралдары немесе қаруы болмаған кезде қолындағы кез келген құралдарды пайдалануға, сондай-ақ осы Заңда белгіленген негіздер мен тәртіп бойынша қару-жарақта тұрмайтын өзге де қаруды қолдануға құқылы. 4. Қызметкерлер атыс қаруын және өзге де қаруды, арнаулы құралдарды, дене күшін қолданған кезде: 1) оларға қатысты атыс қаруын және өзге де қаруды, арнаулы құралдарды, дене күшін қолдану көзделіп отырған адамдарға өз талаптарын орындау үшін жеткілікті уақыт бере отырып, оларды қолдану ниеті туралы ескертуге міндетті. Атыс қаруы мен өзге де қарудың, арнайы құралдардың, дене күшінің азаматтардың, қызметкерлердің өмірі мен денсаулығына тікелей қауіп төндіреді, бұл басқа ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін немесе қалыптасқан жағдайда мұндай ескерту орынсыз немесе мүмкін болмаған кезде. Бөлімше (топ) құрамында атыс қаруы және өзге де қару, арнаулы құралдар мен дене күші қолданылған жағдайда аталған ескертуді бөлімше (топ) басшысы не арнаулы атағы, сыныптық шені, біліктілік сыныбы бойынша жоғары лауазымды адам жасайды; 2) жеке тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, зардап шеккендерге шұғыл медициналық көмек көрсету үшін қажетті шаралар қабылданын; 3) дереу тікелей басшыға атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін қолдану туралы баяндасын. 5. Адамдардың қаза болуына немесе өзге де ауыр зардаптарға әкеп соққан атыс қаруын және өзге де қаруды, арнайы құралдарды, дене күшін қолданудың әрбір жағдайы туралы прокурорға дереу хабарланады. 6. Қызметкерлердің атыс қаруын және өзге де қаруды, арнаулы құралдар мен дене күшін өкілеттігін асыра пайдалана отырып қолдануы заңда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.
--	--	--

7 БӨЛІМ. АВАРИЯЛАРДЫҢ, ӨРТТЕРДІҢ, ДҮЛЕЙ ЗІЛЗАЛАЛАРДЫҢ САЛДАРЫН ЖОЮ КЕЗІНДЕ ЖӘНЕ БАСҚА ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР КЕЗІНДЕ ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ ҚОРҒАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Авариялардың, өрттердің, дүлей зілзалалардың салдарын жою кезінде және басқа төтенше жағдайлар кезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 5-кестемен сипатталады:

5-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызметтүрінің атауы	
1.1	НҚА	Авария, өрт, табиғи апат салдарын жою кезінде және басқа да төтенше оқиғалар кезінде қоғамдық тәртіпті сақтауды ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 1 маусымдағы № 502 бұйрығы [21]. - «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-І Заңы [8]. - «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы

		№ 380 Заңы [22]. - «Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199 Заңы [2]. - Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235 кодексі [18].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	Салдарын жою Авариялардың, өрттердің, дүлей зілзалалардың және басқа да ТЖ зардаптарын жою кезінде қоғамдық тәртіпті қорғауды ұйымдастыру рәсімі әкімшілік полиция мен мемлекеттік өртке қарсы қызмет қызметкерлерінің авариялардың, өрттердің, дүлей зілзалалардың және басқа да ТЖ зардаптарын жою кезінде қоғамдық тәртіпті қорғау жөніндегі өзара іс-қимылын нақтылайды.
1.3	Әрекет ету алгоритмі	Табиғи апаттар мен басқа да ТЖ зардаптарды жою кезінде ПО қызметкерлері мен қалалық және аудандық буындардың азаматтық қорғау органдарының өзара іс-қимылын ұйымдастыру және жүзеге асыру кезіндегі іс-қимылдар. Зардап шеккендерге көмек көрсету, қоғамдық тәртіпті сақтау және жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ ТЖ аймағында тонау фактілерін болдырмау мақсатында бекітілген маршруттар бойынша патрульдеу жүргізіледі. Ішкі істер органдары: 1) мүдделі қызметтерге өздеріне жүктелген функцияларды орындауда жәрдемдесу үшін қызметкерлердің ТЖ орындарына уақтылы кетуін (ПО кезекші бөлімі кезекшісінің хабарламасы бойынша) ұйымдастырады және ТЖ орнынан кету уақытын ТЖ жою басшысы айқындайды; 2) жүргізушілер мен азаматтарды қауіптілік және қажетті сақтық шаралары туралы ескертеді; 3) ТЖ аймағында қозғалысты уақытша шектеу және зақымдалған көлік құралдарын эвакуациялау құзыреті бөлігінде ЖКО орнының фактілері мен күзетін тіркейді;

		4) ТЖД-не республикалық және халықаралық маңызы бар трассалардағы ТЖ туралы, оның ішінде жолдың белгілі бір учаскелеріндегі көлік құралдарының қозғалысын уақытша шектеу туралы, сондай-ақ қолайсыз жол-климаттық жағдайлар кезінде және жол жүрісі қауіпсіздігіне қатер төндіретін басқа да жағдайларда қолда бар ақпаратты уақтылы береді; 5) ТЖ орын алған орындарда ПП нарядтарының қажетті санын қояды; 6) жолдардағы ТЖ жою бойынша жұмыстарды жүргізу барысында қоғамдық тәртіпті қорғауды және жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз етуді ұйымдастырады; 7) азаматтық қорғау органдарының күштері мен құралдарының ТЖ орнына ең қысқа және қауіпсіз қозғалыс маршруттарын, сондай-ақ олардың кедергісіз өтуін ұйымдастыруды айқындайды; 8) жолдардағы жағдай қиындаған кезде ПП бөлімшелерінің жеке құрамын қызмет өткерудің күшейтілген нұсқасына ауыстырады; 9) Азаматтық қорғау органдарының күштері мен құралдарының ТЖ орнына кедергісіз өтуін ұйымдастырады; 10) уа райы жағдайлары нашарлаған сәттен бастап немесе дауылды ескерту алған кезде, сондай-ақ автокөліктің және жолдың осы учаскесіндегі адамдардың орын ауыстыруы туралы ақпарат алған кезде өтетін көлік құралдарын есепке алуды және тіркеуді жүргізеді. АҚО бөлімшелеріне жүктеледі: 1) тұрғындардан, объектілерден және ұйымдардан автомобиль жолдарындағы ТЖ қаупі немесе туындауы туралы ақпарат алып жүретін кез келген оқиғалар туралы хабарламаларды қабылдау; 2) АҚО аумақтық бөлімшелерінің қажетті күштері мен құралдарын шақыру орнына жедел бағыттау; 3) ТЖ аймағында зардап шеккендерді іздеу және құтқару; 4) өрттерді оқшаулау және сөндіру, авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізу учаскелерінде
--	--	--

		(объектілерінде) түтінге қарсы іс-шаралар жүргізу; 5) зардап шеккендерге шұғыл медициналық және психологиялық көмек көрсету; 6) қауіпті аймақтардан (бұғаттау орындарынан) зардап шеккендерді эвакуациялау; 7) халықты қауіпті жерлерден қауіпсіз аудандарға шығару; 8) автомобиль жолдарындағы ТЖ жою жөніндегі жұмыстарға тарту үшін қажетті өзара іс-қимыл жасайтын қызметтерді хабардар ету; 9) ТЖ туындау фактілерін және жүргізіліп жатқан жұмыстарды бұқаралық ақпарат құралдарында уақтылы жариялау. Жоғары дайындық режимі - ұйым қызметкерлерін қорғауды дереу ұйымдастыру; - ТЖ залалын қамтамасыз ету бойынша жұмыстар жүргізу; - ТЖ жою және қауіпті аймақтың мөлшерін азайту бойынша мүмкін шараларды қабылдау; - қызмет көрсету аумағындағы жағдайды тұрақты зерделеуді қамтамасыз ету. Жарылыс қаупі бар әрекеттер 1. Өтініш берушіден оқиға болған жерді қорғауға көмек көрсетуін сұрау. 2. ПО кезекшісіне баяндалсын. 3. Оқиға орнын күзетке алып қауіпті аймақты қоршауды ұйымдастыру; 4. Ұйымдастыру: - мекеме қызметкерлерін немесе тұрғындарды қауіпті аймақтан эвакуациялау (ғимаратта жарылыс қаупі төнген кезде ғимараттағы барлық адамдар эвакуацияланады); - эвакуацияланатын адамдарды есепке алу (бұл ретте дүрбелең болмас үшін эвакуацияның нақты себебін жариялаудан аулақ болу керек). 5. Тұрмыстық және өндірістік коммуникацияларды (газ, су, электр) ажырату шараларын қабылдау. 6. Алғашқы өрт сөндіру құралдарын пайдалануға дайындау; 7. Қызметтік-ізвестіруитімен кинолог жәнесапер-жарылыс техниктері
--	--	---

		келгенге дейін объектінің әкімшілік өкілімен бірлесіп жарылғыш құрылғыны анықтау мақсатында тексеру: а) іргелес аумақ; б) ғимараттың барлық ішкі үй-жайлары, ол үшін: барлық ашылған үй-жайларды, сондай-ақ оларда бөгде адамдардың еркін кіруі бар үй-жайларды мұқият тексеруге. ғимаратта және іргелес аумақта орналасқан жәшіктердегі пломбалар мен мөрлердің, өртке қарсы крандардың болуын және тұтастығын тексеруге. Иесіз және күдікті заттарға ерекше назар аударыңыз. 8. Осы оқиғаға қатысы бар барлық нәрсені жазбаша түрде жазып алыңыз, өзгерістер мен жедел жағдай туралы ЖБО-да және кезекші бөлімде баяндаңыз, белгіленген қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтаңыз. 9. Жауапты басшы немесе жедел тергеу тобы келген соң қабылданған шаралар туралы баянданыз. 10. ЖТТ мүшелері оқиға орнына келгеннен кейін оқиғаның себептері мен кінәлісін анықтау бойынша жедел-тергеу әрекеттерін жүргізеді. Апаттар пайда болған кездегі әрекеттер, 1) болған оқиға туралы кезекшіге, лауазымды адамдарға баяндауға; 2) адамдарды, мүлікті құтқаруға, зардап шеккендерге көмек көрсетуге және оларды емдеу мекемелеріне жіберуге шаралар қолдануға; 3) өртті сөндіруді ұйымдастыру; 4) оның зардаптарын жоюға тартылған адамдардан басқа, оқиға орнына бөгде адамдарды жібермеуге; 5) тергеп-тексеруге тағайындалған адамдар келгенге дейін оқиға орнының күзетілуін қамтамасыз етуге міндетті; 6) қажет болған жағдайларда ТЖ салдарын жою үшін халықты, көлікті және басқа да құралдарды тартуды ұйымдастырсын. Су тасқыны кезіндегі әрекеттер 1) кезекшіге баяндауға және шешімді сұратуға, лауазымды адамдар мен халықты су басу қаупі туралы хабардар етуге; 2) адамдар мен мүлікті құтқару шараларын қолдануға, қажет болған жағдайда халықты (бірінші кезекте балаларды, әйелдерді, қарттар мен науқастарды) және
--	--	---

		мүлікті эвакуациялауды ұйымдастыруға, зардап шеккендерге көмек көрсетуге; 3) су басқан аудандардан халықты өткізу кезінде тәртіпті қамтамасыз етуге; қалған мүлікті қорғауды ұйымдастыруға міндетті. Эпидемиялар мен эпизоотиялар кезіндегі әрекеттер 1) медициналық мекемелердің лауазымды адамдарын және кезекшіні ауру фактілері туралы хабардар етуге; 2) Жеке қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, адамдардың қозғалысын, көлігін және малды залалданған аймаққа айдауын шектеуді қамтамасыз етсін; 3) Сумен жабдықтау көздерін, ықтимал жұқтыру ошақтарын күзетуді ұйымдастыруға; адамдар көп жиналатын жерлерде қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуге міндетті. Жер сілкінісі кезіндегі әрекеттер 1) жағдайды анықтау, кезекшімен, басқа да нарядтармен және полиция қызметкерлерімен байланыс орнату; 2) көлік және жаяу жүргіншілер қозғалысы үшін қауіпті орындарды белгілеуге; 3) адамдар мен мүлікті құтқаруға, зардап шеккендерге көмек көрсетуге және оларды медициналық көмек пункттеріне жіберуге, сондай-ақ өртті оқшаулауға және жоюға шаралар қолдануға міндетті. Қар көшкіні кезіндегі әрекеттер: 1) жылдам қадаммен немесе жүгірумен қар көшкіні жолынан қауіпсіз жерге кетуге немесе жартастың шығыңқы жерінен, ойықта жасырынуға (жас ағаштардың артына жасырынбауға); 2. Егер көшкіннен құтылу мүмкін болмаса: 1) заттардан арылыңыз: 2) тізеңізді ішке қарай қысып, денеңізді қар көшкінінің қозғалыс бағытына бағыттау арқылы көлденең позицияны қабылдаңыз. 3. Егер көшкін басып озса қажет: 1) мұрын мен ауызды қолғаппен, шарфпен, жағамен жауып, қар көшкінінде қозғалу, қолдың жүзу қимылымен қар көшкінінің бетінде қалуға тырысу, жылдамдық төмен болатын шетіне қарай жылжу;
--	--	---

		2) қар көшкіні тоқтаған кезде, бет пен кеудеге жақын кеңістік құруға тырысыңыз, ол тыныс алуға көмектеседі; 3) егер мүмкіндік берілсе, жоғарғы жағына қарай жылжытыңыз (жоғарғы жағын сілекеймен анықтауға болады, бұл оның аузынан ағып кетуіне мүмкіндік береді). 4) қар көшкініне түскеннен кейін айқайламаңыз-қар дыбыстарды толығымен сіңіреді, ал айқайлар мен мағынасыз қозғалыстар тек күштерді, оттегі мен жылуды жояды; 5) сабырлылықты жоғалтпаңыз, ұйықтамаңыз. 4. Қар көшкіні аяқталғаннан кейін сізге қажет: 1) қар астынан шығып, өз бетінше немесе құтқарушылардың көмегімен өз денесін тексеріп, қажет болған жағдайда өзіне көмек көрсету. Кез келген жағдайда медициналық көмекке жүгініңіз; 2) көшкін түсу аймағынан тыс жерде болған кезде болған оқиға туралы кез келген тәсілмен ТЖ қызметіне хабарлауға, зардап шеккендерді іздеуге және құтқаруға кірісуге міндетті. Күдікті зат анықталған кезде ПО қызметкерлерінің әрекеттері 1. Объектінің атауын, оның мекен-жайын, затты табу уақытын көрсете отырып болған оқиға туралы ӘҚК кезекші бөліміне дереу хабарлайды. 2. Тиісті құқық қорғау органдары, авариялық-құтқару қызметтері келгенге дейін өткізу режимін күшейтеді, мүмкіндігінше затты табу орнын қоршайды, қоршауды орнатады және күдікті затты табу орнына 100 м-ден жақын емес қолжетімділікті жабады. 3. Құқық қорғау органдары, авариялық-құтқару қызметтері келгеннен кейін олардың нұсқауы бойынша персонал мен келушілерді хабардар етуге және эвакуациялауға шаралар қабылдайды. 4. Ешбір жағдайда ол күдікті затқа қол тигізбейді, ашпайды, жылжытпайды немесе ештеңемен жаппайды, су құймайды, механикалық әсер етпейді, сондай-ақ заттың жанында радио және ұялы байланыс құралдарын пайдаланбайды. 5. Заттың сыртқы түрі оның нақты мақсатын жасыра
--	--	--

		алатынын есіне алады. Ескерту Жарылғыш құрылғыларға арналған камуфляж ретінде қарапайым сөмкелер, сөмкелер, конволюциялар, қораптар, ойыншықтар қолданылады. Жарылғыш құрылғылардың айқын белгілері: антенналар, сағат дыбыстары, сымдар, батареялар. 6. Егер жұмыс орнында бөгде күдікті затты табу туралы ақпарат табылса: 1) кезекші бөлімді, басшылықты, басқа да қызметкерлерді дереу хабардар етеді; 2) материалдық құндылықтар мен құжаттар орналасқан үй-жайларды жабады, қажет болған жағдайда оларды эвакуациялауға шаралар қабылдайды; 3) құқық қорғау және арнаулы органдардың, авариялық-құтқару қызметтерінің тиісті бөлімшелерінің өкілдері келген соң оларды жағдай туралы хабардар етеді, күдікті зат табылған жерге қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді, Бұдан әрі олардың нұсқаулары бойынша әрекет етеді. Телефон арқылы орнатылған жарылғыш құрылғылар туралы, адамдарды кепілге алу, бопсалау туралы ақпаратты қамтитын хабарламаны алу кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері: 1. Телефон аппаратында нөмірді анықтау автоматы болған кезде-анықталған нөмірді дәптерге жазады. 2. Егер автоматты жауапкер функциясы болса, ол оны белсендіреді және сөйлесудің барлық барысын тіркейді. 3. Егер бұл функциялар болмаса, ол әңгімені сөзбе-сөз есте сақтауға тырысады, мүмкін болса, оның мазмұнын қағазға жазады. 4. Әңгіме барысында ол қоңырау шалушының жынысын, жасын, сөйлеу ерекшеліктерін (дауыс, сөйлеу қарқыны, айтылу, сөйлеу мәнері) белгілейді. 5. Дыбыстық фонды белгілейді (шу, дыбыстар, дауыстар). 6. Қоңыраудың сипатын белгілейді (қалалық немесе қалааралық).
--	--	---

		7. Әңгіменің нақты басталу уақытын және оның ұзақтығын жазады. 8. Болған оқиға туралы ПО кезекші бөліміне және басшысына хабарлайды. 9. Құқық қорғау және арнаулы органдардың, авариялық-құтқару қызметтерінің тиісті бөлімшелерінің өкілдері келгенге дейін оларды кейіннен эвакуациялау мақсатында персонал мен келушілерді хабардар етуге шаралар қабылдайды. 10. Материалдық құндылықтар мен құжаттар орналасқан үй-жайларды жабады, қажет болған жағдайда оларды эвакуациялау шараларын қабылдайды. 11. Тиісті бөлімшелердің өкілдері келгеннен кейін оларды жағдай туралы хабардар ету, объектінің аумағына және үй-жайларына кіру мүмкіндігін қамтамасыз етеді, Бұдан әрі олардың нұсқаулары бойынша әрекет етеді. 12. Қазіргі уақытта телефон кепілге алынған жарылғыш құрылғылар, адамдарды кепілге алу, бопсалау және бопсалау туралы ақпаратты қамтитын мәліметтерді хабарлау үшін жиі қолданылатынын ескерсек, мұндай сигналдың ешқайсысы назардан тыс қалмайды! Жазбаша нысанда қауіп төнген кездегі әрекеттер Жазбаша түрде қауіп-қатерлер мекемеге пошта арқылы да, әртүрлі анонимді материалдарды (жазбалар, дискетадағы ақпарат) табу нәтижесінде де түсуі мүмкін. 1. Қауіпті сипаттағы материалды алғаннан кейін құжаттың мазмұнымен танысқан адамдар тобын шектейді, сондай-ақ оны сақтауға және ЖТТ-на уақтылы беруге шаралар қолданады. 2. Алынған материал барынша сақтықпен өңделеді, мүмкіндігінше оны таза, тығыз жабылатын полиэтилен пакетке салып, тығыз қалтаға салады. 3. Құжатта саусақ іздерін қалдырмауға тырысады. 4. Егер құжат конвертте келіп түссе, оны ашу тек сол немесе оң жағынан, конверттің шеттерін қайшымен мұқият кесіп тастайды. 5. Барлық келіп түскен материалдарды сақтайды:
--	--	---

		құжаттың өзі мәтінмен, кез-келген тіркемелермен, конвертпен және қаптамамен, ештеңені тастамаңыз. 6. Келіп түскен материалдар тігілмеуі, желімделмеуі, оларға тіркеу мөртабандарын қоюға, жазулар жасауға, мәтіндегі жекелеген орындардың астын сызуға немесе сызуға, қарарлар мен нұсқаулар жазуға, сондай-ақ оларды мыжып, майыстыруға тыйым салынады. Жарылғыш құрылғы жарылған кездегі әрекеттер 1. Дереву ПО кезекші бөліміне хабарлайды. 2. Адамдарды құтқару, эвакуациялау және қауіпті аймақтан шығару, зардап шеккендерге көмек көрсету және оларды емдеу мекемелеріне жіберу шараларын қабылдайды. 3. Жаппай дүрбелең пайда болған кезде: - көпшіліктен аулақ болыңыз; - жалғыз қозғалуға тырысыңыз; - ешқашан көпшілікке қарсы қозғалмаңыз. 4. Көпшілікте болған кезде сізге қажет: - байланып қалмас үшін және тұншығуды тудырмас үшін галстукты (шарфты) шешіп алыңыз; - қолыңызды қажетсіз заттардан босатыңыз; - қолыңызды шынтағыңызға бүгіңіз және денеге басыңыз, диафрагманы қорғаңыз, киімді барлық түймелерге бекітіңіз; - көпшіліктің басты міндеті-құлап қалмау; - құлаған кезде басыңызды қолыңызбен қорғаңыз, аяғыңызды тез тартыңыз және жерден секіруге тырысыңыз. 5. Бөгде адамдарды оқиға орнына жібермейді. 6. Тиісті бөлімшелер келгеннен кейін оларды жағдай туралы хабардар етеді, оқиға орнына қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді, Бұдан әрі олардың нұсқаулары бойынша әрекет етеді.
--	--	---

8 БӨЛІМ. СТАНДАРТТЫ ЕМЕС ЖАҒДАЙЛАР

Стандартты емес жағдайлар кезіндегі полиция қызметкерлерінің алгоритмі 6-кестемен сипатталады:

6-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызметтүрінің атауы	
1.1	НҚА	- Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамыздағы республикалық референдумда қабылданған) (19.09.2022 ж. жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен) [9]. - «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп нормалары мен мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы [23]. - Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі [19]. - «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V кодексі [18]. - Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 268-XIII Азаматтық кодексі [24]. - «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы [22]. - «Жол қозғалысы туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 17 сәуірдегі № 194-V Заңы [25]. - «Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы [2]. - «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V Заңы [26].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	Ішкі істер органдары қызметкерлерінің азаматтардың қызметкердің іс-әрекеттерін аудио, фото және бейнежазуын жүргізу кезінде кәсіби мінез-құлыққа матамасыз ету.

		Ішкі істер органдары қызметкерлерінің мінез-құлық қағидалары, ұсынылатын сөйлеу, азаматтар мен өзара іс-қимыл кезінде стандартты сөз тіркестері, сондай-ақ азаматтардың қызметкердің іс-әрекеттерін аудио, фото және бейне жазбаларын жүргізуге ден қою тәсілдері. Қазақстан Республикасының заңнамасы азаматтық тұлғаларға құқық қорғау органы қызметкерінің қызметтік міндеттерін орындау кезінде осы материалды Интернет желісінен немесе электрондық желілерге орналастыра отырып, оның іс-әрекеттерін аудио, фото және бейне жазуға, сондай-ақ оның іс-әрекеттерін сынға алуға мүмкіндік береді.
1.3	Әрекет ету алгоритмі	ПО қызметкерлерінің мінез-құлқының жалпы ережелері Аудио, фото немесе бейне жазба жүргізілгеніне немесе жүргізілмегеніне қарамастан, құқық қорғау органдарының беделін түсіретін әрекеттерді жасамай, заң шеңберінде өзінің қызметтік қызметін жүзеге асыру. Аудио, фото және бейне жазбалар процесін азаматтардың заңды құқығы ретінде қабылдау және оған сабырлы түрде жауап беру. Оның мінез-құлқы ішкі істер органдарының имиджіне әсер ететінін әрқашан есте сақтаңыз. Әңгімелесушінің іс-әрекеттерін бейне түсіруге арналған бейне тіркегіштің жарамдылығына көз жеткізіңіз, бұл арандату жағдайында жағдайды бір жақты түсіндіруді болдырмайды. Сабырлы және шыдамды болыңыз, эмоцияларыңызды басқарыңыз. Нысанды киім кию ережелерін сақтау. Әрқашан үтіктелген және жақсы күтімді көрініске ие болыңыз. Жазбаның ашық дерек көздерде жарияланғанына немесе жарияланбағанына қарамастан, оның қызметтік қызметін тіркеудің аудио, фото немесе бейнесі туралы жоғары тұрған басшылыққа хабарлау. ПО қызметкеріне тыйым салынады: - аудио, фото, бейне түсіруден аулақ болыңыз және

	жалтарыңыздар. - қолыңыздан аудио, фото немесе бейне түсіру құралдарын алыңыз. - аудио, фото немесе бейне түсіру үшін физикалық кедергілер жасаңыз. - құқық бұзушы қоңырау шалған абонентпен «сөйлесу» мақсатында оның өтініші бойынша құқық бұзушының қолынан телефон қабылдау. - қызметтік қызметтің аудио, фото және бейнежазбасын өзіне деген жеккөрушілік ретінде қабылдамау. - өзінің дайындығын, түзетуін және кәсібилігін көрсете отырып, азаматтардың аудио, фото немесе бейне жазбаларын өз пайдасына бұру. Әңгіме барысында өте сыпайы және сабырлы болыңыз. Дауыстың интонациясын айқайламай немесе сыбырламай бір деңгейде ұстаңыз. Сөйлеудің орташа қарқынын сақтаңыз. Сөйлеудің анықтығын, қол жетімділігі мен сауаттылығын есте сақтаңыз. Бейтарап және эмоциясыз сөйлеуге тырысыңыз. Тактикалық түрде аты-жөнін сұраңыз. Аты-жөні бойынша немесе «мырза», «ханым» фамилиясына қосу арқылы хабарласыңыз. Егер Аты-жөніңіз сізге белгісіз болса, «өтінемін», «кешіріңіз» деген жеке емес үндеуді қолданыңыз. Азаматты мұқият тыңдаңыз. Жауап бермес бұрын қысқа үзіліс жасаңыз, ойланыңыз, қажет болған жағдайда өзіңізді алыңыз. «Мен сізді дұрыс түсіндім», «Мен сізбен келісемін», «Иә, Мен сізді жақсы түсінемін» деген сөздерді қолдану және «сізге нақты қалай көмектесе аламын». Қосымша ақпарат алу үшін келесі сұрақтарды қолданыңыз: «маған түсіндіріңізші», «сипаттаңыз», «мен қалай екенін толық түсінбедім». Әңгімеге бірнеше адам қатысқан кезде, басқа адамға қойылған сұраққа жауап бермеңіз. Қарым-қатынастың тілдік құралдарын таңдауда қарым-қатынас серіктесіне, жағдайға үнемі назар
--	--

		аударыңыз. Егер тілдік кедергі пайда болса, мүмкіндігінше аудармашыны қамтамасыз етіңіз. Сөйлеуді бақылау, төмендегілерге жол бермеу: 1. Дауға түсу; 2. Балағат сөздерді қолдану; 3. Ашулану, айқайлау, дөрекі жауап беру, ашулану, қорлау, немқұрайлылық білдіру; 4. Сөздерді айту: <i>«Мен білмеймін»</i> <i>«Біз ештеңе істей алмаймыз»</i> <i>«Мен көмектесе алмаймын»</i> <i>«Бұл маған қатысты емес»</i> <i>«Сіздің проблемаларыңыз»</i> <i>«Өздері кінәлі»</i> <i>«Айқайламаңыз»</i> <i>«Құрметті»</i> Құқық бұзушының аудио, фото, бейне жазбалары кезіндегі ПО қызметкерінің әрекеттері: Егер құқық бұзушы өзіне қойылған талаптармен келіспесе, оларды негізсіз деп санаса немесе кез келген басқа себеппен арандатушылық тәсілмен қызметкердің аудио, фото, видео тіркеуін жүргізе бастаса, № 1 қызметкер: - бейнетүсірілімді жүзеге асыру процесіне назар аудармайды, өзінің қызметтік міндеттерін орындауды жалғастырады, ықтимал арандатушылыққа бой алдырмай, сабырлы әрекет етеді; - байқампаздықты жоғалтпайды, құқық бұзушының түсініктемелерін тыңдайды, ауызша қорлауды немесе оның тарапынан болуы мүмкін агрессивті физикалық әрекеттерді анықтау мақсатында аудио, фото және бейне құралдарға тіркеледі; - құқық бұзушының шағымдарын мұқият тыңдайды, тағы да қандай ережелерді бұзғанын анық түсіндіреді; - егер құқық бұзушы анықталған құқық бұзушылықпен келіспеген жағдайда, бейнетіркегіштің жазбасын не сертификатталған техникалық құралдың көрсеткішін көрсетеді. Қызметкердің іс-әрекеттеріне заңнамада белгіленген тәртіппен шағымдану тәртібін («Әкімшілік құқық
--	--	--

		бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді жүзеге асыратын органның іс-әрекеттері мен шешімдеріне шағымдану»ҚР ӘҚБтК-нің 44-тарауы) № 2 қызметкер деген сөздермен түсіндіреді: - №1 қызметкердің қауіпсіздігін қамтамасыз етеді ол қызметтік міндеттерін атқарған кезде, бұл ретте аудио, фото және бейне тіркеуге кедергі келтірместен; - №1 қызметкердің құқық бұзушымен диалогына араласпайды; - агрессивті әрекеттердің немесе қарудың ықтимал қолданылуының алдын алу мақсатында құқық бұзушының әрекеттерін мұқият бақылайды. - үшінші тұлға пайда болған жағдайда әңгімеге кіріседі; - қажет болған жағдайда патрульдік полицияның жақын маңдағы нарядын шақырады. Егер құқық бұзушы ұсынылған құқық бұзушылықпен келіспесе (құжаттарды ұсынбайды, хаттамаға қол қоймайды): - №1 қызметкер хаттама жасау үшін екі куәгерді шақырады; - №2 қызметкер құқық бұзушыға құқықтары мен міндеттерін, сондай-ақ салынған санкцияны өтеу тәртібін түсіндіре отырып, олардың қатысуымен Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасайды. Егер құқық бұзушы қызметкерді қорласа және бұл ретте аудио, фото және бейне құралдарға тіркелуді жалғастырса: №1 қызметкер құқық бұзушыны ЕСКЕРТЕДІ: «Сізге қазақстан республикасы қылмыстық кодексінің 378-бабына сәйкес билік өкілін қорлағаны үшін жауапкершілік туралы ескертемін. Сондай-ақ, егер сіз бұл бейнені интернетте және әлеуметтік желілерде 378-бапқа сәйкес жарияласаңыз, сіздің әрекеттеріңіз көпшілік алдында немесе бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін пайдалану арқылы жасалған әрекет ретінде қарастырылатынын хабарлаймын, бұл жазаның мөлшерін арттырады,
--	--	---

		сонымен қатар, сіздің әрекеттеріңіз бейнетіркегішке жазылатынын ескертемін». Егер құқық бұзушы қызметкердің заңды талаптарына бағынбаса, №2 қызметкер құқық бұзушыны ЕСКЕРТЕДІ: «ҚРӨҚБтК-нің 667-бабына сәйкес құқық қорғау органы қызметкерінің заңды өкіміне немесе талабына бағынбағаны үшін жауапкершілік туралы ескертемін». Егер құқық бұзушы бағынбауды жалғастыра берсе құқық бұзушыны ұстау және оны жақын жердегі полиция бөліміне жеткізу бойынша шаралар қабылдайды ПО қызметкерлерінің үшінші тұлғаның аудио, фото, бейне жазбалары кезіндегі іс-әрекеттері Егер үшінші тұлға аудио, фото немесе видео түсіру мақсатында қызметкерлерге және құқық бұзушыға жақындаса: - №1 қызметкер үшінші тұлғаға алаңдамай, құқық бұзушыға қатысты өзінің қызметтік міндеттерін орындауды жалғастырады; - №2 қызметкер алаңдататын факторларды қоспағанда, №1 қызметкерге құқық бұзушыға қатысты өзінің қызметтік міндеттерін орындауға мүмкіндік береді; - Аудио, фото немесе бейне шығаратын үшінші тұлғаға жақындап, төмендегілерді ұсынады және түсіндіреді: «Сіз бейнетүсірілім жасауға құқығыңыз бар, алайда сіз қашықтықты сақтауыңыз керек және полиция қызметкеріне қызметтік міндеттерін орындауға кедергі келтірмеуіңіз керек. егер сізде қандай да бір сұрақтарыңыз болса, оларды маған қоя аласыз немесе осы азаматқа қатысты әкімшілік рәсім аяқталғанша күте аласыз»; - үшінші тарап, егер ол қылмыскерді суретке түсіріп жатса, онымен таныс болмағаны анық: «сондай-ақ, егер сіз осы азаматтың бейнесін интернет желісінде және заң бойынша басқа да дереккөздерде жариялауды және пайдалануды жоспарласаңыз, сізге ескертемін (азаматтық кодекстің 145-бабы) сіз оның
--	--	---

	келісімін алуыңыз керек». Құқық бұзушының немесе үшінші тұлғаның сұрақтарына стандартты жауаптар Қызметтік қызметке немесе құзыретке жатпайтын қызметкердің жауабы: «Сіздің сұрағыңыз менің құзыретіме қатысты емес, осыған байланысты сіз уәкілетті (құзыретті) органдарға жүгінуіңіз керек немесе мен олардың өкілдерін шақыруға дайынмын». Қызметкердің құзыретіне қатысты сұрақтарға жауап беру: заңнама талаптарына сәйкес (заңдар, нұсқаулықтар, бұйрықтар). Сұрақтарға жауап беру: «Мен қызмет өткеру бағытындамын, сондықтан сізді қызықтыратын мәселелер бойынша белгіленген тәртіппен полиция органына хабарласуыңызды сұраймын». Егер үшінші тұлға аудио, фото немесе видео түсірілімді жүзеге асырса және №1 қызметкерге құқық бұзушыдан кетпей-ақ сұрақтармен жүгінуді табанды жалғастырса, үшінші тұлғаға жүгінеді сөздермен: «Сізден менің қызметтік міндеттерімді орындауға кедергі жасамауыңызды сұраймын. Мен сіздің сұрақтарыңызға осы азаматқа қатысты әкімшілік рәсімдерді аяқтаған кезде ғана жауап бере аламын». Егер үшінші тұлға қызметкерді қорласа және аудио, фото және бейне құралдарына жазуды жалғастыра берсе: Құқық бұзушы қорлаған кезде ұқсас әрекеттерді жүзеге асырады. Құқық бұзушыны ЕСКЕРТЕДІ: «Сізге Қазақстан Республикасы ҚК 378-бабына сәйкес билік өкілін қорлағаны үшін жауапкершілік туралы ескертемін. сондай-ақ, егер сіз бұл бейнені интернетте және әлеуметтік желілерде жарияласаңыз, 378-бапқа сәйкес, сіздің әрекеттеріңіз көпшілік алдында немесе бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін пайдалану
--	--

		арқылы жасалған әрекет ретінде қарастырылатынын хабарлаймын, бұл жазаның мөлшерін арттырады. сондай-ақ, сіздің әрекеттеріңіз бейнежетонға тіркелетінін ескертемін». Егер үшінші тұлға қызметкердің қызметтік міндеттерін орындауына кедергі келтіруді жалғастырса: Үшінші тұлғаға сөздермен жүгінеді: «Егер сізде полиция қызметкерлерінің әрекеттеріне шағым болса, сіз оларға заңнамада белгіленген тәртіппен шағымдануға құқығыңыз бар. Қазіргі уақытта біз қызметтік міндеттерімізді орындауымыз керек, сондықтан полиция қызметкерлерінің қызметтік міндеттерін орындауға кедергі келтіруді тоқтатуды және осы жерден кетуді талап етемін. ҚР ӘҚБтК-нің 667-бабына сәйкес құқық қорғау органдары қызметкерінің заңды өкіміне немесе талабына бағынбағаны үшін жауапкершілік туралы ескертемін». ПО қызметкерлерінің құқық бұзушыны не қызметтік қызметке кедергі келтіретін үшінші тұлғаны ұстауы (бөгде адамдардың аудио, фото, бейне жазбалары кезінде), егер құқық бұзушы не үшінші тұлға қызметкердің қызметтік міндеттерін орындауына кедергі келтіруді жалғастырса, бұл ретте оны жанжалға анық арандатса (мысалы, қашықтықты сақтау туралы өтінішті сақтамай, бейнекамераны бетіне тычаат, қызметкерді ұстап алуға немесе итеруге, шетке шығаруға, хаттаманы тартып алуға, құқық бұзушыға қолжетімділікті жабуға тырысады), бұл ретте үшінші адам (-лар) адам (-лар) не басқа да бөгде адамдар аудио, фото және бейне тіркеуді жүзеге асырады. Құқық бұзушыны және/немесе үшінші тұлғаны ескертеді: «Полиция қызметкерлеріне қызметтік міндеттерін орындауға кедергі жасауды тоқтатуды сұраймын. құқық қорғау органы өкілінің талаптарына бағынбағаны үшін жауапкершілік туралы ЕСКЕРТЕМІН!».
--	--	---

		Құқық бұзушыны және/немесе үшінші тұлғаны қолданыстағы заңнамада белгіленген тәртіппен ұстау жөнінде шаралар қабылдайды. Құқық бұзушыны және/немесе үшінші тұлғаны қолданыстағы заңнамада белгіленген тәртіппен ұстау жөнінде шаралар қабылдайды. Құқыққа қайшы әрекеттер тоқтатылмаған жағдайда, адамның жолын кесуге және полиция органына жеткізуге жәрдемдесу үшін қосымша наряд шақырылады. Ұстау кезінде аудио, фото және бейне жазбалар болған жағдайда, бөгде адамдар (куәгерлер) өздерінің заңды әрекеттеріне мүмкіндігінше анық және қатты түсініктеме беруі керек: Мысалы: «Сіз полиция қызметкерлерінекедергіжасайбересіз! сізгезаңсызәрекеттеріңіздіңзаңдысалдарытуралыбірне шеретескертілді! Сіз полиция қызметкерлерінемойынсұнбағаныңызүшін, қызметтікміндеттеріңорындаукезінде полиция қызметкерлерініңқызметінефизикалықкедергіжасаған ыңызүшінұсталасыз! әрі қарай қарау үшін сізді полиция бөліміне апарады. Сіз адвокат алуға құқығыңыз бар, біздің әрекеттерімізге сотта немесе жоғары тұрған органда шағымдануға құқығыңыз бар»(1-тармақты қараңыз. 1.5. 8-бөлім. ТЖ жағдайында ҚР қолданудың құқық қолдану практикасы)!
--	--	--

9 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚ ҚОЛДАНУ ПРАКТИКАСЫ

Төтенше жағдай кезіндегі Қазақстан Республикасының құқық қолдану практикасында полиция қызметкерлерінің алгоритмі 7-кестемен сипатталады:

7-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызмет түрінің атауы	
1.1	НҚА	- Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі [19]. - Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 231 - V Қылмыстық процесстік кодексі [20]. - Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V кодексі [18]. - «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы [22]. - Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2005 жылғы 28 қазандағы «Әскери қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша сот практикасы туралы» № 6 нормативтік қаулысы [27]. - «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери бөлімдері мен әскери полиция органдары қолбасшылығының қару мен оқ-дәрілерді ұрлау, жоғалту не әскери қызметшілерге қару мен әскери бөлімнің орналасқан жеріне збөтінше қалдыру туралы ақпаратқа денк ою қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 351 бұйрығы [28]. - Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2013 жылғы 13 желтоқсандағы № 3 нормативтік қаулысы [29].

1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	ТЖ кезіндегі құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету мәселелерін реттейтін Қазақстан Республикасы заңнамасының жеке леген нормаларын біркелкі қолдану.
1.3	Әкімшілік жауапкершіліктің заңнамалық негізі	476-бап. Төтенше жағдай режимін бұзу 1. Төтенше жағдай жариялануына байланысты режимді бұзу немесе мемлекеттік орган белгілеген талаптарды орындамау, сондай-ақ егер бұл әрекеттерде (әрекетсіздікте) қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, жергілікті жер комендантының заңды бұйрықтары мен өкімдерін орындамау бөлігінде: 1) ерекше кіру және шығу режимін; 2) белгілі бір жеке тұлғаларға белгілі бір елді мекеннен, өз пәтерінен (үйінен) белгіленген мерзімге кетуге тыйым салу; 3) бейбіт жиналыстарды, сондай-ақ ойын-сауық, спорттық және басқа да бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге тыйым салу немесе шектеулер; 4) ереуілдерді өткізуге тыйым салу; 5) қару, күшті әсер ететін химиялық және улы заттар, сондай-ақ алкогольдік ішімдіктер мен құрамында спирті бар заттар саудасына шектеулер немесе тыйым салулар; 6) карантин және басқа да міндетті санитариялық-эпидемияға қарсы іс-шаралар жүргізу; 7) көбейту техникасын, сондай - ақ радио - және телебағдарлама аппаратурасын, аудио-және бейнежазба техникасын пайдалануды шектеу немесе тыйым салу; дыбыс күшейтетін техникалық құралдарды алып қою туралы нұсқамалар; бұқаралық ақпарат құралдарына бақылауды қамтамасыз ету жөніндегі шаралар; 8) байланысты пайдаланудың ерекше қағидалары; 9) көлік құралдарының қозғалысын шектеу және оларды тексеріп қарауды жүргізу; 10) жеке тұлғалардың коменданттық сағат кезінде арнайы берілген рұқсаттамаларсыз және олардың жеке басын куәландыратын құжаттарсыз,

		көшелерде немесе өзге де қоғамдық орындарда болуына не жеке басын куәландыратын құжаттарсыз өз тұрғынжайынан тыс жерде болуына тыйым салу, - ескерту жасауға немесе он айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не он бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер (әрекетсіздік), - жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не отыз тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. Түсініктеме берілген бапта көзделген құқық бұзушылықтың тікелей объектісі ТЖ кезіндегі тәртіпті қамтамасыз ету процесінде қалыптасатын қоғамдық қатынастар болып табылады. Құқық бұзушылықтың объективті жағы, егер бұл әрекеттерде (әрекетсіздікте) қылмыстық іс-әрекет белгілері болмаса, ТЖ жариялануына байланысты мемлекеттік орган белгілеген режимнің бұзылуында немесе талаптардың орындалмауында, сондай-ақ жергілікті жер комендантының заңды талаптары мен өкімдерінің бір бөлігінде орындалмауында көрінеді: 1) ерекше кіру және шығу режимін; 2) белгілі бір жеке тұлғаларға белгілі бір елді мекеннен, өз пәтерінен (үйінен) белгіленген мерзімге кетуге тыйым салу; 3) жиналыстар, митингілер, шерулер мен демонстрациялар, сондай-ақ ойын-сауық, спорттық және басқа да іс-шаралар өткізуге тыйым салу; 4) ереуілдерді өткізуге тыйым салу; Қару-жарақ, күшті химиялық және улы заттар, сондай-ақ алкогольдік сусындар мен құрамында алкоголь бар заттар саудасына шектеулер немесе тыйым салу; 6) карантин және басқа да міндетті санитариялық-эпидемияға қарсы іс-шаралар жүргізу;
--	--	---

		7) көбейту техникасын, сондай - ақ радио және телебағдарлама беру аппаратурасын, аудио және бейнежазба техникасын пайдалануға шектеулер немесе тыйым салу; дыбыс жазатын техникалық құралдарды алып қою туралы нұсқамалар; 8) байланысты пайдаланудың ерекше қағидалары; 9) Көлік құралдарын шектеу және оларды тексеріп қарауды жүргізу; 10) жеке тұлғалардың коменданттық сағат кезінде арнайы берілген рұқсаттамаларсыз және олардың жеке басын куәландыратын құжаттарсыз, көшелерде немесе өзге де қоғамдық орындарда болуына не жеке басын куәландыратын құжаттарсыз өз тұрғынжайынан тыс жерде болуына тыйым салынады. Көрсетілген шаралар мен уақыт шектеулерінің кейбірін қолдану тәртібі «ТЖ жағдайында қосымша шаралар мен уақыт шектеулерін қолдану қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысымен реттеледі. Қаруды, оқ-дәрілерді, жарылғыш заттарды, арнайы құралдар мен улы заттарды сатуды шектеу енгізілген кезде оларды сатуды жүзеге асыратын тұлғалар өз қызметін қабылданған шектеулер (рұқсат етілген уақыт кезеңі, саны, көлемі, салмағы, өнім түрі шегінде)режимінде жалғастырады. Қаруды, оқ-дәрілерді, жарылғыш заттарды, арнайы құралдар мен улы заттарды сатуға тыйым салынған жағдайда меншік иелері немесе оларды сатуды жүзеге асыратын адамдар осы шара қабылданған сәттен бастап күнтізбелік үш күн ішінде өткізілмеген өнімнің қалдығын оларды сақтауға арналған арнайы үй-жайларда мөрмен бекітеді және бұл туралы жергілікті жердің комендатурасын және аумақтық ПО-ны хабардар ете отырып, күзет сигнализациясына тапсырады. Қарудың, оқ-дәрілердің, жарылғыш заттардың, арнайы құралдар мен улы заттардың сақталуын және сақталуын қамтамасыз ету мүмкін болмаған кезде жергілікті жердің комендатурасымен оларды
--	--	---

		уақытша сақтауға арналған үй-жайлар айқындалады, олардың күзеті мен сақталуы, сондай-ақ осы шараның қолданылуы аяқталғаннан кейін меншік иелерінің жасы қамтамасыз етіледі. Дәрілік, есірткі, психотроптық заттар, прекурсорлар, этил спирті және алкоголь өнімі айналымының ерекше режимін белгілеу олардың айналымын жүзеге асыратын адамдардың қызметін қабылданған шектеулер режимінде көздейді. Көшіру-көбейту техникасын, радио - және телебағдарлама аппаратурасын, аудио - және дыбыс жазу техникасын пайдалануға шектеу немесе тыйым салу, сондай-ақ дыбыс күшейтетін техникалық құралдарды уақытша алып қою кезінде жергілікті жердің комендатурасы ТЖ режимі енгізілген жергілікті жердің тұрғындарын оны орындау жөніндегі қажетті іс-қимылдарды көрсете отырып, осы шараны енгізу туралы дереу хабардар етеді. Меншік құқығында аталған техникасы бар адамдар өз қызметін қабылданған шектеулер режимінде жалғастырады. Дыбыс жазатын техникалық құралдарды уақытша алып қою кезінде жергілікті жердің комендатурасы күнтізбелік үш күн ішінде осындай құралдарды сақтауға арналған үй-жайларды айқындайды, оларды алып қою және сақтау, сондай-ақ осы шараның қолданылуы аяқталғаннан кейін меншік иелеріне қайтару қамтамасыз етіледі. Бұқаралық ақпарат құралдарына бақылауды жүзеге асыру мақсатында жергілікті жердің комендатурасы қосымша шаралар мен уақытша шектеулер қабылданған кезден бастап бір тәулік ішінде бұқаралық ақпарат құралдарының меншік иелеріне баспа басылымдары мен радио - және телебағдарламалар материалдарының міндетті даналарын ұсыну туралы сұрау салулар жібереді. Сұрау салуларды алғаннан кейін меншік иесі ТЖ режимінің бүкіл қолданылу кезеңін жергілікті жердің комендатурасына баспа басылымдары мен радио - және телебағдарлама материалдарының
--	--	---

		міндетті даналарын олар шығарылғанға (эфирге шыққанға) бір тәулік қалғанда, ал осы шартты орындау мүмкін болмаған кезде (шұғыл жаңалықтар шығарылымдарын қалыптастыру) - шығарылымның (эфирге шығудың) алдында, келісу үшін ұсынады олардың мазмұны. Жергілікті жердің комендатурасымен келісілмеген баспа басылымдарын, радио - және телебағдарламаларды шығару (эфирге шығару), сондай-ақ ТЖ режимінің қолданылу кезеңінде ТЖ режимін тоқтата тұру үшін негіздер, бұқаралық ақпарат құралдарын шығаруды тоқтата тұру және/немесе тоқтату не «бұқаралық ақпарат құралдары туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 13-бабында айқындалған БАҚ өнімдерін тарату үшін негіздер анықталған кезде жергілікті жердің коменданты оның меншік иесіне заңнамада белгіленген мерзімге тоқтата тұру және/немесе БАҚ шығаруды не оның өнімін таратуды тоқтату туралы өкім жібереді. Коменданттық сағат енгізілген жағдайда жергілікті жердің комендатурасы БАҚ арқылы оны енгізу, көшелерде және өзге де қоғамдық орындарда не тұрғын үйден тыс жерлерде арнайы берілген рұқсаттамаларсыз және жеке басын куәландыратын құжаттарсыз болуға тыйым салу туралы, сондай-ақ коменданттық сағат қолданылу кезеңінде жеке және заңды тұлғаларға (көлік құралдары үшін) рұқсаттамалар беру тәртібі мен орындары туралы ақпаратты халыққа дереу жеткізеді. сағат. Рұқсаттама адам (Тегі, Аты, Әкесінің аты), берілген күні, қолданылу мерзімі туралы ақпаратты қамтуы тиіс. Ол жергілікті жердің комендатурасымен беріледі, жергілікті жер комендантының қолымен куәландырылады және қызмет көрсетілетін аумақта ТЖ режимі енгізілген ПО бөлімшесінің елтаңбалы мөрінің бедерімен куәландырылады. Бірінші кезекте рұқсаттамалар авариялық-құтқару, авариялық қызметтер, тіршілік ету объектілеріне қызмет көрсететін заңды
--	--	--

		тұлғалар үшін беріледі. ҚР ӘҚБК-нің 476-бабының диспозициясы «Төтенше жағдай туралы» заңда белгіленген барлық шаралар мен шектеулерді толық қамтымайды. ҚР ӘҚБтК-нің 476-бабында көрсетілмеген шаралар мен шектеулерді сақтау ТЖ режимін қамтамасыз етудің құрамдас бөлігі болып табылады және оларды бұзу да әкімшілік жауапкершілікке әкеп соғуы тиіс. Құқық бұзушылық субъектісі жеке және заңды тұлғалар болып табылады. Субъективті жағынан құқық бұзушылық қасақана да, абайсызда да жасалуы мүмкін. ҚР ӘҚБтК-нің 804-бабына сәйкес, оған уәкілеттік берілген ПО лауазымды адамдарының ҚР ӘҚБтК-нің 476-бабы бойынша хаттамалар жасауға құқығы бар. ҚР ӘҚБтК-тың 684-бабының негізінде олар бойынша істерді сот қарайды. 478-бап. Төтенше жағдай кезінде құқықтық тәртіпті бұзуға түрткі болатын әрекеттер 1. Құқық тәртібін бұзуды қоздыратын немесе ұлттық және діни алауыздықты қоздыратын іс - әрекеттер, жеке тұлғалар мен лауазымды адамдардың өздерінің заңды құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыруына белсенді кедергі жасау не жеке тұлғалардың қоғамдық тәртібі мен тыныштығын бұзатын іс-әрекеттер, сондай-ақ төтенше жағдай жарияланған жерде жасалған Қазақстан Республикасының әкімшілік қадағалау туралы заңнамасын бұзу-айыппұл салуға әкеп соғады қырық айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде немесе отыз тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алу. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекеттер, - елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не қырық тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. Құқық бұзушылықтың топтық объектісі басқарудың белгіленген тәртібі, тікелей – ТЖ
--	--	---

		кезінде құқықтық тәртіпті сақтау кезінде туындайтын қоғамдық-құқықтық қатынастар болып табылады. Құқық бұзушылықтың объективті жағы ТЖ жарияланған жерде мынадай әрекеттерді жасаудан тұрады: - құқықтық тәртіпті бұзуды қоздыратын немесе ұлттық және діни алауыздықты қоздыратын; - жеке тұлғалар мен лауазымды тұлғалардың өздерінің заңды құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыруына белсенді кедергі келтіретін; - ПО қызметкерлерінің, ұлттық қауіпсіздіктің, әскери қызметшінің, қоғамдық тәртіпті қорғау жөніндегі қызметтік міндеттерін немесе қоғамдық борышын орындайтын билік немесе жұртшылық өкілдерінің заңды өкіміне немесе талабына қасақана бағынбауды білдіретін; - қоғамдық тәртіпті және жеке тұлғалардың тыныштығын бұзатын; - әкімшілік қадағалау туралы заңнаманы бұзушылар. Әкімшілік құқық бұзушылық жағын қалыптастыратын әрекеттердің мазмұны үлкен қызығушылық тудырады. Бұл бап соншалықты әмбебап болып көрінеді, өзге де баптарында көзделген құқық бұзушылықтардың едәуір санына қолданылуы мүмкін. Баптың атауы «құқық бұзушылықты тудыратын әрекеттер» ұғымын немесе осындай әрекеттердің тізімін ашуды көздейтін сияқты. Алайда, осы редакцияда бұл «іс-әрекеттер» жай ғана КР ӘҚБтК 478-бабы бойынша әкімшілік жауапкершілікке тартылатын басқалардың тізбесіне енеді. Біздің ойымызша, құқықтық тәртіпті бұзуды тудыратын іс-әрекетті тұжырымдау құқық қолданушыға осы әрекеттердің мәні туралы өзінің субъективті идеясына сүйене отырып, оны іс жүзінде шексіз қолдануға үлкен мүмкіндіктер береді. Нормативтік құқықтық базадағы мұндай жағдай жеке заңды тұлғалардың құқықтары мен бостандықтарын негізсіз бұзуға әкеп
--	--	---

		соқтыратынын дәлелдейді. «Адамдар мен лауазымды тұлғалардың өздерінің заңды құқықтары мен міндеттерін орындауына белсенді кедергі жасау», «қоғамдық тәртіп пен жеке тұлғалардың тыныштығын бұзатын іс-әрекеттер» сияқты. Нормативтік жағдайда ҚР ӘҚБтК басқа баптарында көзделген құқық бұзушылықтар болып табылатын құқыққа қарсы әрекеттерді бір баптың диспозициясына енгізу заң шығарушының төтенше жағдай режимі кезінде олардың жоғары қоғамдық қауіптілік дәрежесін бөліп көрсетуге деген ұмтылысына байланысты болады. Алайда, бұл жағдайда жасалған әрекеттердің дұрыс біліктілігіне қатысты күрделі мәселелер туындайды. ҚР ӘҚБтК нормаларының қақтығысынан басқа, ҚР ӘҚБтК пен қылмыстық кодекстің «қарама қайшылығына» назар аударған жөн, өйткені ҚР ӘҚБтК 478-бабының диспозициясы өзінің мазмұны бойынша Қылмыстық кодексте қарастырылған бірқатар заңсыз әрекеттерді көрсетеді. Сол сияқты, біз оны қолайсыз деп санаймыз. ҚР ӘҚБтК 478-бетімен байланысты негізгі мәселе оның нақты сенімділікке сәйкес келуі болып табылады. Осы түрдегі мақаланың нормалары көбірек сұрақтар туғызады және оны қолданудың орындылығы туралы нақты түсінік бермейді. Осы құқық бұзушылықтың субъектілері жеке және заңды тұлғалар бола алады. Субъективті жағынан әрекет ниетпен жасалады. ҚР ӘҚБтК-нің 804-бабына сәйкес уәкілетті лауазымды адамдары ҚР ӘҚБтК-нің 478-бабы бойынша хаттамалар жасауға құқылы. ҚР ӘҚБтК 684-бабының негізінде олар бойынша істерді сот қарайды.
1.4	Қылмыстық жауапкершіліктің заңнамалық негізі	2014 жылғы 3 шілдедегі ҚК ТЖ режиміне қатысты мынадай нормалардың қамтитыны: - ҚК-нің 54-бабына сәйкес ТЖ кезінде қылмыстық құқық бұзушылық жасау қылмыс

		тық жауаптылық пен жазаны ауырлататын мән-жайлардың бірі болып табылады; ҚК-нің бір қатар баптары біліктілік белгісі ретінде төтенше жағдай кезінде құқық бұзушылық жасауды қамтиды. Оларға мыналар жатады: ҚР ҚК 274-бабы Көрінеу жалған ақпарат тарату (10-тарау «Қоғамдық қауіпсіздік пен қоғамдық тәртіпке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар»). 274-бап. Көрінеу жалған ақпаратты тарату 1. Қоғамдық тәртіпті бұзу немесе азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіру қаупін туғызатын көрінеу жалған ақпарат тарату, - бір мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не төрт жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не бір жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Дәл сол әрекет: 1) алдын ала сөз байласу бойынша адамдар тобы; 2) адам өзінің қызметтік жағдайын пайдалана отырып; 3) бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін пайдалана отырып, - Үш мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не сегіз жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, азаматқа, ұйымға немесе мемлекетке ірі залал келтіруге немесе өзге де ауыр зардаптарға әкеп соққан іс-әрекеттер, - бес мың айлық есептік
--	--	--

		көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не бір мың екі жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не бес жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші, екінші немесе үшінші бөліктерінде көзделген, жасалған іс-әрекеттер: 1) қылмыстық топпен; 2) төтенше жағдай жағдайында немесе жауынгерлік жағдайда немесе соғыс уақытында не жария іс-шаралар өткізу кезінде, -үш жылдан жеті жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 274-бабында (екінші, үшінші және төртінші бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 379-бап. Билік өкіліне бағынбау Төтенше жағдай жарияланған жерде немесе терроризмге қарсы операция жүргізілетін аймақта жасалған билік өкілінің заңды талабына немесе өкіміне бағынбау, -екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не алты жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 191-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 379-бабында (екінші бөлігінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша ПО анықтауды жүргізеді. 401-бап. Тыйым салынған ереуілге басшылық жасау, соғыс уақытында немесе төтенше жағдай кезінде ұйымның жұмысына кедергі жасау Соғыс уақытында немесе төтенше жағдай жағдайында тыйым салынған ереуілге басшылық жасау, сол сияқты осы жағдайларда ұйымның
--	--	--

		жұмысына кедергі жасау -екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не алты жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 401-бабында көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 437-бап. Бұйрыққа бағынбау немесе өзге де орындамау 1. Бағынбау, яғни бастықтың бұйрығын орындаудан бас тарту, сол сияқты бағыныштылардың қызметтің мүдделеріне елеулі зиян келтірген, белгіленген тәртіппен берілген бастықтың бұйрығын өзге де қасақана орындамауы,-бір жүз жиырма айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не отыз тәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады. 2. Адамдар тобы немесе адамдар тобы алдын ала сөз байласу арқылы жасаған, сол сияқты ауыр зардаптарға әкеп соққан сол әрекеттер, - бес жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, қылмыстық топ жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай жағдайында жасаған іс-әрекеттер, - бес жылдан он бес жылға дейінгі мерзімге, ал ауырлататын жағдайларда бас бостандығынан айыруға жазаланады- он жылдан жиырма жылға дейін немесе өмір бойы бас бостандығынан айыру. 4. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, соғыс уақытында жасалған іс-әрекеттер, -он бес жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға не өлім жазасына кесуге жазаланады.
--	--	--

		5. Ауыр зардаптарға әкеп соққан қызметке немқұрайлы не жосықсыз қарау салдарынан бұйрықты орындамау, -екі жүз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не елу тәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады. 6. Осы баптың бесінші бөлігінде көзделген, соғыс уақытында, жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай жағдайында жасалған іс-әрекет, - үш жылдан он жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 437-бабында (төртінші және алтыншы бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша алдын ала тергеуді сотқа дейінгі тергеуді бастаған ІІО немесе ұлттық қауіпсіздік жүргізеді. 438-бап. Бастыққа қарсылық көрсету немесе оны қызметтік міндеттерін бұзуға мәжбүрлеу 1. Бастыққа, сол сияқты оған жүктелген әскери қызмет міндеттерін орындайтын өзге адамға қарсылық көрсету немесе оны зорлық-зомбылықпен немесе оны қолдану қаупімен ұштасатын осы міндеттерді бұзуға мәжбүрлеу, - екі жүз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не елу тәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады. 2. Дәл сол әрекет: 1) адамдар тобымен немесе адамдар тобымен алдын ала сөз байласу арқылы; 2) қаруды немесе арнайы құралдарды қолдана отырып; 3) денсаулығына ауыр немесе орташа ауырлықтағы зиян келтірумен, -үш жылдан он жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, қылмыстық топ жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай жағдайында жасаған, сол сияқты адамның өліміне әкеп соққан іс-әрекеттер,
--	--	---

		-он жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, соғыс уақытында жасалған іс-әрекеттер, -он бес жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға не өлім жазасына кесуге жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 438-бабында (екінші және үшінші бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 439-бап. Бастыққа қатысты зорлық-зомбылық 1. Әскери қызмет міндеттерін атқару кезінде немесе осы міндеттерді орындауға байланысты жасалған ұрып-соғу, денсаулығына жеңіл зиян келтіру немесе бастыққа қатысты өзге де зорлық-зомбылық қолдану, -бір мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не бір жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Сол әрекеттер жасалды: 1) адамдар тобымен немесе адамдар тобымен алдын ала сөз байласу арқылы; 2) қаруды қолдану арқылы; 3) денсаулығына ауыр немесе орташа ауырлықтағы зиян келтірумен, -үш жылдан он жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, қылмыстық топ жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай жағдайында жасаған, сол сияқты адамның өліміне әкеп соққан іс-әрекеттер, -он жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, соғыс уақытында жасалған іс-әрекеттер,
--	--	---

		-он бес жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға не өлім жазасына кесуге жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 439-бабында (екінші және үшінші бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 441-бап. Қызмет бөлігін немесе орнын өз бетінше қалдыру 1. Қызметтің бір бөлігін немесе орнын өз бетінше қалдыру, сол сияқты, егер өз бетінше болмауы бір айдан астам уақытқа созылған болса, бейбіт уақытта жасалған қызметке дәлелсіз себептермен мерзімінде келмеу, -екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Қызмет бойынша сеніп тапсырылған қарумен не адамдар тобымен немесе алдын ала сөз байласу бойынша адамдар тобымен жасалған қызмет бөлігін немесе орнын өз бетінше қалдыру, егер өз бетінше болмауы бір тәуліктен астам уақытқа созылса, -бес жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Егер өз бетінше болмауы бір тәуліктен астам уақытқа созылған болса, жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай жағдайында жасалған қызмет бөлігін немесе орнын өз бетінше қалдыру, -бес жылдан он жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Ұзақтығына қарамастан соғыс уақытында қызмет бөлімін немесе орнын өз бетінше қалдыру - он жылдан он бес жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Ескерту. Осы баптың бірінші, екінші немесе үшінші бөліктерінде көзделген іс-әрекетті жасаған әскери қызметші, егер бұл іс-әрекет ауыр және өзге де
--	--	---

		мән-жайлардың тоғысуының салдары болып табылса, қылмыстық жауаптылықтан босатылуы мүмкін. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 441-бабында (үшінші бөлігінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 442-бап. Қашқындық 1. Қашқындық, яғни әскери қызметтен жалтару мақсатында бөлімді немесе қызмет орнын өз бетімен тастап кету, сол сияқты осындай мақсатпен қызметке келмеу - бес жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Қызмет бабымен сеніп тапсырылған қарумен қашу, сол сияқты алдын ала сөз байласу арқылы адамдар тобы жасаған қашқындық - үш жылдан жеті жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, ұрыс жағдайында немесе төтенше жағдай кезінде жасалған іс-әрекеттер - он жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, соғыс уақытында жасалған іс-әрекеттер - он жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға не өмір бойына бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 442-бабында (екінші және үшінші бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 443-бап. Әскериқызметті атқаруданжалтарунемесе бас тарту 1. Әскериқызметшініңаурумындепжалғансылтаула тунемесеөзінеқандай да бірболмасынзақымкелтіру (денемүшесінзақымдау) не денсаулығынаөзге де зиянкелтірунемесежалғанқұжатжасаунемесеөзгеш
--	--	---

		еалдаужолыменәскериқызметміндеттерінорындауданжалтаруы, солсияқтыәскериқызметтіатқарудан бас тартуы - екіжүзайлықесептіккөрсеткішкедейінгімөлшердеа йыппұлсалуға не солмөлшердетүзеужұмыстарына не елутәуліккедейінгімерзімгеқамаққа алуға жазалана ды. 2. Ұрысжағдайынданемесетөтеншежағдайкезіндежасалғандәлсоліс-әрекеттер - он жылданжиырмажылғадейінгімерзімге бас бостандығынанайыруға не өмірбойына бас бостандығынанайыруғажазаланады. 3. Осы баптыңбіріншібөлігіндекөзделген, соғысуақытындажасалғаніс-әрекеттер - он жылданжиырмажылғадейінгімерзімге бас бостандығынанайыруға не өмірбойына бас бостандығынан айыруға жазаланады. 449-бап. Қоғамдықтәртіптісақтаужәнеқоғамдыққауіпсіздіктіқамтамасызетужөніндегіқызметтіатқаруқағидаларынбұзу 1. Қоғамдықтәртіптіқорғаужәнеқоғамдыққауіпсіздіктіқамтамасызетужөніндегіәскеринарядтыңқұрамынакіретінадамның, егербүләрекетазаматтардыңнемесеұйымдардыңқұқықтары мен заңымүдделерінеелеулізиянкелтірсе, қызметатқаруқағидаларынбұзуы, - сексенайлықесептіккөрсеткішкедейінгімөлшердеа йыппұлсалуға не солмөлшердетүзеужұмыстарына не жиырма тәуліккедейінгімерзімгеқамауғаалуғажазаланады. 2. Ауыр зардаптарғаәкепсоққан не адамдар тобы немесе адамдар тобы алдын ала сөз байласу арқылы жасағандәл соліс-әрекет, - бес жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптыңбіріншінемесекіншібөліктеріндекөзделген, төтеншежағдай кезінде жасалғаніс-әрекеттер, -
--	--	---

		үш жылдан жеті жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 449-бабында (үшінші бөлігінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ПО тергеушілері жүргізеді. 458-бап. Әскерисипаттағы құпия мәліметтерді жария етун емесе әскерисипаттағы құпия мәліметтерді жеткіз ушілерді жоғалту 1. Егер жоғалту көрсетілген тасығыштармен жұмыс істеудің белгіленген қағидаларын бұзудың нәтижесі болып табылса, олар қызмет бойынша сеніп тапсырылғанадамның әскерисипаттағы, мемлекеттік құпияны қамтымайтын құпия мәліметтерді тасығыштардың абайсызда жоғалуы, - екі жүз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не елутәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады. 2. Мемлекеттік құпияны қамтымайтын әскерисипаттағы құпия мәліметтерді осы мәліметтер сеніп тапсырылған немесе қызметі бойынша белгілі болғанадамның жария етуі, - екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, ірі залал келтіруге немесе өзге де ауыр зардаптардың туындауына әкеп соққан іс-әрекеттер, - бес жылдан он жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші, екінші немесе үшінші бөліктерінде көзделген,
--	--	--

		жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай кездерінде жасалған іс-әрекеттер, - жеті жылдан он екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 5. Осы баптың бірінші, екінші немесе үшінші бөліктерінде көзделген, соғысу ақытында жасалған іс-әрекеттер, - он жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК-нің 458-бабында (екінші, үшінші, төртінші және бесінші бөліктерінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылық туралы істер бойынша алдын ала тергеуді Ұлттық қауіпсіздік комитетінің тергеушілері жүргізеді. 459-бап. Әскери мүлікті қасақана жою немесе бүлдіру 1. Қаруды, оқ-дәрілерді, жүріп-тұру құралдарын, әскери техниканы немесе өзге де әскери мүлікті қасақана жою немесе бүлдіру - екі мыңайлық септік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 2. Ауыр зардаптарға әкеп соққан немесе зорлық-зомбылық қолданумен немесе оны қолданамын деп қорқытумен не адам дартобының немесе адам дартобының алдын ала сөз байласуы бойынша жасағандықтан іс-әрекет, - бес жылға дейін бас бостандығынан айыруға жазаланады. 3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, жауынгерлік жағдайда немесе төтенше жағдай кезінде жасалған іс-әрекеттер, - бес жылдан он екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделген, соғысу ақытында жасалған іс-әрекеттер, - он
--	--	---

		жылдан жиырма жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. ҚР ҚПК - нің 187-бабына сәйкес ҚР ҚК-нің 459-бабында (үшінші бөлігінде) көзделген қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша алдын ала тергеуді ІІО тергеушілері, ал мұндай құқық бұзушылықтар ұрыс жағдайында жасалған кезде Ұлттық қауіпсіздік комитетінің тергеушілері жүргізеді.
1.5	4-бөлімге заңнамалық негіз.	791-бап. Жеке тұлғаны тексеру және жеке тұлғаның жанындағы заттарды тексеру 1. Жеке тексеру - құқық бұзушылықтарды анықтау және олардың алдын алу, құжаттарды, заттарды және әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралы не нысанасы болып табылған басқа да заттарды табу және алып қою мақсатында адамның денесін және оның киімін мәжбүрлеп тексеру. 2. Жеке тұлғаның жанындағы заттарды тексеру-жеке тұлғаның жанындағы заттарды олардың конструктивтік тұтастығын бұзбай тексеру. 3. Жеке тұлғаның жанындағы заттарды жеке тексеріп қарауды және тексеріп қарауды тізбесі Қазақстан Республикасы ҚИК-нің 787-бабында, 98-бабының бірінші бөлігінде айқындалған және толық болып табылатын уәкілетті лауазымды адамдар ғана жүргізеді. Басқа адамдардың аталған шараларды жүргізуіне тыйым салынады және заңда көзделген жауаптылыққа әкеп соғады. 4. Жеке тексеруді бір жыныстағы адам тексерілетін адаммен және бір жыныстағы екі куәгердің қатысуымен жүргізе алады. 5. Жеке тұлғаның жанындағы заттарды жеке тексеру және тексеру Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу кезеңінде ғана жүргізілуі мүмкін. Адамның Әкімшілік құқық бұзушылық жасауы жеке тұлғаның жанындағы заттарды жеке қарап тексеруді және қарап тексеруді жүргізу үшін негіз болып табылады. 6. Жеке тұлғаның жанындағы заттарды (қол жүгін,

		багажды, аң аулау және балық аулау құралдарын, өндірілген өнімді және өзге де заттарды) тексеру осы заттар меншігінде немесе иелігінде болған адамның қатысуымен және екі куәгердің қатысуымен жүргізіледі. 7. Ерекше жағдайларда, жеке тұлғаның жанында айналасындағылардың өмірі мен денсаулығына зиян келтіру үшін пайдаланылуы мүмкін қару немесе өзге де заттар бар деп пайымдауға негіздер болған кезде, жеке тексеру, заттарды қарап тексеру бұл туралы прокурорға жиырма төрт сағат ішінде хабардар етіле отырып, куәгерлерсіз жүргізілуі мүмкін. 8. Куәгерлердің жеке басын тексеріп қарауды және жеке тұлғаның жанындағы заттарды қарап тексеруді жүргізуге қатысуының нақты мүмкіндігі болмаған кезде (қолы жетпейтін жерде, тәуліктің түнгі уақытында, төтенше немесе соғыс жағдайы жағдайында) олар куәгерлердің қатысуынсыз оның барысы мен нәтижелерін тіркеудің техникалық құралдарын міндетті түрде қолдана отырып жүргізілуі мүмкін. 9. Қажет болған жағдайларда фото-және кино түсіру, бейнежазба жүргізіледі, заттай дәлелдемелерді тіркеудің өзге де белгіленген тәсілдері қолданылады. 10. Жеке тұлғаны тексеру, жеке тұлғаның жанындағы заттарды тексеру туралы хаттама жасалады. Жеке тексеру туралы хаттаманың көшірмесі іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адамға, оның заңды өкіліне тапсырылады. Хаттамада оның жасалған күні, уақыты мен орны, хаттаманы жасаған адамның лауазымы, тегі мен аты-жөні, жеке тексеруден өткен адам туралы, заттардың түрі, саны, өзге де сәйкестендіру белгілері, оның ішінде заттың түрі, маркасы, моделі, калибрі, сериясы, нөмірі, қару белгілері, саны мен түрі туралы мәліметтер көрсетіледі арнайы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге арналған арнайы техникалық құралдар және ақпаратты қорғаудың криптографиялық
--	--	--

		құралдары. 11. Тексеру хаттамасында фото - және кино түсіруді, бейнежазбаны, құжаттарды тіркеудің өзге де тәсілдерін қолдану туралы жазба жасалады. Фото - және кинотүсірілім, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді тіркеудің өзге де белгіленген құралдары қолданыла отырып, қарап-тексеруді жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса беріледі. 12. Жеке тексеру, заттарды тексеру хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, жеке тексеруден өткен адам, тексеруден өткен заттардың иесі, куәгерлер қол қояды. Жеке тексеруден өткен адам, тексеруден өткен заттардың иесі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жүргізіледі. 792-бап. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру 1. Көлік құралын, шағын көлемді кемені тексеру, яғни олардың конструктивтік тұтастығын бұзбай жүргізілетін көлік құралын, шағын көлемді кемені тексеру құқық бұзушылық жасау құралдарын не әкімшілік құқық бұзушылық заттарын табу және алып қою мақсатында жүзеге асырылады. 2. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеруді ҚР ӘҚБтК 787-бабында аталған уәкілетті лауазымды адамдар екі куәгердің қатысуымен жүргізеді. Ерекше жағдайларда (тиісті қатынас құралдары болмаған кезде немесе басқа объективті себептерге байланысты жеке тұлғаларды куәгерлер ретінде тартуға мүмкіндік болмаған кезде қол жеткізу қиын жерлерде) көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру, яғни конструктивтік тұтастығын бұзбай жүзеге асырылатын тексеру куәгерлердің қатысуынсыз, бірақ бұл ретте техникалық тіркеу құралдарын қолдана отырып жүргізілуі мүмкін оның барысы мен нәтижелері. 3. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді қарап тексеруді жүргізу үшін негіз болып табылады:
--	--	--

		1) көлік құралында, шағын көлемді кемеде әкімшілік құқық бұзушылық жасау құралдары не заттары бар деп есептеуге жеткілікті негіздердің болуы; 2) егер жүргізуші уәкілетті лауазымды адамдардың заңды талаптарына бағынбаса, алкогольдік, есірткілік, уытқұмарлық масаң күйдегі жүргізушінің көлік құралын басқаруы; 3) уәкілетті лауазымды адамдардың іздестіріліп жатқан көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді ұстау жөніндегі іс-шараларды жүргізуі; 4) Егер көлік құралында, шағын көлемді кемеде тасымалданатын жүк ұсынылған құжаттарға сәйкес келмейді деп есептеуге жеткілікті негіздер болса; 5) ұсынылған құжаттарға сәйкес көлік құралының, шағын көлемді кемеңің тораптары мен агрегаттарын деректермен салыстырып тексеру жүргізу қажеттілігі; 6) пайдалануға тыйым салынған көлік құралының, шағын көлемді кемеңің ақаулықтарын анықтау; 7) көлік құралын ұстау, оны пайдалануға тыйым салу. 4. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру олардың иелігінде тұрған адамның не оның өкілінің немесе көлік құралын, шағын көлемді кемеңің басқаратын адамның қатысуымен заңды негізде жүргізіледі. Кейінге қалдыруға жол бермейтін жағдайларда олар аталған адамдар болмаған кезде тексерілуге жатады. 5. Қажет болған жағдайларда көлік құралдары мен шағын көлемді кемелерді тексеру кезінде анықталған заттарды тіркеу мақсатында олардың фото -, кинотүсірілімі, бейнежазбасы жүргізіледі. 6. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру туралы хаттама жасалады. Бұл хаттаманың көшірмесі тексерілген көлік құралдары, шағын көлемді кемелер иелігінде тұрған адамға не оның өкіліне немесе көлік құралын, шағын көлемді кемеңің басқаратын адамға заңды негізде тапсырылады.
--	--	--

		7. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеру хаттамасында оның жасалған күні мен орны, хаттама жасаған адамның лауазымы, тегі және аты-жөні, тексерілген көлік құралы, шағын көлемді кеме иесінің жеке басы туралы мәліметтер, көлік құралының, шағын көлемді кемеінің типі, маркасы, моделі, мемлекеттік тіркеу нөмірі, өзге де сәйкестендіру белгілері туралы мәліметтер көрсетіледі. 8. Тексеру хаттамасында фото - және кино түсіруді, бейнежазбаны, құжаттарды тіркеудің өзге де белгіленген тәсілдерін қолдану туралы жазба жасалады. Фото - және кинотүсірілім, бейнежазба, заттай дәлелдемелерді тіркеудің өзге де белгіленген құралдары қолданыла отырып, қарап тексеру жүргізу кезінде алынған материалдар тиісті хаттамаға қоса беріледі. 9. Көлік құралдарын, шағын көлемді кемелерді тексеріп қарау хаттамасына оны жасаған лауазымды адам, іс бойынша іс жүргізу жүргізіліп жатқан адам, тексеріп қарауға ұшыраған көлік құралының, шағын көлемді кемеінің иесі не оның өкілі қол қояды. Іс бойынша іс жүргізіліп жатқан адам, тексерілген көлік құралының, шағын көлемді кемеінің иесі, оның өкілі хаттамаға қол қоюдан бас тартқан жағдайда, онда тиісті жазба жүргізіледі. 667-бап. Құқық қорғау немесе арнаулы мемлекеттік орган қызметкерінің (әскери қызметшінің), әскери полиция органының, сот приставының, сот орындаушысының заңды өкіміне немесе талабына бағынбау 1. Құқық қорғау немесе арнаулы мемлекеттік орган қызметкерінің (әскери қызметшісінің), әскери полиция органының, сот приставының, сот орындаушысының қызметтік міндеттерін атқаруына байланысты олардың заңды өкіміне немесе талабына бағынбау, сол сияқты олардың заңды қызметіне кедергі жасау -ескерту жасауға немесе жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не бес тәулікке
--	--	--

		дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекеттер, -он тәулік мерзімге әкімшілік қамауға алуға әкеп соғады. 3. Осы баптың екінші бөлігінде көзделген, ҚР ӘҚБтК 50-бабының екінші бөлігіне сәйкес әкімшілік қамаққа алу қолданылмайтын адамдар жасаған әрекеттер, - қырық айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. 613-бап. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы арқылы автокөлік құралдарын өткізу пункттерінде және Қазақстан Республикасының, әскери полицияның аумағындағы көліктік бақылау бекеттерінде ішкі істер (полиция), көліктік бақылау органдары қызметкерінің талаптарын орындамау, алкогольдік, есірткілік және (немесе) уытқұмарлық масаң күйіне куәландырудан өтуден жалтару 1. Ішкі істер (полиция) органдары, әскери полиция (тек қана Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік органдарының, Қарулы Күштерінің, Қазақстан Республикасының басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының көлік құралын басқаратын адамның), көлік құралын тоқтату туралы Қазақстан Республикасының аумағындағы көліктік бақылау бекеттеріндегі көліктік бақылау органдары қызметкерінің заңды талабын орындамау -отыз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекет, -Көлік құралдарын басқару құқығынан алты ай мерзімге айыруға әкеп соғады. 2-1. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, көлік құралдарын басқару құқығы жоқ не басқару құқығынан айырылған адам жасаған іс-әрекет, -елу
--	--	--

		айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. 3. Ішкі істер (полиция), әскери полиция органдары қызметкерінің (тек қана Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік органдарының, Қарулы Күштерінің, Қазақстан Республикасының басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының көлік құралын басқаратын адамның) белгіленген тәртіпке сәйкес алкогольдік, есірткілік және (немесе) уытқұмарлық масаң күйін куәландырудан өтуі туралы заңды талабын орындамау -он бес тәулікке әкімшілік қамауға алуға және сегіз жыл мерзімге көлік құралын басқару құқығынан айыруға әкеп соғады. 4. Осы баптың төртінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза мерзімі өткеннен кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекет, -жиырма тәулікке әкімшілік қамауға алуға және тоғыз жыл мерзімге көлік құралын басқару құқығынан айыруға әкеп соғады. 5. Осы баптың төртінші бөлігінде көзделген, көлік құралдарын басқаруға құқығы жоқ адамдар жасаған іс-әрекет, -жиырма бес тәулікке әкімшілік қамауға алуға әкеп соғады. 6. Осы баптың тоғызыншы бөлігінде көзделген, осы баптың тоғызыншы бөлігінде көзделген әкімшілік жаза мерзімі өткеннен кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекет, -отыз тәулікке әкімшілік қамауға алуға әкеп соғады. 7. Осы баптың тоғызыншы және оныншы бөліктерінде көзделген, әкімшілік қамаққа алу ҚР ӘҚБтК 50-бабының екінші бөлігіне сәйкес қолданылмайтын адамдар жасаған әрекеттер, -екі жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. 8. Көлік құралының кабинасын (салонын) жүргізушінің оны тоқтатқан жағдайда ішкі істер органдарының (полицияның), әскери полицияның (тек қана әскери көлік құралын басқаратын адамның) қызметкері оның рұқсатынсыз қалдыруы, сондай-ақ көлік құралының
--	--	---

		кабинынан (салонынан) шығу туралы талаптарды орындамауы -жүргізушіге бес айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. 9. Осы баптың он екінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекеттер, - жүргізушіге он айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады. Ескерту. Ішкі істер (полиция), көліктік бақылау, әскери полиция органдары қызметкерлерінің көлік құралын тоқтату туралы нысанды киімдегі талабы қол қимылымен немесе бір мезгілде ысқырық сигналымен таяқшамен сигнал беру не дауыс зорайтқыш құрылғының көмегімен көрсетіледі. Сигналдар жүргізушіге түсінікті болуы және олардың орындалуы авариялық жағдай туғызбауы үшін уақтылы берілуі тиіс..
1.6	5-Бөлімге заңнамалық негіз.	Қазақстан Республикасы Конституциясының 39-бабы Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары конституциялық құрылысты қорғау, қоғамдық тәртіпті, адамның құқықтары мен бостандықтарын, халықтың денсаулығы мен имандылығын қорғау мақсатында қажет шамада ғана заңдармен шектелуі мүмкін. 20-бап. Коменданттық сағат ережелерін бұзған жеке тұлғаларды ұстау тәртібі 1. Коменданттық сағат қағидаларын бұзған жеке тұлғаларды ішкі істер органдарының қызметкерлері (полиция) немесе әскери патрульдер коменданттық сағат аяқталғанға дейін ұстайды, ал олардың жеке басын куәландыратын құжаттары жоқ - олардың жеке басын анықтағанға дейін, бірақ ішкі істер органы бастығының немесе оның орынбасарының шешімі бойынша 48 сағаттан аспайды. Ұсталған адамдар мен олардың жанындағы заттар мен көлік құралдары тексерілуі мүмкін. 2. Ішкі істер органы бастығының немесе оның

		орынбасарының ұстау туралы шешіміне жоғары тұрған лауазымды адамға, прокурорға немесе сотқа шағым жасалуы мүмкін. 3. ТЖ енгізілген жерде адамдар мен жануарлардың қауіпті жұқпалы ауруларының таралу қаупінің туындауы салдарынан карантин енгізілген жағдайда, ТЖ режимін бұзатын, аталған жерде тұрмайтын және басқа жағдайларда оның шегінен міндетті түрде шығарып жіберуге жататын жеке тұлғалар Денсаулық сақтау органдары белгілеген бақылау мерзімі өткенге дейін жалпы негіздерде ұсталады. 4. Ұсталған адамдарды ұстау тәртібі Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасында айқындалады. 787-бап. Әкімшілік ұстау Әкімшілік ұстау, яғни құқық бұзушылықтың жолын кесу немесе іс жүргізуді қамтамасыз ету мақсатында жеке тұлғаның, заңды тұлға өкілінің, лауазымды адамның жеке бас бостандығын қысқа мерзімді шектеу жүргізілуі мүмкін: 1) ішкі істер органдары-істерін Ішкі істер (полиция) органдары ҚР ӘҚБтК 685-бабына сәйкес қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не Әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде, олар туралы істер бойынша ҚР ӘҚБтК 804-бабы бірінші бөлігінің 1) тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасайды; 2) ТЖ жарияланған жергілікті жердің комендатурасы және әскери патрульдер - ТЖ режимі бұзылған және ТЖ кезінде құқықтық тәртіпті бұзуға түрткі болатын әрекеттер болған кезде; 3) терроризмге қарсы операцияға қатысатын лауазымды адамдар белгіленген құзырет шегінде-терроризмге қарсы операцияның құқықтық режимі бұзылған немесе терроризмге қарсы операцияны жариялауға байланысты белгіленген талаптар орындалмаған кезде; 4) Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік
--	--	--

		комитеті Шекара қызметінің лауазымды адамдары - олар ҚР ӘҚБтК 726-бабының үшінші бөлігіне сәйкес қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не Әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде, олар туралы істер бойынша ҚР ӘҚБтК 804-бабы бірінші бөлігінің 44 тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасайды; 5) күзетілетін объектінің орналасқан жеріндегі аға әскери қызметшіге, ішкі істер органдарының, арнаулы мемлекеттік органдардың қызметкеріне, әскерилендірілген күзет лауазымды адамына-күзетілетін объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қол сұғумен байланысты құқық бұзушылықтар жасаған кезде; 6) мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдары, сондай - ақ уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдары-Қазақстан Республикасының орман заңнамасы, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасы саласында құқық бұзушылықтар жасаған кезде; 7) көліктік бақылау органдары-сақталуын бақылауды осы органдар жүзеге асыратын қағидалар бұзылған кезде; 8) әскери полицияның лауазымды адамдары-істері ҚР ӘҚБтК 727-бабына сәйкес әскери полиция органдары қарайтын әкімшілік құқық бұзушылықтар не әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталған кезде, олар туралы істер бойынша ҚР ӘҚБтК 804-бабы бірінші бөлігінің 4 тармақшасына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасайды; 9) қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау органдары - табиғат қорғау заңнамасын
--	--	---

		бұзған кезде; 10) мемлекеттік кірістер органдарының лауазымды адамдары-әкімшілік құқық бұзушылық туралы істердің ведомстволық бағыныстылығына сәйкес кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден дела салаларында құқық бұзушылықтар жасаған кезде; 11) Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің мемлекеттік тау-кен қадағалау органдарының, шекара қызметінің, геология және жер қойнауын пайдалану жөніндегі уәкілетті органның, қоршаған ортаны және табиғи ресурстарды қорғау жөніндегі органдардың, балық аулау жөніндегі республикалық органның лауазымды адамдары медициналық қызметкер куәландырған оның сергек болу уақыты. Осы мерзімнің аяқталу сәті нақты ұстау уақытынан бастап үздіксіз есептелетін үш сағаттың аяқталуы болып табылады. 2. Күзетілетін объектілерге заңсыз кіргені, Халықтың көші-қоны саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын бұзғаны, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы режимін, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі шекаралық және кедендік режимдерді немесе режимді бұзғаны үшін, сондай-ақ континенттік қайрандағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу қозғалған адам, Қазақстан Республикасының аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында, жеке басын анықтау және құқық бұзушылық мән-жайларын анықтау үшін қажетті жағдайларда ұсталған сәттен бастап жиырма төрт сағат ішінде бұл туралы прокурорға жазбаша хабарлай отырып, қырық сегіз сағатқа дейін ұсталуы мүмкін. ТЖ жарияланған жерде коменданттық сағаттың енгізілуіне байланысты белгіленген тәртіпті бұзуға жол берген адамдарды ішкі істер органдарының қызметкерлері (полиция) немесе әскери
--	--	--

		патрульдер коменданттық сағат аяқталғанға дейін, ал өзімен бірге құжаттары жоқ адамдарды - олардың жеке басы анықталғанға дейін, қырық сегіз сағат ТЖ жарияланған жерде ұстауы мүмкін.. 3. Әкімшілік жазалау шараларының бірі ретінде әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс қозғалған адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін, бірақ жиырма төрт сағаттан аспайтын мерзімде әкімшілік ұсталуға ұшырауы мүмкін. 476-бап. Төтенше жағдай режимін бұзу 1. ТЖ жариялануына байланысты режимді бұзу немесе мемлекеттік орган белгілеген талаптарды орындамау, сондай-ақ егер бұл әрекеттерде (әрекетсіздікте) қылмыстық жазаланатын іс-әрекет белгілері болмаса, жергілікті жер комендантының заңды бұйрықтары мен өкімдерін орындамау бөлігінде: 1) ерекше кіру және шығу режимін бұзу; 2) белгілі бір жеке тұлғаларға белгілі бір елді мекеннен, өз пәтерінен (үйінен) белгіленген мерзімге кетуге тыйым салу; 3) бейбіт жиналыстарды, сондай-ақ ойын-сауық, спорттық және басқа да бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге тыйым салу немесе шектеулер; 4) ереуілдерді өткізуге тыйым салу; 5) қару, күшті әсер ететін химиялық және улы заттар, сондай-ақ алкогольдік ішімдіктер мен құрамында спирті бар заттар саудасына шектеулер немесе тыйым салулар; 6) карантин және басқа да міндетті санитариялық-эпидемияға қарсы іс-шаралар жүргізу; 7) радио - және телебағдарлама аппаратурасын, аудио-және бейнежазба техникасын пайдалануды шектеу немесе тыйым салу; дыбыс күшейтетін техникалық құралдарды алып қою туралы нұсқамалар; бұқаралық ақпарат құралдарына бақылауды қамтамасыз ету жөніндегі шаралар; 8) байланысты пайдаланудың ерекше қағидалары;
--	--	---

		9) көлік құралдарының қозғалысын шектеу және оларды тексеріп қарауды жүргізу; 10) жеке тұлғалардың коменданттық сағат кезінде арнайы берілген рұқсаттамаларсыз және олардың жеке басын куәландыратын құжаттарсыз, көшелерде немесе өзге де қоғамдық орындарда болуына не жеке басын куәландыратын құжаттарсыз өз тұрғынжайынан тыс жерде болуына тыйым салу, -ескерту жасауға немесе он айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не он бес тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған әрекеттер (әрекетсіздік), -жиырма айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не отыз тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 478-бап. ТЖ жағдайында құқықтық тәртіпті бұзуға түрткі болатын әрекеттер 1. Құқық тәртібін бұзуды қоздыратын немесе ұлттық және діни алауыздықты қоздыратын іс-әрекеттер, жеке тұлғалар мен лауазымды адамдардың өздерінің заңды құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыруына белсенді кедергі жасау не қоғамдық тәртіп пен жеке тұлғалардың тыныштығын бұзатын іс-әрекеттер, сондай-ақ ТЖ жарияланған жерде жасалған Қазақстан Республикасының әкімшілік қадағалау туралы заңнамасын бұзу, -қырық айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не отыз тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 2. Осы баптың бірінші бөлігінде көзделген, әкімшілік жаза қолданылғаннан кейін бір жыл ішінде қайталап жасалған іс-әрекеттер, -елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға не қырық тәулікке дейінгі мерзімге әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғады. 786-бап. Жеткізу 1. Жеткізу, яғни жеке тұлғаны, заңды тұлға өкілін,
--	--	---

		лауазымды адамды мәжбүрлеп алып жүру, ал тармақшаларда көзделген жағдайларда 1), 3), 4), 5) және 7) Осы баптың, көлік құралының және құқық бұзушылықтың жолын кесу, құқық бұзушының жеке басын анықтау, сондай-ақ құқық бұзушылық туралы хаттама жасау мақсатында құқық бұзушылық жасаудың басқа да құралдарының әкімшілік құқық бұзушылық анықталған жерде оларды жасау мүмкін болмаған кезде, Егер хаттама жасау міндетті болып табылса, әкімшілік құқық бұзушылық не қорғау нұсқамасын шығару, жасалған кезде жүргізіледі: 1) көлік құралдарын пайдалану қағидалары, қозғалыс тәртібі мен қауіпсіздігін қорғау жөніндегі қағидалар, көліктегі жүктердің сақталуын қамтамасыз етуге бағытталған қағидалар, көліктегі өрт қауіпсіздігі қағидалары, санитариялық-гигиеналық және санитариялық-эпидемияға қарсы қағидалар бұзылған жағдайларда, егер оның куәландыратын құжаттары болмаса, ішкі істер (полиция) органына уәкілетті адам жеке тұлға және ол туралы қажетті мәліметтерді, сондай-ақ оның көлік құралына қажетті құжаттары болмаса, хабарлай алатын куәгерлер жоқ; 2) аң аулау қағидаларын, балық аулау және балық қорларын қорғау қағидаларын бұзған немесе бұзған және Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы заңнамасын басқа да бұзған - мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыратын орман шаруашылығы, жануарлар дүниесі, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар органдарының, сондай-ақ уәкілетті органның және жергілікті атқарушы органдардың мамандандырылған ұйымдарының қызметкерлері, жануарлар дүниесін қорғауды, өсімін молайтуды және пайдалануды мемлекеттік және ведомстволық бақылауды жүзеге асыратын басқа органдардың лауазымды адамдары, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың лауазымды адамдары, ішкі істер органдарының қызметкерлері
--	--	---

		ішкі істер органына (полицияға) немесе жергілікті басқару органына; 3) күзетілетін объектілерге, басқа да бөтен мүлікке қол сұғумен байланысты әкімшілік құқық бұзушылықтар-әскерилендірілген күзет қызметкерлері әскерилендірілген күзеттің қызметтік үй-жайына немесе ішкі істер органына (полицияға); 4) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы режимін, шекаралық және кедендік режимдерді, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді бұзған, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Шекара Қызметі әскери қызметшісінің, өзге де әскерлердің, әскери құралымдардың әскери қызметшілерінің, ішкі істер органдары (полиция) қызметкерінің заңды өкіміне немесе талабына қасақана бағынбаған - Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің бөлімшесіне, әскери бөліміне, Шекара қызметіне, ішкі істер органына (полицияға), жергілікті басқару органына Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзету жөніндегі міндеттерді атқаратын әскери қызметшілерге, ішкі істер органдарының (полицияның) қызметкеріне немесе басқа да жеке тұлғаға; 5) кәсіпкерлік қызмет, сауда және қаржы, салық салу, кеден дела саласындағы құқық бұзушылықтар - Экономикалық тергеу қызметінің қызметкерлері; 6) басқарудың белгіленген тәртібіне және мемлекеттік билік институттарына қол сұғатын құқық бұзушылықтар, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет қызметкерлері - сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқық бұзушылықтар; 7) күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі күзет іс - шараларын жүргізу кезінде жасалған құқық бұзушылықтар-Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет
--	--	--

		қызметінің қызметкерлері; 8) прокурордың тиісті тапсырмалары немесе әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасауға уәкілеттік берілген лауазымды адамдар тарапынан өтініштер болған кезде - ішкі істер органдарының қызметкерлері Ішкі істер органына (полицияға) немесе өзге де мемлекеттік органға өзге де әкімшілік құқық бұзушылықтар болған кезде жасалуы мүмкін. 2. Континенттік қайраңда, Қазақстан Республикасының аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында құқық бұзушылық жасаған кезде жеке басы орнында белгіленбейтін, сондай-ақ континенттік қайраңда, Қазақстан Республикасының аумақтық суларында (теңізінде) және ішкі суларында заңсыз қызметті жүзеге асыру үшін пайдаланылатын әкімшілік құқық бұзушылық жасаған кемелер мен құралдар тексеру кезінде белгілеу мүмкін емес, Қазақстан Республикасының портына (шетелдік кемелер) жеткізуге жатады - құқық бұзушылықтың жолын кесу үшін, сондай-ақ құқық бұзушының жеке басын және ұсталған кемелердің, құқық бұзушылық жасау құралдарының тиесілігін анықтау және әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау үшін Қазақстан Республикасы порттарының біріне жіберіледі. 3. Жеткізу мүмкіндігінше қысқа мерзімде жүргізілуі керек. 4. Жеткізу туралы хаттама жасалады не әкімшілік құқық бұзушылық немесе әкімшілік ұстау туралы хаттамаға тиісті жазба жасалады. Адамды әкімшілік жауаптылыққа тарту үшін көзделген мерзімдерде жеткізуді жүзеге асыру мүмкін болмаған кезде өтініш білдірген органның (лауазымды адамның) атына жазбаша түрде не электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында жеткізу жүргізілмеуінің себептері көрсетілген хабарлама жіберіледі. 60-бап. Арнайы құралдар мен дене күшін
--	--	--

		қолдану 1. Қызметкерлердің дене күшін, оның ішінде күрестің жауынгерлік тәсілдерін, сондай-ақ арнаулы құралдарды, оның ішінде кісендерді, резеңке таяқтарды, Көзден жас ағызатын заттарды, алаңдататын әсер ететін жарық-дыбыстық құрылғыларды, үй-жайларды ашуға, көлікті мәжбүрлеп тоқтатуға арналған құрылғыларды, су атқыштарды, қызметтік жануарларды, броньды машиналарды және тізбесін Үкімет айқындайтын басқа да арнаулы көлік құралдарын қолдануға құқығы бар 8шін: 1) қоғамдық тәртіпті қорғау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы іс-қимыл жөніндегі қызметтік немесе қоғамдық борышты орындайтын жеке тұлғаларға, қызметкерлерге және өзге де адамдарға жасалған шабуылдарды тойтару; 2) кепілге алынғандарды босату, жаппай тәртіпсіздіктер мен қоғамдық тәртіпті топтық бұзушылықтардың (қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде ұстаудың белгіленген режимін топтық бұзушылықтар) жолын кесу, сондай-ақ түзеу мекемелерінен қашқандар немесе ұсталғандар және сотталғандарды, күдіктілер мен айыпталушыларды тергеу изоляторлары кезіндегі құқыққа қайшы әрекеттер; 3) Жеке тұлғаларға, ұйымдар мен мемлекеттік органдарға тиесілі ғимараттарға, үй-жайларға, құрылыстарға, көлік құралдарына, жер учаскелеріне жасалған шабуылды тойтару, сол сияқты оларды басып алудан босату үшін; 4) құқық бұзушыларды (сотталғандарды, күдіктілерді, айыпталушыларды және әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамдарды), егер олар қызметкерлерге, қоғамдық тәртіпті сақтау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі өздеріне жүктелген міндеттерді орындайтын өзге де адамдарға бағынбау немесе қарсылық көрсетсе, оларды құқық қорғау органдарына жеткізу үшін, ұсталғандарды, қамауға алынған адамдарды
--	--	---

		айдауылмен алып жүру және күзету, сондай-ақ әкімшілік қамауға алынған адамдар, сотталғандар, күдіктілер мен айыпталушылар не егер пайымдауға жеткілікті негіздер болса, олар қашып кетуі немесе басқаларға немесе өздеріне зиян келтіруі мүмкін, сондай-ақ қызметкерлерге заңмен жүктелген міндеттерді жүзеге асыруға қасақана кедергі келтіретін адамдарға қатысты; 5) өзіне және (немесе) денсаулығына немесе өміріне ауыр зиян келтіру қаупі төнген кезде қызметкердің өзін-өзі қорғау немесе өз отбасы мүшелерін қорғау мақсатында шабуылға тойтарыс беру; 6) қажетті қорғаныс, аса қажеттілік; 7) егер бұл құқық бұзушылықтың жолын кесу, құқық бұзушының жеке басын анықтау, сондай-ақ егер хаттама жасау міндетті болып табылса, оны сол жерде жасау мүмкін болмаған кезде әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасау мақсатында қажет болса, құқық бұзушыларды жеткізу; 8) егер жүргізуші қызметкердің тоқтату туралы заңды талаптарына бағынбаса, Көлік құралдарын зақымдау жолымен тоқтату. 1-1. Қызметкерлердің осы Заңда атыс қаруын және өзге де қаруды қолдануға рұқсат етілген барлық жағдайларда дене күшін, оның ішінде күрестің жауынгерлік тәсілдерін, сондай-ақ арнайы құралдарды қолдануға құқығы бар. 1-2. Арнайы құралдың түрі, оны қолданудың басталу уақыты мен қарқындылығы қалыптасқан жағдайды, құқық бұзушылықтың сипатын және құқық бұзушының жеке басын ескере отырып айқындалады. Әйелдерге, мүгедектік белгілері айқын адамдарға және кәмелетке толмағандарға қатысты, олар басқалардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін шабуыл жасаған, топтық шабуыл жасаған не қарулы қарсылық көрсеткен жағдайлардан басқа, оларға қарсы күрестің арнайы құралдары мен жауынгерлік тәсілдерін қолдануға
--	--	---

		тыйым салынады. 61-бап. Атыс қаруын және өзге де қаруды қолдану 1. Қызметкерлер атыс қаруын және басқа қаруды қолдануға құқылы: 1) жеке тұлғалардың өмірі мен денсаулығына қауіп төнген жағдайда оларды қылмыстық қол сұғушылықтардан қорғау, сол сияқты кепілге алынғандарды босату; 2) қызметкерлерге және олардың отбасы мүшелеріне, қоғамдық тәртіпті қорғау, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қылмысқа қарсы іс-қимыл жөніндегі қызметтік немесе қоғамдық борышты орындайтын адамдарға жасалған шабуылды тойтару; 2-1) атыс қаруын және өзге де қаруды, құқық қорғау органының арнаулы көлік құралын иемдену әрекетінің жолын кесу; 3) жеке тұлғалардың тұрғын үй-жайларына, құқық қорғау органдары күзететін объектілерге, мемлекеттік ұйымдардың үй-жайларына жасалған шабуылды тойтару, қызметтік немесе әскери нарядқа жасалған шабуылды тойтару; 4) қарсылық көрсететін не қылмыс жасау кезінде ұсталған, күзетпен қашқан адамдарды (әкімшілік қамауда ұсталғандардан басқа) ұстау, қарулы адамдарды ұстау; 5) егер жүргізуші қызметкердің заңды талаптарына бағынбаса және жеке тұлғалардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірсе, Көлік құралдарын зақымдау жолымен тоқтату; 6) өмірге немесе денсаулыққа нақты қатер төнген жағдайларда жануарлардың шабуылынан қорғау; 7) азаматтарды қаруды қолдану ниеті туралы ескертуге, дабыл сигналын беруге немесе көмекке шақыруға; 8) қажетті қорғаныстың және аса қажеттіліктің Барлық өзге де жағдайларында қолданылады. 2. Қарулы шабуыл жасау, қарулы қарсылық көрсету, кепілге алу, көлік құралдарын, оның ішінде әуе кемесін не топтық шабуыл жасау
--	--	--

		жағдайларын қоспағанда, әйелдерге, мүгедектік белгілері айқын адамдарға, кәмелетке толмағандарға, олардың жасы белгілі немесе айқын болған кезде оларға қатысты қару қолдануға тыйым салынады.
1.6	7-Бөлімге заңнамалық негіз.	ҚР ҚК 378-бабы: Билік өкілінің қызметтік қызметі туралы сыни пікірлері бар көпшілік алдында сөз сөйлеу қылмыстық жауаптылыққа әкеп соқпайды. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 4-бабы: Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызмет Мемлекеттік құпияларды немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын қызметті қоспағанда, қоғамдық пікір мен жариялылықты есепке алу қағидаттарына негізделеді. «Жол қозғалысы туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 54 - бабы: механикалық көлік құралының жүргізушісі жүргізушіден құжаттарды тексеруге, көлік құралының тоқтау себебін түсіндіруге, бұл ретте фото және бейнетүсірілім жүргізуге құқығы бар лауазымды адамнан алуға құқылы. Полиция қызметкерінің өзінің қызметтік міндеттерін атқару кезінде немесе олардың орындалуына байланысты іс-әрекеттерінің Аудио, фото және бейне жазбалары, бұл ретте оның арнамысы мен қадір-қасиетін жеке өзі де, жария түрде де қорлаумен қоса, материалды кейіннен БАҚ-та немесе телекоммуникация желілерінде орналастыруды қоса алғанда, қылмыстық жазаланатын іс-әрекет болып табылады. ҚР Қылмыстық кодексінің 378-бабы: 1 бөлім. Билік өкілін өзінің қызметтік міндеттерін атқару кезінде немесе олардың орындалуына байланысты қорлау-сексен айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не сексен сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не жиырма тәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады.

		2 бөлім. Бұқаралық ақпарат құралдарын немесе телекоммуникация желілерін пайдалана отырып немесе жария түрде жасалған дәл сол әрекет - жүз алпыс айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не жүз алпыс сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не қырық тәулікке дейінгі мерзімге қамауға алуға жазаланады. Полиция қызметкерінің өзінің қызметтік міндеттерін атқару кезінде немесе олардың орындалуына байланысты оның қызметіне құқыққа қарсы араласумен қатар жүретін іс-әрекеттерінің аудио, фото және бейне жазбалары заңдарда белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады. «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 14-бабы: б.2. ҚР заңнамалық актілерінде көзделген қызметкерлердің талаптарын барлық азаматтар мен лауазымды адамдар орындауға міндетті. Б.3. Қызметкерлердің заңды талаптарын орындамау, қорлау, қарсылық көрсету, зорлық-зомбылықпен қорқыту немесе олардың өміріне, денсаулығына, ар-намысы мен қадір-қасиетіне, мүлкіне, өзіне жүктелген міндеттерді орындауға кедергі келтіретін басқа да іс-әрекеттерге қол сұғу, сондай-ақ қызметкерлердің қызметтік міндеттерін атқаруына байланысты олардың отбасы мүшелерінің, жақын туыстарының өміріне, денсаулығына, ар-намысына, қадір-қасиетіне және мүлкіне қол сұғу міндеттер мен қызметтік борыш заңдарда белгіленген жауапкершілікке әкеп соғады. Б.5. Қызметкерлердің қызметіне заңмен тікелей уәкілеттік берілген адамдардан басқа ешкім араласуға құқылы емес. Қызметкерлердің қызметіне құқыққа қарсы араласу заңда белгіленген (қылмыстық, әкімшілік) жауаптылыққа әкеп соғады.
--	--	--

**10 БӨЛІМ. ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ
ЕНГІЗУГЕ БАЙЛАНЫСТЫ СОТ ПРАКТИКАСЫНЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН
МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ТҮСІНІКТЕМЕЛЕР**

8-кесте

№	Атауы	Мазмұны
1	Қызметтүрінің атауы	
1.1	НҚА	- «Қазақстан Республикасының сот жүйесі және судьяларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 25 желтоқсандағы №132 Конституциялық заңы [30]. - Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Азаматтық кодексі [31]. - «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 ақпандағы №387-ІІ Заңы [1]. - Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы Азаматтық процестік кодексі [32].
1.2	Мақсаты (Сипаттама, қосымша ақпарат)	ТЖ енгізілуіне байланысты соттарда туындаған сот практикасы жөніндегі мәселелерді назарға ала отырып, басшылыққа ала отырып: - Қазақстан Республикасы Конституциясының 81-бабымен; - «Қазақстан Республикасының сот жүйесі және судьяларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 25 желтоқсандағы № 132 Конституциялық заңының 17-бабы 2-тармағының 2) және 3) тармақшаларымен, 22-бабы 1-тармағының 3) тармақшасымен; - Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы отырысының 2019 жылғы 11 сәуірдегі №9 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы және кеңейтілген жалпы отырыстарының регламентімен; жеке және заңды тұлғалардың мүдделерін ескере отырып, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы отырысы ТҮСІНДІРЕДІ: Жалпы ережелер 1 - сұрақ. Қазақстан Республикасының Президенті енгізген ТЖ еңсерілмейтін күш мән-жайы болып табыла

	ма? Жауап: Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (АК) 359-бабының 2-тармағына сәйкес кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде міндеттемені орындамаған немесе тиісінше орындамаған адам, егер тиісті орындау еңсерілмейтін күштің, яғни осы жағдайларда төтенше және алдын алуға болмайтын мән-жайлардың (дүлей құбылыстар, әскери іс-қимылдар) салдарынан мүмкін невозможстігін дәлелдемесе, мүліктік жауаптылықта болады). Бұл норманың мағынасына сүйене отырып, еңсерілмейтін күш, бұл екі белгіге ие жағдай: - төтенше жағдай; - алдын алу мүмкін емес. Төтенше жағдай - бұл белгілі қоғамдық қатынастарға немесе құбылыстарға қарағанда күнделікті немесе қалыпты жағдайдан тыс ерекше, төтенше жағдай. Алдын алуға болмайтын жағдай - бұл азаматтық айналымға қатысушылардың көпшілігінің еркіне қарамастан, яғни борышкерге ұқсас қызметті жүзеге асыратын азаматтық айналымға кез келген қатысушы объективті түрде осы оқиғаның немесе құбылыстың немесе олардың салдарының басталуынан аулақ бола алмаған кезде болатын сөзсіз, жақын арада болатын оқиға немесе құбылыс. Еңсерілмейтін күш жағдайлары қылмыстық іс жүргізу заңнамасының нормаларында да көрініс тапты. Қазақстан Республикасы ҚПК-нің 45-бабы бірінші бөлігінің 4-тармағына сәйкес қылмыстық іс бойынша іс жүргізу одан әрі қылмыстық іс бойынша іс жүргізуге уақытша кедергі келтіретін еңсерілмейтін күш қолданылған жағдайларда сот қаулысымен тоқтатыла тұрады. Азаматтық және азаматтық процестік заңнамасын қолдану мәселелері 2 Сұрақ. Төтенше жағдайды еңсерілмейтін күштің мән-жайы ретінде анықтау, яғни оны заңды факт ретінде тану үшін сотқа жүгіну міндетті ме? Жауап: Жоғарыда аталған құқықтық актілер республикалық бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған, ашық, қолжетімді, жалпыға белгілі болып
--	--

	табылады. Демек, ТЖ «Қазақстан Республикасында төтенше жағдай енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 15 наурыздағы Жарлығымен енгізілген жалпыға белгілі факт болып табылады. Қазақстан Республикасы Азаматтық процестік кодексінің 76-бабының бірінші бөлігіне байланысты сот жалпыға белгілі деп таныған мән-жайлар дәлелдеуді қажет етпейді, бұл ретте белгілі бір аумақта, оның ішінде сотқа және іске қатысатын адамдарға кеңінен танымал болуына байланысты іс бойынша дәлелдеу нысанасына кірмейтін мән-жайлар жалпыға белгілі деп танылады. АПК-нің 306-бабына сәйкес сот заңды маңызы бар фактілерді өтініш берушінің осы фактілерді куәландыратын тиісті құжаттарды өзге тәртіппен алуы мүмкін болмаған кезде не жоғалған құжаттарды қалпына келтіру мүмкін болмаған кезде ғана белгілейді. ТЖ енгізу «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 ақпандағы № 387 Заңының 5-бабының 1-тармағында көзделген тәртіппен жарлық шығару жолымен жүзеге асырылды және өзге де құжаттамалық ресімдеуді талап етпейді. Яғни, төтенше жағдайдың енгізілуіне байланысты еңсерілмейтін күш мән-жайының болуының заңды фактісін анықтау үшін сотқа жүгіну талап етілмейді. 3 Сұрақ. Егер міндеттеменің бұзылуы ТЖ енгізілуіне байланысты туындаса, шарттың тарабы міндеттемені орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін жауапкершіліктен босатыла ма? Жауап: АК-нің 359-бабының 2-тармағына сәйкес кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде міндеттемені орындамаған немесе тиісінше орындамаған адам, егер тиісті орындау еңсерілмейтін күштің, яғни осы жағдайлар кезінде төтенше және алдын алуға болмайтын мән-жайлардың (<i>дүлей құбылыстар, әскери іс-қимылдар</i>) салдарынан мүмкін невожможстігін дәлелдемесе, мүліктік жауаптылықта болатыны анықталды. Демек, еңсерілмейтін күш мән-жайларының, атап айтқанда ТЖ енгізу шеңберінде қабылданған шаралар мен уақытша шектеулердің туындауынан туындаған міндеттемелерді орындамау мүліктік жауаптылыққа әкеп соқпайды.
--	---

	Азаматтық заңнама мүліктік жауапкершілікке шығындарды өтеуді, тұрақсыздық айыбын (айыппұл, өсімпұл) өндіріп алуды қамтиды. 4 Сұрақ. ТЖ салдарынан шарттық міндеттемелерді орындау мүмкін естігіне байланысты дауларды шешу кезінде соттар қандай қағидаттарды басшылыққа алуы тиіс? Жауап: Бұл жағдайда соттар қоғамдық келісім мен саяси тұрақтылық, бүкіл халықтың игілігі үшін экономикалық даму болып табылатын Республика қызметінің Конституцияда бекітілген негіз қалаушы қағидаттарынан шығатын болады. Конституция Республиканың бүкіл аумағында жоғары заңды күшке ие және тікелей қолданылады. Азаматтық кодекстің 8 - бабының 4-тармағына сәйкес жеке және заңды тұлғалар өздеріне тиесілі құқықтарды жүзеге асыру кезінде адал, ақылға қонымды және әділ әрекет етуге, заңнамада қамтылған талаптарды, қоғамның адамгершілік қағидаттарын, ал кәсіпкерлер-сондай-ақ іскерлік әдеп қағидаларын сақтауға тиіс. Бұл міндетті алып тастауға немесе шартпен шектеуге болмайды. Азаматтық құқықтық қатынастарға қатысушылардың адалдығы, парасаттылығы және іс-әрекеттерінің әділдігі болжанады. Заңнамамен бірқатар салаларда дауды сотқа дейінгі немесе соттан тыс реттеудің міндетті тәртібі белгіленген. 5 Сұрақ. Шарт тараптары ТЖ енгізілуіне байланысты міндеттемелерді орындамауға байланысты дауды сотқа дейінгі немесе соттан тыс реттеу тәртібін сақтауға тиіс пе? Жауап: Егер міндеттеме бұзылған болса немесе оны орындау еңсерілмейтін күш мән-жайларының салдарынан мүмкін болмаса, онда шарт тараптарының міндеттемелері ТЖ кезеңінде көрсетілген бөлікте өзгертілген (ұзартылған) деп есептелуі мүмкін. Еңсерілмейтін күш әсерінің салдарын қабылдамаған кезде іс жүзінде бір тараптың осыдан туындайтын барлық құқықтық салдарлармен шартты орындаудан бас тартуы орын алады. АК-нің 404 - бабының 4-тармағына сәйкес, шартты орындаудан біржақты бас тартқан жағдайда тарап бұл туралы екінші тарапқа бір айдан кешіктірмей ескертуге
--	--

	тиіс. Тарап шартты бұзу туралы талапты екінші тараптың шартты өзгерту немесе бұзу туралы ұсыныстан бас тартуын алғаннан не ұсыныста немесе заңнамада не шартта көрсетілген мерзімдерде жауап алмағаннан кейін ғана, ал бұл мерзімдер болмаған кезде - отыз күн мерзімде (АК-нің 401-бабының 2-тармағы) сотқа мәлімдей алады. Заңнаманың жекелеген нормаларында, іскерлік айналымның әдет-ғұрыптарында заңнамада белгіленген тәртіппен (мысалы, АК-нің 706-бабының тәртібімен) сотқа жүгінгенге дейін талап қою көзделген. АК-нің 5-бабына сәйкес заңнамамен немесе келісіммен тікелей реттелмеген қатынастарға ұқсас қатынастарды (заң ұқсастығын) реттейтін азаматтық заңнама нормалары қолданылады. Көрсетілген жағдайларда заң ұқсастығын пайдалану мүмкін болмаған кезде тараптардың құқықтары мен міндеттері азаматтық заңнаманың жалпы принциптері мен мағынасын және адалдық, парасаттылық пен әділеттілік талаптарын (құқық ұқсастығы) негізге ала отырып айқындалады. Осылайша, соттар дауды сотқа дейінгі немесе соттан тыс реттеу тәртібін сақтамауына байланысты АІЖК-нің 152-бабы бірінші бөлігінің 1) тармақшасының негізінде осындай талап арыздарды (арыздарды) қайтаруға құқылы және мұндай тәртіпті қолдану мүмкіндігі жойылған жоқ. 6 Сұрақ. Төтенше жағдай ескіру мерзімін есептеуге қалай әсер етеді? Жауап: АК-нің 182-бабы 1-тармағының 1) тармақшасына сәйкес ТЖ енгізу талап қою мерзімінің өтуін тоқтата тұрады. 7 Сұрақ. Төтенше жағдай процедуралық мерзімдерді ұзартуға және қалпына келтіруге қалай әсер етеді? Жауап: АПК-нің 126-бабының негізінде талап арыздарды (арыздарды), апелляциялық және жеке шағымдарды, заңды күшіне енген сот актілерін кассациялық тәртіппен қайта қарау туралы өтінішхаттарды беру мерзімдері, сондай-ақ ТЖ кезеңінде өткізіп алынған өзге де процесік мерзімдер ұзартылуы және сот қалпына келтіруі мүмкін. 8 Сұрақ. Егер міндеттеменің орындалмауы ТЖ енгізілуіне байланысты болса, оны орындау мерзімін өзгертуге бола
--	---

	ма? Жауап: Егер міндеттемені орындамау еңсерілмейтін күштің әрекетіне байланысты болса, онда мүдделі тарап АК-нің 24-тарауында көзделген тәртіппен (шартты өзгерту және бұзу) міндеттемені орындау мерзімін өзгертуді талап етуге құқылы. 9 Сұрақ. «Мемлекеттік сатып алудың арнайы тәртібін айқындау туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2020 жылғы 20 наурыздағы №127 қаулысының (қаулы) 9-1-тармағы ережесінің талап арыздарын қабылдаудан бас тарту үшін негіз болып табыла ма. Жауап: Қаулының 9-1-тармағының бірінші бөлігіне сәйкес жеңімпаздар айқындаған әлеуетті өнім берушілер мемлекеттік сатып алу туралы шарт жасасудан жалтарған немесе өнім беруші ТЖ енгізу салдарынан туындаған шарттық міндеттемелерді орындамаған не тиісінше орындамаған жағдайларда, Тапсырыс беруші мұндай әлеуетті өнім берушілерді немесе өнім берушілерді сатып алуға жосықсыз қатысушылар тізіліміне енгізу және оларға айыппұл санкцияларын қолдану жөнінде шаралар қолданбайды. Қаулы тапсырыс берушіге: 1) Тапсырыс берушіні мемлекеттік сатып алуға жосықсыз қатысушы деп тану туралы және 2) айыппұл санкцияларын өндіріп алу туралы талаптар қоюға тыйым салады. Тапсырыс беруші осындай талап қойған жағдайда судья азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қарауға жатпайтын ретінде талап қою арызын қабылдаудан бас тартады. АПК-нің 151-бабы бірінші бөлігінің 1) тармақшасына сәйкес судья, егер ол азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қарауға және шешілуге жатпаса, талап қою арызын қабылдаудан бас тартады. Мемлекеттік сатып алу туралы заңнамаға сәйкес туындаған немесе туындайтын қатынастар бойынша қаулының 9-1-тармағының төртінші бөлігіне сәйкес тапсырыс берушілер заңнамада белгіленген тәртіппен қаулының 9-1-тармағының бірінші бөлігінен туындайтын шараларды қабылдайды. Өнім берушіні мемлекеттік сатып алуға жосықсыз қатысушы деп тану туралы және айыппұл санкцияларын
--	--

	өндіріп алу туралы талап қоюға тыйым салу туралы қаулының 9-1-тармағының бірінші бөлігі өнім берушінің шарттық міндеттемелерді орындамауы не тиісінше орындамауы ТЖ енгізілуінен туындаған Мемлекеттік сатып алу туралы заңнамаға сәйкес жасалған шарттарға да қолданылады. Қылмыстық және қылмыстық процестік заңнамасын қолдану мәселелері 10сұрақ. Сотталушыларды күзетпен ұстау мерзімдерін және ТЖ енгізілуіне байланысты соттар іс жүргізуді тоқтатқан қылмыстық істер бойынша өзге де іс жүргізу мерзімдерін есептеу тәртібі қандай? Жауап: Іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұру кезеңінде сотталушыны бұлтартпау шарасы ретінде күзетпен ұстау уақыты оны күзетпен ұстаудың жалпы мерзіміне есептеледі. Осыған байланысты соттар ҚПК-нің 342-бабының қылмыстар туралы қылмыстық істер бойынша сотталушыны қамауда ұстау мерзімі іс сотқа келіп түскен күннен бастап және үкім шығарылғанға дейін алты айдан аспайтыны туралы талаптарын қатаң сақтауы тиіс. Сондай-ақ, ҚПК-нің 342-бабының екінші бөлігінің ауыр қылмыстар туралы істер бойынша сот өз қаулысымен қамауда ұстау мерзімін он екі айға дейін ұзартуға құқылы екендігі туралы талаптарының сақталуын қамтамасыз ету қажет. ҚПК-нің 342-бабында көрсетілген қамауда ұстау мерзімдері аяқталған жағдайда сот сотталушыға бұлтартпау шарасын үй қамағына алуға немесе өзге де бұлтартпау шарасына өзгертуге тиіс. Іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұру кезеңінде адамды Қазақстан Республикасы ҚК 71-бабында көзделген қылмыстық жауаптылыққа тартудың ескіру мерзімі аяқталған жағдайда, ҚПК 35-бабының бірінші бөлігінің 4) тармақшасына және ҚПК 45-бабының алтыншы бөлігіне сәйкес тоқтатылған іс ҚПК 35-бабының төртінші бөлігінде белгіленген жағдайларды қоспағанда, тоқтатылуға жатады. ТЖ енгізілуіне байланысты іс жүргізу тоқтатыла тұрған істі қарау мерзімдерін есептеу кезінде ҚПК-нің 45-бабының төртінші бөлігіне сәйкес ҚПК-нің 322-бабының бесінші бөлігінде, 425-бабында және 492-бабының үшінші бөлігінде көзделген істі қарау мерзімдері бірінші,
--	---

		апелляциялық және кассациялық сатылардағы соттарда бүкіл мерзімге үзілетінін негізге алу қажет іс бойынша іс жүргізуді тоқтата тұру. IV. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнаманы қолдану мәселелері 11 Сұрақ. Егер ТЖ кезеңінде құжаттардың (жеке куәліктің, көлік құралын басқару құқығына жүргізуші куәлігінің) қолданылу мерзімі аяқталса, ҚР ӘҚБтК-нің 492 және 612-баптары бойынша құқық бұзушылық құрамы құрыла ма? Жауап: ТЖ қолданылу кезеңінде құжаттардың қолданылу мерзімі өткен кезде, егер мемлекеттік қызметті алу форматы мүдделі тұлғаның тікелей қатысуын, ал мұндай мемлекеттік қызметті портал арқылы алу мүмкіндігін талап етсе, іс бойынша іс жүргізу құқық бұзушылық құрамының болмауына байланысты тоқтатылуға жатады. 12 Сұрақ. ТЖ режимін бұзуға байланысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді оның қолданысы тоқтатылғаннан кейін тоқтату тәртібі қандай? Жауап: «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 21-бабына сәйкес ТЖ режимін қамтамасыз ету мақсатында қабылданған және жеке тұлғалардың құқықтары мен бостандықтарын, сондай-ақ заңды тұлғалардың құқықтарын уақытша шектеуге байланысты нормативтік құқықтық актілер заңнамада белгіленген тәртіппен және мерзімдерде күшін жояды. ТЖ қолданысын тоқтату ТЖ режимін бұзуға байланысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді тоқтатуға әкеп соғады. ҚР ӘҚБК 741-бабы бірінші бөлігінің 3) тармағына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізу басталмайды, ал басталған іс мынадай мән-жайлардың кем дегенде біреуі болған кезде тоқтатылуға жатады: заңның немесе оның әкімшілік жауаптылықты белгілейтін жекелеген ережелерінің күшін жою. ҚР ӘҚБтК-ң 809-бабына сәйкес ҚР ӘҚБтК 741 және 742-баптарында көзделген мән-жайлардың кем дегенде біреуі болған кезде іс жүргізуінде іс жатқан лауазымды адам әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді тоқтату туралы қаулы шығарады.
--	--	--

		Іс жүргізу басталған, бірақ іс жүргізу шешімі қабылданбаған әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша ТЖ тоқтатылғаннан кейін оларды іс жүргізудегі лауазымды адамдар немесе сот тоқтатуға тиіс. Бұл түсіндірулер толық сипатта болмайды. Сот практикасының өзге де мәселелері туындауына қарай Жоғарғы Сот қажет болған жағдайда оларды өзгертетін және толықтыратын болады.
--	--	--

Ұсыныстар

Халықаралық тәжірибеде қоғамдық-бұқаралық іс-шараларды, соның ішінде демонстрацияларды сүйемелдеу үшін арнайы полиция бөлімшелерін құру тәжірибесі кең таралған. Мұндай бөлімшелер төтенше жағдайлардың өршу белгілері мен қауіптерін зерттеу бойынша арнайы дайындықтан өтеді. Сондай-ақ, қызметкерлер келіссөздер жүргізу әдістеріне, көпшілікті басқаруға, шектеу құралдарын пайдалану ережелеріне оқытылады.

«Қоғамдық-бағдарланған сервистік полиция» функциялары мен бұқаралық іс-шаралардың, әсіресе демонстрациялар мен шерулердің қауіпсіздігін бақылаудың үйлесуі жағымсыз салдары мен теріс имиджіне әкелетінін атап өткен жөн. Халықаралық тәжірибеде Францияның осындай жағымсыз тәжірибесі келтірілген.

Осыған байланысты ірі қалаларда (республикалық маңызы бар қалаларда) бұқаралық іс-шаралар қауіпсіздігін қорғау үшін арнайы бөлімшелер құру ұсынылады.

Бұл топ арнайы дайындықтан өтіп, тәуекелдерді бағалау және көпшілікті басқару әдістеріне, сондай-ақ бейбіт жиналыстарға құқықты қамтамасыз етудің халықаралық стандарттарына мамандануы керек. Мұндай арнайы бөлімшеге қажеттілік халықтың азаматтық белсенділігінің өсуіне байланысты ұлғаятын болады. Егер учаскелік және патрульдік полицейлер өз бөлімшелерінің аумағында өтетін мәдени-бұқаралық және спорттық іс-шараларға тартылуы мүмкін болса, онда олардың бейбіт жиналыстар өткізудегі рөлі профилактикалық болуы тиіс.

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ

1. Төтенше жағдай: түсінігі, мазмұны және негізгі сипаттамалары.
2. ТЖ режимін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік басқарудың арнаулы органдары.
3. «Аудан комендатурасы» терминінің түсінігі.
4. «Дағдарыс жағдайы» терминінің түсінігі.
5. Әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдайлардың типологиясы.
6. Табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың себептері.
7. Қылмыстық құқық бұзушылық туралы арыздар мен хабарламаларды қабылдау, есепке алу және тіркеу тәртібі.
8. Төтенше жағдайды енгізу және жою тәртібі.
9. Өнеркәсіптік объектілер мен инфрақұрылым объектілерін террористік әсерлерден қорғау.
10. Техникалық және технологиялық жүйелердің қауіптілігінен қорғау принциптері, әдістері мен құралдары.
11. ТЖ кезінде қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету бойынша ПО мен халықтың өзара іс-қимылы.
12. Өрттер: пайда болуы және дамуы.
13. ТЖ кезінде мемлекеттік органдардың бұқаралық ақпарат құралдарымен өзара іс-қимылына қатысу нысандары.
14. Өрттің жағымсыз факторларының адамдар мен материалдық құндылықтарға қауіптілігі.
15. ТЖ кезінде халықты хабардар ету жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру кезінде коммуникациялық құралдарды пайдалану тәртібі.
16. Тұрғын және қоғамдық ғимараттардағы өрттер: жағымсыз салдардың алдын алу, сөндіру және жою сипаттамалары, ерекшеліктері, әдістері.
17. Аудан комендатурасы кезінде БАҚ өкілдерін аккредиттеу тәртібі.
18. ТЖ кезіндегі алғашқы медициналық және психологиялық көмек.
19. ТЖ кезеңінде бұқаралық ақпарат құралдарын бақылауды жүзеге асыру жөніндегі шаралар.
20. Түрлі сипаттағы ТЖ жою кезінде авариялық-құтқару жұмыстарын жүргізу ерекшеліктері.
21. ТЖ режимін кім енгізеді?
22. ТЖ режимінде қабылданатын ТЖ жою жөніндегі негізгі шаралар.
23. «ТЖ режимін бұзу» ҚР ӘҚБК 476-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылық құрамы.
24. ТЖ енгізудің негізгі кезеңдері.
25. Төтенше жағдайдың тоқтатылуының құқықтық салдары.
26. ТЖ енгізілген жерде халықаралық гуманитарлық көмектің бөлінуін және пайдаланылуын бақылауды жүзеге асыратын органдар.

27. ТЖ жоюдың ұйымдастырушылық негіздері.
28. ТЖ режимін енгізу туралы Жарлықты қарау мерзімі.
29. Төтенше жағдай режимін енгізу негізі.
30. Төтенше жағдай режимін ұзартудың негіздері мен тәртібі.
31. ТЖ залалын ескере отырып, әлеуметтік-экономикалық дамуды болжау.
32. ПО қызметкерлерін кәсіби даярлау-бұл?
33. ТЖ енгізу уақыты мен мерзімін кім анықтайды?
34. ҚР ӘҚБК 478-бабында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтың құрамы ТЖ кезінде құқықтық тәртіпті бұзуға түрткі болатын әрекеттер.
35. Төтенше жағдай режимі енгізілген жердің шекарасын кім анықтайды?
36. Жеке қорғаныс құралдары.
37. Төтенше жағдайдағы ПО басшылығының рөлі.
38. Эвакуациялық іс-шараларды ұйымдастыру және жүзеге асыру.
39. ТЖ әрекетін ұзартуға негіз.
40. ТЖ кезеңін анықтау және бағалау.
41. Аса маңызды болып табылатын күзет объектілері.
42. ТЖ қамтамасыз ету бойынша Мемлекеттік басқарудың арнайы органдарын құру мақсаты.
43. ТЖ халықты қорғау негіздері.
44. Коменданттық сағат?
45. ТЖ режимін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік басқарудың арнаулы органдарының түрлері.
46. ТЖ режимін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік комиссияның негізгі міндеттері.
47. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелеріндегі мораль, адамгершілік, этика ұғымы.
48. ТЖ алдын алу мен жоюдың бірыңғай мемлекеттік жүйесі.
49. Коменданттық сағат талаптарын бұзған азаматтарды ұстау мерзімі.
50. ТЖ режимін бұзғаны үшін әкімшілік қамауға алу мерзімі.
51. Техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар.
52. Табиғи сипаттағы төтенше жағдайлар.
53. ТЖ жіктелуі.
54. Ерекше жағдайларда күштер мен құралдарды басқару.
55. Ерекше жағдайларда арнайы жедел жоспарларды түзету кезеңділігі.
56. ТЖ кезінде халықты қорғау негіздері.
57. ТЖ кезеңін анықтау және бағалау.
58. ҚР ТЖМ, оның мақсаты, құрамы және құрылымдық аумақтық органдары.
59. Жер сілкінісі кезіндегі ПО қызметкерлерінің әрекеттері.
60. Су тасқыны кезіндегі ПО қызметкерлерінің әрекеттері.
61. ПО қызметкерлерінің селдер, көшкіндер кезіндегі іс-әрекеттері.
62. ПО қызметкерлерінің дауыл, қар көшкіні, боран кезіндегі әрекеттері.

63. ПО қызметкерлерінің әлеуметтік сипаттағы ТЖ-ны оқшаулау және жою жөніндегі бірінші кезектегі іс-қимылдары.
64. Қазақстан Республикасының Президенті енгізген ТЖ еңсерілмейтін күш мән-жайы болып табыла ма?
65. Төтенше жағдайды еңсерілмейтін күштің мән-жайы ретінде анықтау, яғни оны заңды факт ретінде тану үшін сотқа жүгіну міндетті ме?
66. Егер міндеттеменің бұзылуы ТЖ енгізілуіне байланысты туындаса, шарттың тарабы міндеттемені орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін жауапкершіліктен босатыла ма?
67. ТЖ салдарынан шарттық міндеттемелерді орындау мүмкін естігіне байланысты дауларды шешу кезінде соттар қандай қағидаттарды басшылыққа алуы тиіс?
68. Төтенше жағдай ескіру мерзімін есептеуге қалай әсер етеді?
69. Төтенше жағдай процедуралық мерзімдерді ұзартуға және қалпына келтіруге қалай әсер етеді?
70. Сотталушыларды күзетпен ұстау мерзімдерін және ТЖ енгізілуіне байланысты соттар іс жүргізуді тоқтатқан қылмыстық істер бойынша өзге де іс жүргізу мерзімдерін есептеу тәртібі қандай?
71. Қылмыстық процесте Қазақстан Республикасы Президентінің «2020 жылға арналған нақтыланған республикалық бюджет туралы» Жарлығы 2020 жылғы 1 сәуірден бастап жаңа айлық есептік көрсеткішті белгілеу бөлігінде қалай қолданылады?
72. Егер ТЖ кезеңінде құжаттардың (жеке куәліктің, көлік құралын басқару құқығына жүргізуші куәлігінің) қолданылу мерзімі аяқталса, ҚР ӘҚБтК-нің 492 және 612-баптары бойынша құқық бұзушылық құрамы құрыла ма?
73. ТЖ режимін бұзуға байланысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді оның қолданысы тоқтатылғаннан кейін тоқтату тәртібі қандай?
74. Күзетілетін объектіге шабуыл жасалған жағдайда ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері.
75. ПО қызметкерлерінің жеке қауіпсіздігіне қол сұғу кезіндегі іс-әрекеттері.
76. Күдікті адамдарды тексеру кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері.
77. Құқық бұзушыны ұстау мен жеткізудің іс жүргізу тәртібі.
78. ТЖ кезінде құқық бұзушыны ұстау негіздері.
79. Құқық бұзушының әрекеттерін бейнетіркеуішке тіркеу.
80. Жарылыс қаупі төнген кезде ПО қызметкерлерінің әрекеттері.
81. Апаттар, апаттар мен апаттар туындаған кезде ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері.
82. ПО қызметкерлерінің эпидемиялар мен эпизоотиялар кезіндегі іс-әрекеттері.
83. Күдікті зат анықталған кезде ПО қызметкерлерінің әрекеттері.

84. Қауіп жазбаша нысанда түскен кезде ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері.
85. Жарылғыш құрылғы жарылған кезде ПО қызметкерлерінің әрекеттері.
86. Төтенше жағдай кезінде алған жарақаттар кезінде азаматтарға алғашқы дәрігерге дейінгі көмек көрсету.
87. ПО қызметкерлерінің ТЖ кезінде азаматтармен өзара қарым-қатынасы.
88. ТЖ кезіндегі әкімшілік полицияның негізгі міндеттері.
89. Тергеу органдарының негізгі міндеттері.
90. Тергеу органдарының негізгі міндеттері.
91. Негізі дене күшін, арнайы құралдар мен қаруды қолдану.
92. Құқық бұзушыны көлік құралымен жеткізу кезіндегі ПО қызметкерлерінің іс-әрекеттері.
93. Құқық бұзушыны жаяу жеткізу кезіндегі ПО қызметкерлерінің әрекеттері.
94. Төтенше жағдай кезінде міндетті мемлекеттік күзетке жататын объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету.
95. Төтенше жағдай кезінде адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың басымдығы.
96. Төтенше жағдай енгізілген кездегі ішкі істер органдарының функциялары.
97. Төтенше жағдайдың құқықтық режимі.
98. Құқық бұзушыны тексеру, тексеру.
99. Төтенше қажеттілік?
100. Қол сұғушылық жасаған адамды ұстау дегеніміз не?

ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ

1. Қазақстан Республикасының аумағында төтенше жағдай енгізіледі?

- A) ҚР Президентінің Жарлығымен;
- B) ҚР Премьер-Министрімен;
- C) облыс әкімімен;
- D) ҚР Үкіметімен;
- E) ҚР Конституциялық Кеңесімен.

2. Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында төтенше жағдай қандай мерзімге енгізіледі?

- A) 10 күн;
- B) 20 күн;
- C) 30 күн;
- D) 40 күн;
- E) 50 күн.

3. Төтенше жағдай режимі енгізілуі мүмкін аумақ?

- A) тек ҚР;
- B) ҚР аумағында және оның жекелеген жерлерінде;
- C) тек бөлек кентте немесе қалада;
- D) A)-C) тармақтарында көрсетілген барлық жағдайларда және іргелес мемлекеттердің аумағында;
- E) тек ауылдық жерлерде.

4. Төтенше жағдай режимін кім енгізеді?

- A) ҚР Президенті;
- B) ҚР Парламенті;
- C) Президент ҚР аумағында-өзінің әкімшілік аумақтарында;
- D) Парламент ҚР аумағында, ал Үкімет жекелеген жерлерде;
- E) тек Президент және облыстық деңгейдегі әкімдер.

5. Төтенше жағдай режимінде қандай негізгі шараларды қолдануға болады?

- A) аса маңызды объектілерді күзетуді күшейту, көлік құралдарының қозғалысын шектеу, бұқаралық іс-шаралар өткізуге және алкогольдік ішімдіктерді сатуға тыйым салу;
- B) митингілер, демонстрациялар, шерулер мен ереуілдер өткізуге тыйым салу;
- C) баспасөз бостандығын шектеу, коменданттық сағат және жоғарыда аталған A) - B) тармақшаларындағы барлық шаралар ;

- D) материалдық және мәдени құндылықтарды қауіпсіз аудандарға эвакуациялау;
E) B) және D) тармақтарында көрсетілген шаралар.

6. ТЖ енгізілген жерде халықаралық гуманитарлық көмектің бөлінуін және пайдаланылуын бақылауды кім жүзеге асырады?

- A) ҚР Үкіметі құратын ҚР халықаралық гуманитарлық көмек мәселелері жөніндегі комиссия;
B) ҚР Президентінің Жарлығымен құрылатын мемлекеттік комиссия;
C) жер бедерінің коменданты;
D) ТЖМ;
E) жергілікті атқарушы органдар.

7. Парламент ТЖ режимін енгізу туралы Жарлықты қай мерзімде қарайды?

- A) 12 сағат ішінде;
B) 24 сағат ішінде;
C) 48 сағат ішінде;
D) 7 сағат ішінде;
E) Жарлық қарауға жатпайды.

8. Төтенше жағдай режимін енгізу туралы шешім қабылдаған кезде Президент кіммен кеңеседі?

- A) Премьер-Министрмен;
B) Парламент палаталарының өкілдерімен;
C) ТЖ Министрімен;
D) A) - C) тармақтарында көрсетілгендердің барлығымен;
E) Премьер-Министрмен және ҚР Парламенті палаталарының төрағаларымен.

9. Комитеттің ТЖ режимінің қолданылу кезеңінде ұйым басшыларын жұмыстан шеттетуге құқығы бар ма?

- A) иә;
B) тек аумақтық әкімдіктің келісімі бойынша;
C) жоқ;
D) тек прокурордың келісімі бойынша;
E) тек жедел штаб бастығының келісімі бойынша.

10. ТЖ режимін енгізуге не негіз болып табылады?

- A) конституциялық құрылысты өзгерту әрекеттері, жаппай тәртіпсіздіктер, ұлтаралық қақтығыстар;

- В) мемлекеттік шекарадан өту;
- С) табиғи апаттар, дағдарыстық экологиялық жағдайлар, эпидемиялар, эпизоотиялар;
- Д) А) - С) тармағында көрсетілгендердің барлығы;
- Е) тек В) және С) тармақтарында көрсетілгендер.

11. Төтенше жағдай енгізу уақыты мен мерзімін кім анықтайды?

- А) тек Президент;
- В) облыс әкімі және Президент;
- С) Премьер-Министр;
- Д) А) - С) тармағында көрсетілгендердің барлығы;
- Е) тек В) - С) тармақтарында көрсетілген адамдар.

12. Төтенше жағдай режимі енгізілген жердің шекарасын кім анықтайды?

- А) Президент;
- В) Әкім;
- С) Премьер-Министр;
- Д) А) - С) тармақтарында көрсетілгендердің барлығы;
- Е) тек В) - Д) тармақтарында көрсетілгендер.

13. Төтенше жағдай режимін ұзартуға кім құқылы?

- А) ТЖ режимі ұзартылмайды;
- В) Әкім;
- С) Президент;
- Д) Премьер-Министр;
- Е) А) - С) тармақтарында көрсетілген барлық адамдар.

14. Төтенше жағдай режимін қанша уақытқа ұзартуға болады?

- А) ұзартылмайды;
- В) 30 тәулікке дейін;
- С) 60 тәулікке дейін;
- Д) ҚР бүкіл аумағында 30 тәулік және жекелеген жерлерде 60 тәулік;
- Е) ҚР бүкіл аумағында 60 тәулік және жекелеген жерлерде 30 тәулік.

15. Қандай күзет объектілері ерекше маңызды?

- А) гидротехникалық құрылыстар, энергетика объектілері, көлік объектілері;
- В) азық-түлікөнімдерін, мұнай өнімдерін қайта өңдеуобъектілерінөндіружөніндегіөнеркәсіптіккәсіпорындар;
- С) Қаруды, жарылғыш және улы заттарды сақтау объектілері;
- Д) тек А) және С) тармақтарында көрсетілген объектілер;

Е) А) - С) тармақтарында тізімделгендердің барлығы.

16. Коменданттық сағат - бұл?

- А) арнайы рұқсатсыз қоғамдық орында болуға тыйым салынатын тәулік уақыты;
- В) түнгі уақытта үйден тыс жерде болуға тыйым салу;
- С) комендатура белгілеген жерлерде түнгі уақытта арнайы рұқсатсыз болуға тыйым салу;
- Д) комендатура арнайы рұқсатсыз қоғамдық орында болуға рұқсат беретін уақыт;
- Е) 24-тен 06 сағатқа дейін үйден тыс жерде пайда болуға тыйым салу.

17. ТЖ режимін енгізуге ҚР Конституциясын бұза отырып, билікті күштеп басып алуға бағытталған әрекеттер негіз бола ма?

- А) жоқ;
- В) иә;
- С) иә, бірақ тек әскери төңкеріс жағдайында;
- Д) иә, егер себеп ұлтаралық қақтығыстар болса;
- Е) иә, С) - Д) тармағында көрсетілген жағдайда.

18.

Жергілікті өкілді органдар ТЖ туындаған кезде адамдар әкімшілік жауапкершілікке тартылуы мүмкін қағидаларды белгілей ала ма?

- А) Иә, ҚР ӘҚБтК баптары бойынша;
- Б) жоқ;
- С) ҚР ӘҚБтК 362-бабы бойынша;
- Д) ҚР ӘҚБтК 363-бабы бойынша;
- Е) тек ҚР ӘҚБтК 362 және 363-баптары бойынша.

19. Қоғамдық тәртіпті бұзушыларды ТЖ режимі енгізілген аумақтан шығару туралы шешім қабылдауға бола ма?

- А) иә;
- Б) жоқ;
- С) ТЖ режимі енгізілген орынның тұрғындары болып табылмайтын адамдар ғана;
- Д) бұрын сотталған адамдар ғана;
- Е) тек қылмыстық құқық бұзушылық белгілеріне жататын әрекеттер үшін.

20. Коменданттық сағат талаптарын бұзған азаматтар қандай мерзімге ұсталуы мүмкін?

- А) 3 сағатқа дейін, ал құжаттары жоқ азаматтар - 24 сағатқа дейін;

- B) 3 сағатқа дейін, ал құжаттары жоқ азаматтар - 48 сағатқа дейін;
- C) 3 сағатқа дейін, ал құжаттары жоқ азаматтар - коменданттық уақыт аяқталғанға дейін;
- D) әрқашан коменданттық сағат аяқталғанға дейін ұсталады;
- E) коменданттық уақыт аяқталғанға дейін, ал құжаттары жоқ азаматтар-48 сағатқа дейін;

21. Төтенше жағдай режимін бұзғаны үшін кім әкімшілік жауапкершілікке тартылуы мүмкін?

- A) Жеке және заңды тұлғалар;
- B) жеке тұлғалар;
- C) заңды тұлғалар;
- D) жеке, лауазымды және заңды тұлғалар;
- E) жеке, лауазымды және заңды тұлғалар мен әскери қызметшілер.

22. ТЖ режимін бұзғаны үшін азаматтарды әкімшілік қамауға алудың ең жоғары мерзіміне қандай?

- A) 48 сағатқа дейін;
- B) 3 тәулікке дейін;
- C) 15 тәулікке дейін;
- D) 30 тәулікке дейін;
- E) 45 тәулікке дейін.

23. ТЖ кезінде қандай уақытша шектеулер үшін әкімшілік жауапкершілік қарастырылған?

- A) негізгі үшін;
- B) қосымша, негізгі және қосымша үшін;
- C) ҚР ӘҚБтК көзделген шектеулер үшін;
- D) ҚР ӘҚБтК көздеген шектеулер үшін, сондай-ақ негізгі және қосымша шектеулер үшін;
- E) негізгі және қосымша үшін.

24. ТЖ кезінде қару саудасына жол беріле ме?

- A) жоқ;
- B) иә;
- C) ТЖ режимі енгізілген жергілікті жердің комендатурасының рұқсаты бойынша;
- D) тек ҚР Үкіметінің рұқсатымен;
- E) тек ПД бастығының рұқсатымен.

25. ТЖ кезінде мемлекеттік басқарудың арнайы органдары қандай нормативтік актімен құрылады және олардың өкілеттіктері айқындалады?

- A) тек ҚР Президентінің Жарлығымен;
- B) ҚР Үкіметінің Қаулысымен;
- C) комендатурамен;
- D) жекелеген жерлерде - аумақтық әкім, ал бүкіл аумақта – ҚР Президенті;
- E) ҚР-Президенті;

26. Төтенше жағдай комендантын кім тағайындайды?

- A) облыс әкімі;
- B) ҚР Үкіметі;
- C) ҚР Президенті;
- D) ҚР Парламенті;
- E) облыс мәслихаты.

27. ҚР қолданыстағы «Төтенше жағдай туралы» Заңы қашан қабылданды?

- A) 1993 жылы;
- B) 1995 жылы;
- C) 2000 жылы;
- D) 2003 жылы;
- E) 2007 жылы.

28. Төтенше жағдай комендатурасын құруға кім құқылы?

- A) облыс әкімі;
- B) ҚР Үкіметі;
- C) ҚР Президенті;
- D) ҚР Парламенті;
- E) облыс мәслихаты.

29. Мерзімі аяқталғанға дейін төтенше жағдай режимін жоюға кім құқылы?

- A) ҚР Президенті;
- B) Президент тек ішінара күшін жоя алады;
- C) ҚР Парламенті;
- D) ҚР Президенті Премьер-Министрмен келісім бойынша;
- E) ҚР Президенті ҚР Парламенті палаталарының төрағаларымен, Премьер - Министрмен ресми консультациялардан кейін.

30. ТЖ режимін бұзғаны үшін әкімшілік құқық бұзушылық бойынша іс қозғауға кімнің құқығы бар?

- A) тек ПО;
- B) ПО және ТЖ жергілікті комендатурасы;
- C) тек ТЖ комендатурасы;
- D) барлық құқық қорғау органдары;
- E) ПО, ТЖ жергілікті жерінің комендатурасы.

31. ТЖ режимінің іс-шаралары қалай қаржыландырылады?

- A) Үкімет резервінен және жергілікті атқарушы орган резервінен;
- B) тек Үкімет резервінен;
- C) ҚР Парламенті бекіткен ҚР Президентінің төтенше бюджетінен ғана;
- D) тек жергілікті бюджет есебінен;
- E) тек Үкімет пен гуманитарлық көмек есебінен.

32. ҚАЖ органдарының күштері мен құралдарына басшылық ерекше жағдайларда жүзеге асырылады:

- A) арнайы жедел жоспарлар бойынша бастық;
- B) арнайы құрылатын жедел штаб;
- C) ҚАЖ органының бастығы;
- D) ТЖМ бөлімшелері;
- E) A) - D) тармақтарында көрсетілгендердің барлығы.

33. Төтенше жағдайлар қалай сипатталады?

- A) әлеуметтік саяси және діни қақтығыстар;
- B) табиғи апаттар;
- C) техногендік сипаттағы авариялар;
- D) эпидемиялар мен эпизоотиялар;
- E) B) - D) тармақтағында көрсетілгендердің барлығы.

34. ҚАЖ ғимаратына шабуыл жасағанда қандай жоспар енгізіледі?

- A) «Алаң»;
- B) «Гонг»;
- C) «Камал»;
- D) «Қорған»;
- E) «Қарқын».

35. Көлік ұрлығы кезінде қандай жоспар енгізіледі?

- A) «Қарқын»;
- B) «Тосқауыл»;
- C) «Ұстап Алу»;

- D) «Гонг»;
- E) «Дабыл».

36. Ерекше жағдайларда ҚАЖ іс-қимылдары бойынша арнайы жедел жоспарларды түзету кезеңділігі қандай?

- A) тоқсанына бір рет;
- B) жылына бір рет;
- C) ПО штабы бастығының қалауы бойынша;
- D) ай сайын;
- E) жарты жылда бір рет.

37. Жаппай тәртіпсіздіктерді жою жоспары қандай?

- A) «Алаң»;
- B) «Гонг»;
- C) «Құқықтық Тәртіп»;
- D) «Жанартау»;
- E) «Дабыл».

38. Күштерді жоғары жауынгерлік дайындыққа келтіру үшін қандай шаралар қолданылады?

- A) қызмет өткерудің күшейтілген нұсқасы ғана, арнайы жедел жоспарларға түзету, ҚАЖ органының басшы құрамының тәулік бойы кезекшілігі жүргізіледі;
- B) байланыс құралдарының, автокөліктің, қару-жарақтың жай-күйі, дабыл бойынша құлақтандыру мен жеке құрамды жинауға дайындығы ғана тексеріледі;
- C) ерекше жағдайларда қолданылатын күштер мен құралдарды материалдық-техникалық қамтамасыз ету және А)және В) тармақтарында көрсетілген барлық шаралар ұйымдастырылады;
- D) тек жеке құрамды жинау және оны жабдықтау;
- E) жеке құрамды жинау, оны жабдықтау және жауынгерлік есептеу топтарына бөлу.

39. ТЖ болуы қандай критерийлер бойынша анықталады?

- A) 3 адамнан артық жаралануға әкеп соққан авариялар мен дүлей зілзалалар;
- B) зардап шеккендердің саны, материалдық залал, адамдардың белгілі бір санының қалыпты өмірінің бұзылуы;
- C) ең төменгі есептік көрсеткіштерден жоғары материалдық залал;
- D) егер 2 немесе одан да көп адам жарақат алса;
- E) егер 80 немесе одан да көп адамның қалыпты өмірі бұзылса.

40. Өндірістегі апатқа байланысты экологиялық апаттар мыналарға жатады:

- A) табиғи сипаттағы ТЖ;
- B) техногендік сипаттағы ТЖ;
- C) әлеуметтік сипаттағы ТЖ;
- D) төтенше жағдайларға;
- E) қылмыстық сипаттағы ТЖ.

41. Командалық-штабтық жаттығулардың жиілігі қандай?

- A) ай сайын;
- B) тоқсан сайын;
- C) жылына екі рет;
- D) ҚАЖД тоқсан сайын;
- E) жылына бір рет.

42. ҚАЖ объектілерінде ТЖ кезінде өзара іс-қимыл бойынша қандай арнайы жедел жоспар енгізіледі?

- A) «Ұстап Алу»;
- B) «Тосқауыл»;
- C) «Дабыл»;
- D) «Қашу»;
- E) «Жанартау»;

43. Жалған ақша вексельдері мен жалған ақша жасаушыларды іздеу жағдайында қандай жоспар енгізіледі?

- A) «Монета»;
- B) «Вексель»;
- C) «Дабыл»;
- D) «Қарқын»;
- E) жоспар қарастырылмаған;

44. Арнайы операциялық жоспардың құрылымы мыналарды қамтиды:

- A) екі блок: мәтіндік (сипаттамалық) және графикалық (карталар, схемалар);
- B) тек мәтіндік (сипаттамалық);
- C) графикалық құрылым (карталар, схемалар) және түсіндірме жазбалар;
- D) тек графиктер, карталар және схемалар;
- E) штаб бастығының қалауы бойынша.

45. Тұрақты дайындық дегеніміз не?

- A) күнделікті тапсырмаларды дұрыс орындау;

- В) бөлімшелер штаттарының жинақталуымен және қажетті техникамен қамтамасыз етілуімен айқындалады;
- С) қару - жарақпен, арнайы құралдармен тиісті қамтамасыз ету және жауынгерлік және қызметтік даярлық жоспарларын табысты орындау;
- Д) А), В) және С тармақтарында көрсетілгендердің барлығы);
- Е) тек А) және С) тармақшаларында көрсетілгендердің барлығы.

46. Толық дайындық-бұл:

- А) төтенше жағдай режимі;
- В) төтенше жағдайларда міндеттердің орындалуын қамтамасыз ететін жағдайға қаражат күштерін келтіру;
- С) әскери жағдай режимі;
- Д) А) - В) тармақтарында көрсетілгендердің барлығы;
- Е) А) -С) тармақтарында көрсетілгендердің барлығы.

47. Түзеу мекемелерінде ерекше жағдайлар режимі қандай мерзімге енгізіледі?

- А) 3 тәулікке дейін;
- В) 15 тәулікке дейін;
- С) 30 тәулікке дейін;
- Д) 30 тәулікке дейін, кейіннен 15 тәулікке дейін ұзартылады;
- Е) 60 күнге дейін.

48. ТМ-дегі ерекше жағдайлар режимі қандай мерзімге ұзартылуы мүмкін?

- А) 3 тәулікке дейін;
- В) 15 тәулікке дейін;
- С) 30 тәулікке дейін;
- Д) 20 тәулікке дейін;
- Е) 60 күнге дейін.

49. Қарулы сотталған бас бостандығынан айыру орындарынан қашқан жағдайда қандай арнайы жедел жоспар енгізіледі?

- А) «Дабыл»;
- В) «Гонг»;
- С) «Набат»;
- Д) «Жанартау»;
- Е) «Ұстап Алу».

50. Ерекше жағдайлар режимінде ТМ сотталғандардың құқықтарын жүзеге асыруды тоқтата тұруға бола ма?

- А) иә;

- В) жоқ;
 С) тек кейбір құқықтар;
 D) иә, бірақ тек ТМ бастығының қалауы бойынша;
 Е) иә, бірақ тек ҚАЖД бастығының қалауы бойынша.

СҰРАҚТАРҒА ЖАУАПТАР

сұрақ	жауап	сұрақ	жауап	сұрақ	жауап	сұрақ	жауап	сұрақ	жауап
1	A	11	A	21	A	31	A	41	C
2	C	12	A	22	E	32	B	42	E
3	B	13	C	23	C	33	A	43	E
4	A	14	D	24	B	34	C	44	A
5	B	15	E	25	A	35	C	45	D
6	A	16	A	26	C	36	A	46	B
7	E	17	B	27	D	37	B	47	C
8	E	18	E	28	C	38	C	48	C
9	A	19	C	29	A	39	B	49	A
10	D	20	E	30	B	40	B	50	C

Қорытынды

ПО күштері мен құралдарының тиімділігін арттырудың өзекті мәселесі негізгі қызметтер мен бөлімшелердің ТЖ кезіндегі іс-қимылдарға жауынгерлік әзірлігін қамтамасыз ету болып табылады.

Әдетте, ТЖ кезінде қоғамдық қауіптілік, қылмыстық құқық бұзушылықтар жасау, арнаулы мемлекеттік және құқық қорғау органдары қызметкерлерінің заңды әрекеттеріне белсенді қарсылық дәрежесі артады. Қылмыстық қол сұғушылықтарға тойтарыс беру немесе қылмыстық құқық бұзушыларды ұстау кезінде қатысқан адамдарға, оның ішінде оқиға орнына кездейсоқ келген адамдарға зиян келтірудің нақты қаупі бар.

ТЖ-да әрекет ету кезінде табысқа жетудің төрт маңызды шарты бар:

- 1) жағдайды жылдам бағалау;
- 2) жоғары тұрған инстанцияларды қабылданатын шаралар туралы жедел хабардар ету;
- 3) іс жүргізу құжаттамасы және техникалық тіркеу;
- 4) бастапқы нұсқаларды әзірлеу және оларды пысықтау.

Сонымен бірге, тандалған шешімдер мен әрекеттердің тиімділігі көбінесе заңның дәл және қатаң сақталуына, жергілікті өкілді және атқарушы органдардың шешімдеріне, ведомстволық бұйрықтарға, сондай-ақ олардың лауазымдық нұсқаулықтарын білуге байланысты.

ТЖ кезінде құқық бұзушылықтың өсуіне қарсы іс-қимыл ПО қызметкерлерін даярлауды сапалы жақсарту негізінде мүмкін болады. ПО қызметкерлерін даярлаудың негізгі міндеті жедел-қызметтік және қызметтік-жауынгерлік міндеттерді табысты орындауды қамтамасыз ететін білікті және тиімді іс-қимылдарға оқыту болып табылады. Қазіргі заманғы құқық қорғау қызметі Қазақстан Республикасы ІІМ жүйесінде кәсіптік білім беруді ұйымдастырудың, кәсіптік даярлықтың жоғары сапасын қамтамасыз ететін қарқынды, икемді, сараланған оқыту жүйелерін құрудың жаңа тәсілдерін талап етеді.

Оқу процесінде жағдайды талдау және бағалау, практикалық іс-әрекеттер, нақты іс-әрекеттерге барынша жақын жағдайларда қызметтік құжаттарды ресімдеу дағдыларын пысықтау қажет.

Глоссарий

Сөз (термин)	Түсіндіру
Апат	- технологиялық процестің бұзылуы, механизмдердің, жабдықтар мен құрылыстардың зақымдануы;
Апат	- төтенше жағдай туындаған жойқын құбылыс;
Төтенше жағдай енгізілетін жергілікті жердің шекаралары	- Қазақстан Республикасының бір немесе бірнеше әкімшілік-аумақтық бірліктерінің аумағы;
Төтенше жағдай режимін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік комиссия	- төтенше жағдай енгізілген кезеңде Қазақстан Республикасы Президентінің актісімен құрылатын мемлекеттік басқарудың арнаулы органы.
Өнеркәсіптік объектінің қауіпсіздік декларациясы	- өнеркәсіп объектісіндегі ықтимал төтенше жағдайлардың сипаты мен ауқымы туралы хабардар ететін және пайдалануға беру, оның жұмыс істеуі және пайдаланудан шығару кезеңдерінде олардың алдын алу және жою бойынша меншік иесінің қабылдаған шаралары туралы хабарлайтын құжат;
Төтенше жағдай аймағы	- төтенше жағдай туындаған белгілі бір аумақ. Келтірілген залалдың таралу ауқымы мен көлемі бойынша табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар Объектілік, жергілікті, өңірлік және жаһандық болып бөлінеді;
Дағдарыс жағдайы	- ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерлердің алдын алу және бейтараптандыру шараларының қолданыстағы жүйесі халықтың өмірі мен денсаулығын қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті, ішкі саяси тұрақтылықты сақтау және конституциялық

	құрылыстың негіздерін қорғау үшін жеткіліксіз болатын мемлекеттегі немесе оның белгілі бір аумағындағы жағдайлар мен мән-жайлардың жиынтығы;
Апат	- аймақтық немесе жаһандық ауқымдағы төтенше жағдайға әкелген жойқын құбылыс;
Аудан коменданты	- Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын, төтенше жағдай енгізілген жергілікті жер комендатурасының қызметіне басшылық жасайтын және төтенше жағдай режимін қамтамасыз ететін күштер мен құралдарды бірыңғай басқаруды жүзеге асыратын лауазымды адам;
Аудан комендатурасы	- төтенше жағдай режимін қамтамасыз ету үшін төтенше жағдай енгізілген жерде Қазақстан Республикасының Президенті құратын уақытша арнаулы орган;
Коменданттық сағат	- арнайы берілген рұқсаттамаларсыз және жеке басын куәландыратын құжаттарсыз көшелерде және өзге де қоғамдық орындарда не тұрғын үйден тыс жерде болуға тыйым салынатын тәулік уақыты;
Төтенше жағдайларды жою	- Төтенше жағдайлар туындаған кезде жүргізілетін және адамдардың өмірін сақтап қалуға және денсаулығын сақтауға, залал мен материалдық шығын мөлшерін азайтуға, сондай-ақ төтенше жағдайлар аймақтарын оқшаулауға бағытталған құтқару, авариялық-қалпына келтіру және басқа да шұғыл жұмыстар;
Жаппай тәртіпсіздіктер	- бұл адамдардың үлкен тобы жасаған қоғамдық қауіпсіздікке қол сұғушылықтар, адамдарға зорлық-зомбылық, погромдар, өртеу, мүлікті жою, атыс қаруын, жарылғыш заттарды немесе жарылғыш

	заттарды қолдану, билік өкілдеріне қарулы қарсылық көрсету;
ПО жедел штабы	- ПО басшысының (орынбасарының) басшылығымен жедел жағдайдың күрделенуіне, КҚ туындауына негіз болған себептер мен жағдайларды жою кезінде құқықтық тәртіптің кешенді күштерін басқару мақсатында құрылатын уақытша басқару органы
Жедел басқару органы	- ДЖ жанынан тартылатын құқықтық тәртіптің кешенді күштерін өзара іс-қимылды ұйымдастыру, үйлестіру және басқару мақсатында ішкі істер министрлігінде құрылатын уақытша басқару органы;
Республикалық жедел штаб	- уәкілетті мемлекеттік органдардың кешенді күштері мен құралдарын басқаруды, олардың қызметін КЖ жағдайында үйлестіруді, бірыңғай әскери-техникалық саясатты жүргізуді қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің басшылығымен КЖ жанындағы шұғыл ден қою және басқару жүйесінің жұмыс органы;
Аймақтық жедел штаб	- облыс (республикалық маңызы бар қала, астана) әкімінің басшылығымен жергілікті жердің (облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың) аумағында орналасқан уәкілетті мемлекеттік органдардың аумақтық бөлімшелерінің кешенді күштері мен құралдарының басқарма органы, дағдарыс алдындағы, дағдарыстан кейінгі және дағдарыстан кейінгі жағдайлар жағдайында олардың қызметін үйлестіру;
Табиғи апат	- төтенше жағдай туындаған апат;
Табиғи және техногендік	- табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою

**сипаттағы
төтенше
жағдайлар
саласындағы
уәкілетті орган**

саласында мемлекеттік реттеу мен бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік орган;

Төтенше жағдай

- әлеуметтік, техногендік салаларда және табиғи ортада болған оқиғалар, адамдардың, қоғам мен мемлекеттің тыныс-тіршілігіне елеулі әсер ететін және азаматтардың тіршілік ету ортасын, өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, материалдық және өзге де құндылықтарды жойылудан, зақымданудан, ұрланудан қорғау және әртүрлі адамдардың қалыпты жұмысын қалпына келтіру жөнінде арнайы шаралар қабылдауды талап ететін процестер мен құбылыстар тіршілікті қамтамасыз ету объектілері;

Төтенше оқиға

- күнделікті өмірді бұзған ерекше маңызды оқиға ретінде түсіндіріледі. Оның ауқымы бойынша, әдетте, қоғамға, жеке азаматтарға үлкен материалдық және моральдық зиян келтіретін және мемлекеттің әлеуметтік-саяси беделін төмендететін теріс шектен шығулармен бірге жүреді. Бұл жағдайларда көптеген адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төнеді, қылмыстық элементтерді белсендіру үшін қолайлы жағдай туындайды;

Төтенше жағдай

- Азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының конституциялық құрылысын қорғау мүддесінде ғана қолданылатын және азаматтардың, шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың құқықтары мен бостандықтарына, сондай-ақ заңды тұлғалардың құқықтарына жекелеген шектеулер белгілеуге мүмкіндік беретін және оларға қосымша міндеттер жүктейтін

органдар, ұйымдар қызметінің құқықтық режимі болып табылатын уақытша шара.

- Табиғи сипаттағы төтенше жағдайлар** - табиғи апаттардан (жер сілкінісі, сел, қар көшкіні, су тасқыны және басқалар), табиғи өрттерден, эпидемиялар мен эпизоотиялардан, ауыл шаруашылығы өсімдіктері мен ормандарының аурулар мен зиянкестерден зақымдануынан туындаған төтенше жағдайлар;
- Техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар** - өнеркәсіптік, көліктік және басқа да авариялардан, өрттерден (жарылыстардан), күшті әсер ететін улы, радиоактивті және биологиялық қауіпті заттардың шығарындыларымен (шығарылу қаупімен) авариялардан, ғимараттар мен құрылыстардың кенеттен құлауынан, бөгеттердің жарылуынан, тіршілікті қамтамасыз етудің электр энергетикалық және коммуникациялық жүйелеріндегі, тазарту құрылыстарындағы авариялардан туындаған төтенше жағдайлар;
- Әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдай** - белгілі бір аумақта адам шығынына, денсаулығына зиян келтіруге, елеулі мүліктік залалға немесе халықтың өмір сүру жағдайларының бұзылуына әкеп соғуы немесе әкеп соқтыруы мүмкін Әлеуметтік қатынастар саласындағы қайшылықтар мен қақтығыстардың туындауына байланысты төтенше жағдай;

Пайдаланылған дерек көздердің тізімі

1. «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 ақпандағы № 387-ІІ Заңы (11.09.2022 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).
2. «Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы (01.05.2023 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).
3. Норов Д.К. Деятельность МВД Республики Таджикистан по обеспечению правового режима чрезвычайного положения: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2011. – 185с.
4. Кондрашов Б.П. Общественная безопасность и административно - правовые средства ее обеспечения. - 1998.– 216 с.
5. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Особенная. Изд. 3-е, испр. и доп.: Учебн. / под ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. РАЕН А.П. Коренева. - М., 2001. –175с.
6. Учаскелік полиция пунктiнiң жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралыҚазақстанРеспубликасыІшкіістерминистрінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы №1095 бұйрығы.
7. Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқару жүйесін одан әрі жетілдіру шаралары туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 21 сәуірдегі № 807 Жарлығы.
8. Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі N 416-І Заңы.
9. Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамыздағы республикалық референдумда қабылданған) (19.09.2022 ж.жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен).
10. Қазақстан Республикасының Конституциялық заңына және Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әртүрлі заңнамалық актілердің құқық нормалары арасындағы қайшылықтарды, олқылықтарды, коллизияларды және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін нормаларды жою мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралыҚазақстан Республикасының 2013 жылғы 3 шілдедегі № 121-V Конституциялық Заңы
11. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі, ақпараттандыру саласындағы ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 18 наурыздағы № 237-VІ Заңы

12. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне азаматтық қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 189-V Заңы.
13. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне терроризмге қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 8 сәуірдегі № 266-IV Заңы.
14. «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V Заңы.
15. «Азаматтық қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 11 сәуірдегі № 188-V Заңы.
16. «Күзет қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 19 қазандағы N 85 Заңы.
17. «Мемлекеттік қорғауға жататын кейбір мәселелер туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 7 қазандағы № 1151 қаулысы.
18. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V Заңы
19. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V Қылмыстық кодексі // <http://online.zakon.kz/m>.
20. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 31-V Қылмыстық процестік кодексі // <https://online.zakon.kz>.
21. Авария, өрт, табиғи апат салдарын жою кезінде және басқа да төтенше оқиғалар кезінде қоғамдық тәртіпті сақтауды ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 1 маусымдағы № 502 бұйрығы.
22. «Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380 Заңы.
23. «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп нормалары мен мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы.
24. Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Азаматтық кодексі // <https://online.zakon.kz>.
25. «Жол қозғалысы туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 17 сәуірдегі № 194-V Заңы.
26. «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V Заңы.
27. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2005 жылғы 28 қазандағы «Әскери қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша сот практикасы туралы» № 6 нормативтік қаулысы.
28. «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери бөлімдері мен әскери полиция органдары қолбасшылығының қару мен оқ-дәрілерді ұрлау,

жоғалту не әскери қызметшілерге қарумен әскери бөлімнің орналасқан жерін өз бетінше қалдыру туралы ақпаратқа ден қою қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2017 жылғы 12 шілдедегі № 351 бұйрығы.

29. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2013 жылғы 13 желтоқсандағы № 3 нормативтік қаулысы.

30. «Қазақстан Республикасының сот жүйесі және судьяларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 25 желтоқсандағы №132 Конституциялық заңы.

31. Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Азаматтық кодексі.

32. Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V // [http: // adilet.zan.kz / rus / docs](http://adilet.zan.kz/rus/docs).

К.Ш. Жакенов

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ ҚОРҒАУДЫ
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ПРОБЛЕМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

оқу-әдістемелік құралы

ҚР ИМ М. Бөкенбаев атындағы
Ақтөбе заң институтының
баспаханасында басылған 030011,
Ақтөбе қ., 41 разъезд, курсанттық тас жол, 1.

